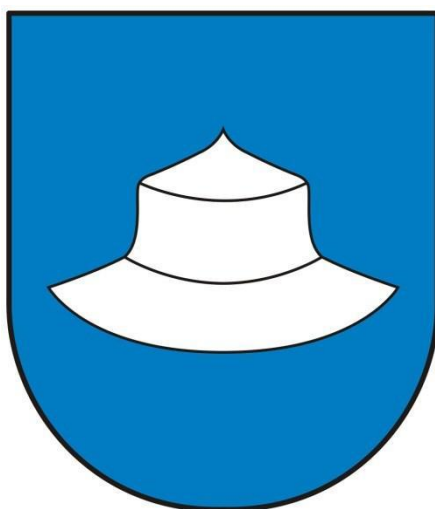

BURMISTRZ KŁOBUCKA

**GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI
DLA GMINY KŁOBUCK NA LATA 2018 – 2022**

KŁOBUCK 2018

Spis treści

1. Wstęp	3
2. Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami	5
3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce	7
4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego	12
4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad	12
4.1.1. Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami	12
4.1.2. Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004-2013 z uzupełnieniem Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020 (dokument wdrożeniowy: Narodowy Program Kultury „Ochrona Zabytków i Dziedzictwa Kulturowego na lata 2004-2013”)	15
4.2. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu	17
4.2.1. Strategia Rozwoju Województwa Śląskiego „Śląskie 2020+”	17
4.2.2. Strategia Rozwoju Kultury w Województwie Śląskim na lata 2006 – 2020	20
4.2.3. Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami w Województwie Śląskim na lata 2018-2021	21
4.2.4. Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Śląskiego 2020+	23
4.2.5. Strategia rozwoju subregionu północnego województwa śląskiego i regionalnych inwestycji terytorialnych	24
4.2.6. Strategia Rozwoju Powiatu Kłobuckiego	24
5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego	27
5.1. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu	27
5.1.1. Strategia Rozwoju Gminy Kłobuck na lata 2016-2026.	27
5.1.2. Lokalny Program Rewitalizacji Gminy Kłobuck na lata 2016-2023	29
5.1.3. Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Kłobuck	30
5.1.4. Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego Śródmieścia Kłobucka	31
5.2. Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy	33
5.2.1. Zarys historii obszaru gminy	33
5.2.2. Krajobraz kulturowy	37
5.2.3. Zabytki nieruchome	40
5.2.4. Zabytki ruchome	50
5.2.5. Zabytki archeologiczne	57
5.2.6. Zabytki w zbiorach muzealnych i innych	62
5.2.7. Zabytki niematerialne	63
5.3. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony	64
5.4. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków	65
5.5. Zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy	67
6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy. Analiza szans i zagrożeń	77
7. Założenia programowe	80
7.1. Priorytety programu opieki	81
7.2. Kierunki działań programu opieki	81
7.3. Zadania programu opieki	82
9. Zasady oceny realizacji programu opieki nad zabytkami	89
10. Źródła finansowania gminnego programu opieki nad zabytkami	90
11. Realizacja i finansowanie przez gminę zadań z zakresu ochrony zabytków	93
12. Uwagi końcowe dotyczące zmian w stanie ilościowym zabytków – stanowisk archeologicznych	95
13. Aneksy	96
13. Spisy map, planów, fotografii, tabel, aneksów	109

1. Wstęp

Dziedzictwo kulturowe jest niezmiernie ważnym czynnikiem życia i działalności człowieka. Zabytki, będące materialnym śladem przeszłości, stanowią jeden z najważniejszych i najcenniejszych elementów tegoż dziedzictwa, są również źródłem tożsamości narodu. Wagę dziedzictwa, jako dobra wspólnego, i podstawowe obowiązki wobec niego reguluje Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami ma służyć do poprawy stanu zachowania zabytków i krajobrazu kulturowego, ekspozycji, wykorzystania ich walorów dla celów społecznych, edukacyjnych, naukowych oraz gospodarczych i nie powinien być traktowany jedynie, jako wywiązanie się Gminy z zadania ustawowego.

Pierwszy Program Opieki nad Zabytkami na lata 2014-2017¹ oparto na partnerskim modelu budowy planów strategicznych jednostek samorządowych, z założeniem współpracy wszystkich zainteresowanych problematyką opieki na zabytkami gminy i ochroną zabytków.

Opracowanie Programu na lata 2014 – 2017 podyktowane było potrzebą uporządkowania i wzmocnienia stosowanych instrumentów polityki samorządowej w zakresie ochrony zabytków oraz zarządzania dziedzictwem kulturowym Gminy Kłobuck. Założeniem Programu było jego podporządkowanie rozwojowi Gminy Kłobuck poprzez dążenie do poprawy stanu zachowania zabytków, ich rewaloryzację oraz ekspozycję. Działania te miały podnieść atrakcyjność gminy oraz konkurencyjność oferowanych produktów turystycznych a tym samym przyczynić się do szerszego wykorzystania potencjału dziedzictwa kulturowego Gminy Kłobuck.

Program Opieki nad Zabytkami Gminy Kłobuck na lata 2018-2022 proponuje kolejne zadania dla środowiska konserwatorskiego, właścicieli i użytkowników obiektów zabytkowych, społeczności lokalnej i wszystkich instytucji i organizacji społecznych działających w Gminie Kłobuck, które są zainteresowane aktywnym zarządzaniem dziedzictwem kulturowym. Tak realizowana zasada partnerstwa i współpracy jest jednym z fundamentalnych elementów polityki Unii Europejskiej.

Program jest dokumentem polityki administracyjnej, uzupełniającym do innych aktów strategicznych i planowania w gminie, takich jak: Strategia Rozwoju Gminy Kłobuck na lata 2016-2026² , Lokalny Program Rewitalizacji Gminy Kłobuck na lata 2016-2023³ , Plan

¹ Program przyjęty Uchwałą nr 443/XLV/2014 Rady Miejskiej w Kłobucku z dn. 12 sierpnia 2014 r.

² Uchwała Nr 269/XXIX/2017 Rady Miejskiej w Kłobucku z dn. 21 lutego 2017 r.

³ Uchwała Nr 280/XXX/2017 Rady Miejskiej w Kłobucku z dn. 21 marca 2017 r.

Rozwoju Miejscowości Kamyk⁴, Plan Odnowy Miejscowości Łobodno na lata 2009 - 2015⁵, Plan Odnowy Miejscowości Gruszeźnia na lata 2009 - 2015⁶, Plan Odnowy Miejscowości Lgota na lata 2009 - 2015⁷, Plan Odnowy Miejscowości Kamyk na lata 2010 - 2016⁸, Plan Odnowy Miejscowości Libidza na lata 2010 - 2017⁹, Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Kłobuck (z kolejnymi edycjami i zmianami)¹⁰, edycje, Miejsce Plany Zagospodarowania Przestrzennego gminy Kłobuck (w tym uchwalone po 2014 roku).¹¹

Przyjęte założenia struktury i formy opracowania opierają się na wytycznych opracowanych przez Krajowy Ośrodek Badań i Dokumentacji Zabytków – „Gminny program opieki nad zabytkami. Poradnik Metodyczny”, rekomendowanych przez Narodowy Instytut Dziedzictwa.

⁴ Uchwała Nr 230/XVI/2005 Rady Miejskiej w Kłobucku z dnia 12 maja 2005 r.

⁵ Uchwała Nr 253/XXX/2009 Rady Miejskiej w Kłobucku z dn. 31 marca 2009 r.

⁶ Uchwała Nr 254/XXX/2009 Rady Miejskiej w Kłobucku z dn. 31 marca 2009 r.

⁷ Uchwała Nr 253/XXX/2009 Rady Miejskiej w Kłobucku z dn. 31 marca 2009 r.

⁸ Uchwała Nr 323/XXVI/2005 Rady Miejskiej w Kłobucku z dn. 12 maja 2005 r.

⁹ Uchwała Nr 448/XLVI/2010 Rady Miejskiej w Kłobucku z dn. 3 sierpnia 2010 r.

¹⁰ Uchwała Nr 172/XVI/2012 Rady Miejskiej w Kłobucku z dn. 24 lutego 2012 r.; Uchwała nr 52/IX/2015 Rady Miejskiej w Kłobucku z dn. 29 kwietnia 2015 r., Uchwała Nr 393/XXXVIII/2018 Rady Miejskiej w Kłobucku z dn. 20 lutego 2018 r.

¹¹ Uchwała Nr 124/XV/2015 z dn. 17 listopada 2015 r. w sprawie m.p.z.p. terenu miejscowości Łobodno (I etap), Uchwała Nr 143/XVIII/2015 z dn. 29 grudnia 2015 r. w sprawie m.p.z.p. terenu w Kamyku przy ul. Szkolnej, Uchwała Nr 205/XXIV/2016 z dn. 30 sierpnia 2016 r. w sprawie m.p.z.p. terenu w Białej, obręb Biała Górna.

2. Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami

Podstawę prawną sporządzenia gminnego programu opieki nad zabytkami stanowi Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tekst jednolity Dz. U. z dn. 28 listopada 2017 r.). Ustawa ta wprowadza obowiązek sporządzania przez samorządy zarówno wojewódzkie, powiatowe oraz gminne programów opieki nad zabytkami.

Zgodnie z art. 87. zarząd województwa, powiatu, lub wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza na okres 4 lat odpowiednio wojewódzki, powiatowy lub gminny program opieki nad zabytkami. Wojewódzki, powiatowy i gminny program opieki nad zabytkami przyjmuje odpowiednio sejmik województwa, rada powiatu i rada gminy, po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Z realizacji programów zarząd województwa, powiatu i wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza, co dwa lata, sprawozdanie, które przedstawia się odpowiednio sejmikowi województwa, radzie powiatu lub radzie gminy.

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami określa zasadnicze cele programów opieki nad zabytkami. Należą do nich:

- włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
- uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Podstawą formalną sporządzenia Programu jest Umowa Nr 91/GPN/III/2018, zawarta w dniu 26.03.2018 r. pomiędzy Burmistrzem Kłobucka – Jerzym Zakrzewskim a Iwoną Młodkowską-Przepiórowską prowadzącą działalność gospodarczą pod firmą Usługi Archeologiczno-Konserwatorskie, ul. Letniskowa 59, 42-233 Tylin, na wykonanie "Gminnego programu opieki nad zabytkami dla gminy Kłobuck na lata 2018-2022".

W swych założeniach gminny program opieki nad zabytkami powinien być zgodny nie tylko z dokumentami rządowymi o charakterze strategicznym, sporządzonymi na poziomie ogólnokrajowym oraz samorządowym na poziomie wojewódzkim i gminnym, ale również europejskim w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami. Należy również pamiętać o korelacji tego dokumentu z innymi opracowaniami gminnymi.

3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce

Ochrona zabytków, dawnych materialnych i niematerialnych dóbr kultury, jest obowiązkiem konstytucyjnym Państwa. W myśl art. 5 Konstytucji RP „Rzeczpospolita Polska (...) strzeże dziedzictwa narodowego (...)”, którego elementem są zabytki, w swych niematerialnych wartościach będące dobrem wspólnym. Zgodnie z art. 73 „każdemu zapewnia się (...) wolność z korzystania z dóbr kultury”. Art. 82 Konstytucji wskazuje, iż „obowiązkiem Obywatela (...) jest troska o dobro wspólne”. Jednocześnie zgodnie z art. 6 ust. 1 Konstytucji „Rzeczpospolita Polska stwarza warunki (...) dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju”.

Głównym aktem prawnym regulującym zasady ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce jest Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. nr 162, poz. 1568, z późn. zm.), wielokrotnie nowelizowana i dostosowywana do zmieniających się realiów oraz prawa Unii Europejskiej i dyrektyw Parlamentu Europejskiego (tekst jednolity Dz. U. z 28 listopada 2017 r., poz. 2187).

Wykonywanie zadań w zakresie kultury i ochrony zabytków jest ustawowym zadaniem samorządów. W art. 7 ust. 1 pkt. 9 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2001 r., Nr 142, poz. 1591 ze zm.) zostały określone zadania własne gminy: „zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy (...) kultury, w tym (...) ochrony zabytków i opieki nad zabytkami”.

Najważniejszym aktem prawnym w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego w Polsce jest wspomniana Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. nr 162, poz. 1568, z późn. zm.), definiująca pojęcia: zabytku, ochrony i opieki nad zabytkami, form ochrony, określająca kompetencje organów ochrony zabytków, w tym administracji rządowej i samorządowej. Ustawa określa także zasady finansowania opieki nad zabytkami, zasady ewidencjonowania zabytków oraz wprowadza (od 1 stycznia 2018 r.) administracyjne kary pieniężne i tworzy Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków.

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami definiuje pojęcie zabytku (art. 3):

- 1) zabytek - nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową;

- 2) zabytek nieruchomy - nieruchomość, jej część lub zespół nieruchomości, o których mowa w pkt. 1;
- 3) zabytek ruchomy - rzecz ruchoma, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, o których mowa w pkt. 1;
- 4) zabytek archeologiczny - zabytek nieruchomy, będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów, albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem.

Zgodnie z art. 6. Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, ochronie i opiece podlegają, bez względu na stan zachowania:

- zabytki nieruchome będące w szczególności: krajobrazami kulturowymi, układy urbanistyczne, ruralistyczne i zespoły budowlane, dzieła architektury i budownictwa, dzieła budownictwa obronnego, obiekty techniki, cmentarze, parki, ogrody i inne formy zaprojektowanej zieleni, miejsca upamiętniające wydarzenia historyczne lub działalność wybitnych osobistości bądź instytucji.
- zabytki ruchome będące w szczególności: dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej, kolekcjami, numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, wytworami techniki, materiałami bibliotecznymi, instrumentami muzycznymi, wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi oraz przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.
- zabytki archeologiczne będące w szczególności: pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa, cmentarzyska, kurhany, relikty działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

Ustawowej ochronie mogą również podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej.

Obowiązująca Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wprowadziła pojęcia ochrony i opieki nad zabytkami (art. 4). Ochrona zabytków polega na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu:

- zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;
- zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;
- udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
- przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;
- kontrole stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;
- uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Opieka nad zabytkiem w rozumieniu Ustawy (art. 5.) sprawowana jest przez jego właściciela lub posiadacza i polega na zapewnieniu warunków:

- naukowego badania i dokumentowania zabytku;
- prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku;
- zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie;
- korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości;
- popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz o jego znaczeniu dla historii kultury.

Art. 7 Ustawy reguluje następujące formy ochrony zabytków:

- Wpis do rejestru zabytków, który dla zabytków znajdujących się na terenie województwa prowadzi wojewódzki konserwator zabytków;
 - Zgodnie z art. 9. Ustawy do rejestru zabytków wpisuje się zabytek nieruchomy na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków z urzędu, bądź na wniosek właściciela zabytku nieruchomego lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym znajduje się zabytek nieruchomy. Do rejestru może być również wpisane otoczenie zabytku wpisanego do rejestru, a także nazwa geograficzna, historyczna lub tradycyjna tego zabytku.
 - Zgodnie z art. 10. Ustawy do rejestru wpisuje się zabytek ruchomy na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków na wniosek właściciela tego zabytku. Wojewódzki konserwator zabytków może wydać z urzędu decyzję o wpisie zabytku ruchomego do rejestru w przypadku

uzasadnionej obawy zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywiezienia zabytku za granicę.

- Sposób prowadzenia rejestru oraz ewidencji zabytków określa Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie
- prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. Nr 113, poz. 661).
- wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa (w odniesieniu do zabytków ruchomych)
 - uznanie za pomnik historii zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru lub parku kulturowego o szczególnej wartości dla kultury przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej na wniosek ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa kulturowego;
 - utworzenie parku kulturowego w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej; park kulturowy może utworzyć rada gminy na podstawie uchwały i po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków;
 - ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Poza ustawą o ochronie zabytków, z punktu widzenia opieki nad nimi, istotne znaczenie mają także normy prawne zawarte w:

1. *Ustawie z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym* (Dz. U. z 2003 r., Nr 80, poz. 717 z późn. zm.);
2. *Ustawie z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane (tekst jednolity: Dz. U. z 2006 r., Nr 156, poz. 1118);*
3. *Ustawie z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska* (tekst jednolity: Dz. U. z 2008 r., Nr 25, poz. 150);
4. *Ustawie z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody* (Dz. U. z 2004 r., Nr 92, poz. 880 z późn. zm.);

5. *Ustawie z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami*
(tekst jednolity: Dz. U. z 2004 r., Nr 261, poz. 2603 z późn. zm.);
6. *Ustawie z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej*
(tekst jednolity: Dz. U. z 2001 r., Nr 13, poz. 123 z późn. zm.).

Zasady ochrony zabytków stanowiących inwentarz muzeów i bibliotek zostały określone w ustawie z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (Dz. U. z 1997 r., Nr 5, poz. 24 z późn. zm.) oraz ustawie z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz. U. z 1997 r., Nr 85, poz. 539 z późn. zm.).

Ochronę materiałów archiwalnych regulują przepisy ustawy z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (tekst jednolity Dz. U. z 2006 r. Nr 97, poz. 673 z późn. zm.).

4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

4.1. *Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad*

4.1.1. Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami

Opracowanie Krajowego Programu Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami jest ustawowym obowiązkiem ministra właściwego do spraw kultury i dziedzictwa narodowego. Program określa cele i kierunki działań oraz zadania, które powinny być podjęte w szczególności przez organy i jednostki administracji publicznej w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. Prace nad przygotowaniem Krajowego Programu Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami rozpoczęto na początku 2004 r. powołaniem Zespołu, który opracował: Tezy do opracowania Krajowego Programu Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami. We wstępie do Tez określono główne cele programu, którymi są między innymi wzmocnienie ochrony i opieki nad zabytkami oraz poprawa stanu zabytków w Polsce. Celem jest także stworzenie wykładni porządkującej sferę ochrony poprzez wskazanie siedmiu podstawowych zasad konserwatorskich:

- zasady *primum non nocere* (po pierwsze nie szkodzić),
- zasady maksymalnego poszanowania oryginalnej substancji zabytku i wszystkich jego wartości (materialnych i niematerialnych),
- zasady minimalnej, niezbędnej ingerencji (powstrzymywania się od działań niekoniecznych),
- zasady, zgodnie, z którą usuwać należy to (tylko to), co na oryginał działa niszcząco,
- zasady czytelności i odróżnialności ingerencji,
- zasady odwracalności metod i materiałów,
- zasady wykonania wszelkich prac zgodnie z najlepszą wiedzą i na najwyższym poziomie. Dokument ten wskazał działania w zakresie uwarunkowań ochrony i opieki nad zabytkami, systemu finansowania, dokumentowania, monitorowania i standaryzacji metod działania, kształcenia i edukacji, współpracy międzynarodowej oraz cele tych działań.

Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami przyjęty został Uchwałą Nr 125/2014 Rady Ministrów z dnia 24 czerwca 2014 roku. Przyjęto w nim cel główny –
Wzmocnienie roli dziedzictwa kulturowego i ochrony zabytków w rozwoju potencjału kulturowego i kreatywnego Polaków

Cel główny programu jest wdrażany poprzez trzy cele szczegółowe:

1. Wspieranie rozwiązań systemowych na rzecz ochrony zabytków w Polsce.
2. Wzmocnienie synergii działania organów ochrony zabytków.
3. Tworzenie warunków do aktywnego uczestnictwa w kulturze, edukacji na rzecz dziedzictwa kulturowego oraz jego promocji i reinterpretacji.

W każdym celu szczegółowym wyznaczono kierunki działań, a w nich zadania do realizacji.

W celu szczegółowym 1 - *Wspieranie rozwiązań systemowych na rzecz ochrony zabytków w Polsce* wyznaczono siedem kierunków działań:

1. Porządkowanie rejestru zabytków nieruchomych.
2. Przygotowanie ratyfikacji Konwencji UNESCO ds. ochrony dziedzictwa podwodnego.
3. Wypracowanie jednolitych standardów działania konserwatorskiego w odniesieniu do wybranych typów i kategorii zabytków nieruchomych zgodnie z obowiązującą doktryną konserwatorską.
4. Wzmocnienie instrumentów ochrony krajobrazu kulturowego.
5. Opracowanie diagnozy prawnej ochrony zabytków ruchomych.
6. Opracowanie kompleksowego raportu o stanie zachowania zabytków nieruchomych.
7. Kontynuacja badań w ramach AZP na obszarach szczególnie istotnych ze względu na zagrożenia dla dziedzictwa archeologicznego.

W celu szczegółowym 2 – *Wzmocnienie synergii działania organów ochrony zabytków* wyznaczono cztery kierunki działań:

1. Zwiększenie efektywności zarządzania i ochrony zabytków poprzez wdrażanie infrastruktury informacji przestrzennej o zabytkach.

2. Wypracowanie standardów pozwalających na lepszy przepływ informacji pomiędzy organami ochrony zabytków a społecznościami żyjącymi w otoczeniu zabytków objętych ochroną
3. Podniesienie jakości procesów decyzyjnych w organach ochrony zabytków.
4. Merytoryczne wsparcie samorządu terytorialnego w ochronie zabytków.

W celu szczegółowym 3 – *Tworzenie warunków do aktywnego uczestnictwa w kulturze, edukacji na rzecz dziedzictwa kulturowego oraz jego promocji i reinterpretacji* wyznaczono również cztery kierunki działania:

1. Przygotowanie ratyfikacji Konwencji ramowej Rady Europy w sprawie znaczenia dziedzictwa kulturowego dla społeczeństwa, Faro 2005.
2. Wspieranie budowania świadomości społecznej funkcji dziedzictwa kulturowego, jako podstawy kształtowania się tożsamości narodowej i społeczności lokalnych.
3. Promocja zasobu dziedzictwa za pośrednictwem Internetu.
4. Zwiększenie dostępu do zasobu dziedzictwa i ułatwienie jego odbioru społecznego.

Dokonane wybory strategiczne w Gminnym Programie Opieki nad Zabytkami dla Gminy Kłobuck są zgodne z celami i kierunkami działania Krajowego Programu Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami. W przygotowywaniu jest nowy Krajowy Program, który poza wcześniej wyznaczonymi celami i obranymi kierunkami działań uwzględni aktualne uwarunkowania prawne, przede wszystkim funkcjonowanie Narodowego Funduszu Ochrony Zabytków, jako pierwszego, pozabudżetowego źródła finansowania i przyjmowaną zasadę „kto niszczy zabytki, powinien na nie płacić”¹², realizowaną m.in. przez zmianę kwalifikacji prawnej wykroczeń/przestępstw i wprowadzenie administracyjnych kar pieniężnych.

¹² <http://www.lex.pl/czytaj/-/artykul/bedzie-nowy-krajowy-program-ochrony-zabytkow> - wypowiedź P. Magdaleny Gawin- wiceminister Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Generalnego Konserwatora Zabytków.

4.1.2. Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004-2013 z uzupełnieniem Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020 (dokument wdrożeniowy: Narodowy Program Kultury „Ochrona Zabytków i Dziedzictwa Kulturowego na lata 2004-2013”)

Przyjęta przez Radę Ministrów w dniu 21 września 2004 r. "Narodowa Strategia Kultury na lata 2004-2013" oraz "Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020" przyjęte w 2005 r., zawiera strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. Są to rządowe dokumenty tworzące ramy dla nowoczesnego mecenatu państwa w sferze kultury, a przede wszystkim dla nowocześnie pojmowanej polityki kulturalnej państwa, funkcjonującej w warunkach rynkowych, w połączeniu z perspektywami kolejnych okresów programowania Unii Europejskiej.

Misją strategii jest:

Zrównoważony rozwój kultury, jako najwyższej wartości przenoszonej ponad pokoleniami, określający całokształt historycznego i cywilizacyjnego dorobku Polski, wartości warunkującej tożsamość narodową i zapewniającej ciągłość tradycji i rozwój regionów.

W ramach prac nad Narodową Strategią Rozwoju Kultury na lata 2004-2013 i Uzupełnienia Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020 sformułowano następujące cele:

Cel strategiczny/nadrzędny: zrównoważenie rozwoju kultury w regionach

Cele częściowe/uzupełniające:

1. Wzrost efektywności zarządzania sferą kultury.
2. Zmniejszenie dysproporcji regionalnych w rozwoju i dostępie do kultury.
3. Wzrost udziału kultury w PKB.
4. Zachowanie dziedzictwa kulturowego i aktywna ochrona zabytków.
5. Modernizacja i rozbudowa infrastruktury kultury.
6. Wzrost uczestnictwa w kulturze.
7. Rozwój szkół artystycznych i zwiększenie liczby godzin edukacji kulturalnej w programach szkolnych.
8. Efektywna promocja twórczości.
9. Promocja polskiej kultury za granicą.

10. Ochrona wartości intelektualnej i walka z piractwem.
11. Wprowadzenie innowacyjnych rozwiązań w systemie organizacji działalności kulturalnej i w systemie upowszechniania kultury.
12. Rozwój przemysłów kultury (kinematografia, media, design, wydawnictwa, fonografia).

Cele częściowe realizowane będą w ramach pięciu obszarów priorytetowych. Jednym z nich jest obszar *Dziedzictwo kulturowe, w którym realizowany jest Narodowy Program Kultury „Ochrona Zabytków i Dziedzictwa Kulturowego na lata 2004-2013”*.

Celem strategicznym programu jest *intensyfikacja ochrony i upowszechniania dziedzictwa kulturowego, w tym szczególnie kompleksowa poprawa stanu zabytków nieruchomych*.

Celami częściowymi programu są:

- poprawa warunków instytucjonalnych, prawnych i organizacyjnych w sferze dokumentacji i ochrony zabytków,
- kompleksowa rewaloryzacja zabytków i ich adaptacja na cele kulturalne, turystyczne, edukacyjne, rekreacyjne i inne cele społeczne,
- zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości poprzez tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych,
- promocja polskiego dziedzictwa kulturowego w Polsce i za granicą, w szczególności za pomocą narzędzi społeczeństwa informatycznego,
- rozwój zasobów ludzkich oraz podnoszenie świadomości społecznej w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego,
- tworzenie warunków dla rozwoju i ochrony dziedzictwa kultury ludowej,
- zabezpieczenie zabytków przed nielegalnym wywozem zagranicę.

Cele programu realizowane są w ramach dwóch priorytetów i pięciu działań.

W Narodowej Strategii Rozwoju Kultury 2004-2020 cele operacyjne określone są przez programy operacyjne Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, które stanowią uszczegółowienie i rozszerzenie Narodowych Programów Kultury. W 2018 roku programami szczegółowymi są m.in.:

- Ochrona zabytków archeologicznych

- Wspieranie działań muzealnych
- Kultura ludowa i tradycyjna
- Ochrona dziedzictwa kulturowego za granicą
- Wspieranie opieki nad miejscami pamięci i trwałymi upamiętnieniami w kraju
- Ochrona zabytków
- Wspólnie dla dziedzictwa (wolontariat i upowszechnianie).

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Kłobuck na lata 2018-2022 jest zgodny z celami ww. dokumentów, a działania ujęte w programie są z nimi komplementarne.

4.2. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu

4.2.1. Strategia Rozwoju Województwa Śląskiego „Śląskie 2020+”

Strategia Rozwoju Województwa Śląskiego „Śląskie 2020+” została uchwalona przez Sejmik Województwa Śląskiego 1 lipca 2013 r. Dokument ten stanowi aktualizację Strategii Rozwoju Województwa Śląskiego „Śląskie 2020” uchwalonej 17 lutego 2010 roku. Strategia stanowi zapis świadomych wyborów społeczności regionu, zorientowanych na rozwiązanie głównych problemów i utrzymanie województwa na ścieżce trwałego i zrównoważonego rozwoju oraz podnoszenie konkurencyjności regionu. Formułuje ona wizję województwa śląskiego, której jednym z elementów jest troska o dziedzictwo kulturowe. Znajduje to odzwierciedlenie w następujących obszarach priorytetowych, celach i kierunkach działań.

Obszar priorytetowy: **(A) Nowoczesna gospodarka**

Cel strategiczny: *Województwo śląskie regionem nowoczesnej gospodarki rozwijającej się w oparciu o innowacyjność i kreatywność*

Cel operacyjny: *A.1. Innowacyjne i kreatywne przedsiębiorstwa oraz produkty województwa*

Kierunki działań:

- Promowanie wśród przedsiębiorców znaczenia wartości kulturalnych, środowiskowych, społecznych i etycznych przy wytwarzaniu dóbr i usług.

- Promowanie postaw przedsiębiorczych w środowiskach twórczych regionu oraz wspieranie aktywności kulturowych zorientowanych na tworzenie wartości rynkowych.

Zakładany główny efekt planowanych działań to zwiększenie udziału sektora przemysłów kreatywnych w gospodarce regionu.

Cel operacyjny: *A.4. Przedsiębiorczość lokalna i społeczna wykorzystująca lokalne rynki i potencjały*

Kierunki działań:

- Tworzenie i rozwój MŚP, w tym firm rzemieślniczych oraz promocja produktów lokalnych, w tym produktów tradycyjnych.
- Wsparcie rozwoju przedsiębiorczości w obszarze turystyki oraz usług wolnego czasu wykorzystujących atrakcje i potencjały lokalne.

Zakładany główny efekt planowanych działań to poszerzenie oferty turystycznej, opartej na potencjałach lokalnych.

Obszar priorytetowy: **(B) Szanse rozwojowe mieszkańców**

Cel strategiczny: *Województwo śląskie regionem o wysokiej jakości życia opierającej się na powszechnej dostępności do usług publicznych o wysokim standardzie*

Cel operacyjny: *B.2. Rozwój kompetencji, umiejętności i wzrost poziomu aktywności mieszkańców*

Kierunki działań:

- Realizacja długofalowych programów edukacji kulturalnej adresowanej do różnych grup odbiorców i zwiększających zainteresowanie uczestnictwem w kulturze.
- Podniesienie jakości i poprawa dostępu do oferty kultury, sportu i rekreacji oferujących możliwości rozwoju mieszkańców oraz atrakcyjnego spędzenia wolnego czasu.

Zakładany główny efekt planowanych działań to zwiększenie udziału mieszkańców w wydarzeniach i imprezach kulturalnych oraz sportowych.

Cel operacyjny: *B.3. Harmonia społeczna i wysoki kapitał zaufania oraz dogodne warunki życia mieszkańców*

Kierunki działań:

- Zwiększenie udziału mieszkańców w działaniach związanych z zachowaniem i eksponowaniem unikalności dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego województwa oraz jego charakterystycznych obszarów.

Zakładany główny efekt planowanego działania to dostosowanie obiektów infrastruktury publicznej i przestrzeni do potrzeb mieszkańców, w szczególności dla osób o obniżonej mobilności.

Obszar priorytetowy: **(C) Przestrzeń**

Cel strategiczny: *Województwo śląskie regionem atrakcyjnej i funkcjonalnej przestrzeni*

Cel operacyjny: *C.3. Wysoki poziom ładu przestrzennego i efektywne wykorzystanie przestrzeni*

Kierunki działań:

- Poprawa jakości i atrakcyjności przestrzeni publicznych, szczególnie centrów miast i centrów dzielnic oraz przestrzeni recepcyjnych.
- Przywracanie pozycji lub nadawanie nowych funkcji obiektom zabytkowym oraz symbolicznym w życiu społeczności lokalnych.

Zakładany główny efekt planowanych działań to nadanie nowych funkcji terenom poprzemysłowym i zdegradowanym.

Cel strategiczny: *Województwo śląskie regionem otwartym będącym istotnym partnerem rozwoju Europy*

Cel operacyjny: *D.1. Współpraca z partnerami w otoczeniu*

Kierunki działań:

- Współpraca międzyregionalna w zakresie kreowania zintegrowanych produktów turystycznych.

Zakładany główny efekt planowanego działania to realizacja dużych projektów łączących potencjały regionów.

Cel operacyjny: *D.2. Atrakcyjny wizerunek województwa śląskiego*

Kierunki działań:

- Promocja miejsc i obiektów o wartości historycznej, symbolicznej, architektonicznej, przyrodniczej.
- Wspieranie rozwoju instytucji i infrastruktury kultury.

Zakładane główne efekty planowanych działań to pozytywne postrzeganie województwa śląskiego, jako miejsca atrakcyjnego i zwiększenie liczby turystów, studentów i mieszkańców.

4.2.2. Strategia Rozwoju Kultury w Województwie Śląskim na lata 2006 – 2020

Wyrazem szczególnej troski samorządu województwa śląskiego o rozwój kultury jest opracowana w 2006 r. Strategia Rozwoju Kultury w Województwie Śląskim na lata 2006 – 2020. Strategia w obrębie czterech pól strategicznych (kompetencje kulturowe, dostęp do kultury, dziedzictwo kulturowe, treści kulturowe - wyodrębnionych w oparciu o kryterium funkcjonalne) ustala cztery cele strategiczne. Są to:

1. Wzrost kompetencji potrzebnych do uczestnictwa w kulturze, efektywnego zarządzania kulturą i twórczości artystycznej w warunkach gospodarki rynkowej.
2. Wzrost poziomu uczestnictwa w kulturze (biernego – w roli odbiorców treści kulturowych i czynnego – w roli twórców treści kulturowych).

3. Upowszechnianie i zachowanie dziedzictwa kulturowego regionu (materialnego i niematerialnego) oraz jego efektywniejsze wykorzystywanie do celów turystycznych.
4. Tworzenie lepszych warunków rozwoju środowisk twórczych i wykorzystywanie ich kreatywności.

Z perspektywy gminnego programu opieki nad zabytkami najistotniejsze znaczenie mają kierunki działań określone w ramach celu 3. Są to:

- 3.1. Rozpoznawanie zasobów dziedzictwa kulturowego oraz prowadzenie projektów badawczych na jego temat.
- 3.2. Inwentaryzowanie dziedzictwa kulturowego.
- 3.3. Popularyzacja dziedzictwa kulturowego (w tym z użyciem najnowszych technik).
- 3.4. Rewitalizacja i renowacja obiektów zabytkowych.
- 3.5. Rewitalizacja obiektów i terenów przemysłowych oraz znajdowanie dla nich nowych funkcji.
- 3.6. Wykorzystywanie dziedzictwa kulturowego regionu na potrzeby turystyki (promocja, tworzenie produktów turystyki kulturowej).
- 3.7. Tworzenie zasobów dziedzictwa kulturowego regionu.

4.2.3. Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami w Województwie Śląskim na lata 2018-2021

Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami w Województwie Śląskim na lata 2018-2021 przyjęty został Uchwałą nr V/50/14/2018 Sejmiku Województwa Śląskiego, dnia 26 marca 2018 r. Program będący czwartym programem opieki nad zabytkami uwzględnia zapisy poprzedniego programu i dostosowuje go do dokumentów strategicznych wyższego rzędu oraz uaktualnia w zakresie zmienionych przepisów prawnych, m. in., co do możliwości finansowania. W myśl zasady, że „kultura, w tym zabytki, traktowana jest, jako środek do osiągnięcia celu, jakim jest wspieranie rozwoju regionu, podnoszenie jego atrakcyjności, tworzenia miejsc pracy, „generowanie dochodów” a także, że „zabytki są zasobami nieodwracalnymi, decydującymi o tożsamości miejsca”, sformułowano i wyznaczono dwa cele strategiczne:

I. Kształtowanie kulturowego obrazu województwa

II. Kształtowanie pozytywnych postaw społeczeństwa wobec dziedzictwa kulturowego regionu W ramach pierwszego celu strategicznego określono trzy cele operacyjne i dziewięć kierunków działań, a w ramach drugiego celu – odpowiednio dwa i cztery, co ilustruje niżej zamieszczona tabela.

Tabela I. Cele i kierunki działań Wojewódzkiego Programu Opieki nad Zabytkami Województwa Śląskiego.

Cel strategiczny	Cel operacyjny	Kierunki działań
I. Kształtowanie kulturowego obrazu województwa.	I.1. Ustalenie potencjału zasobów zabytkowych województwa.	I.1.a. Weryfikacja zabytków województwa.
		I.1.b. Rozwój badań i studiów nad zabytkami województwa.
	I.2. Budowa systemu zarządzania zabytkami województwa.	I.2.a. Tworzenie nowoczesnych struktur zarządzania zabytkami.
		I.2.b. Zarządzanie zabytkami.
		I.2.c. Marketing produktów kulturowych i kulturowo-gospodarczych.
	I.3. Włączenie zabytków w procesy gospodarcze.	I.3.a. Integracja działań społeczno-gospodarczych na rzecz opieki nad zabytkami.
		I.3.b. Konserwacja i adaptacja zabytków.
		I.3.c. Kształtowanie obszarów zabytkowych i krajobrazów kulturowych.
		I.3.d. Nowoczesna i efektywna opieka nad zbiorami zabytków i ich udostępnianiem.
	II. Kształtowanie pozytywnych postaw społeczeństwa wobec dziedzictwa kulturowego regionu.	II.1. Propagowanie wiedzy o zabytkach oraz sposobach opieki nad zabytkami.
II.1.b. Popularyzacja i promocja zabytków i wiedzy o zabytkach.		
II.2. Aktywizacja społeczności lokalnych na rzecz opieki nad zabytkami.		II.2.a. Wspieranie działań na rzecz poznania dziedzictwa kulturowego regionu.
		II.2.b. Promowanie przykładów dobrych praktyk w sferze opieki nad zabytkami.

4.2.4. Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Śląskiego 2020+

Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Śląskiego przyjęto Uchwałą Nr V/26/2/2016 Sejmiku Województwa Śląskiego z 29 sierpnia 2016 r. Plan określa obszary chronionych krajobrazów kulturowych, w tym m. in. miast historycznych (m. in. Kłobucka), zespołów rezydencjonalnych, a także obszary wymagające rewitalizacji (m. in. gmina Kłobuck) Jednym ze sformułowanych w planie celów (Cel nr 3) jest „Przestrzeń – zrównoważone wykorzystywanie zasobów środowiska naturalnego i kulturowego”, dla którego przyjęto dwa kierunki działania:

- kształtowanie krajobrazów kulturowych w obszarach miejskich (kierunek 1);
- kształtowanie krajobrazów kulturowych w obszarach wiejskich (kierunek 2).

Tabela II. Cele i kierunki działań według Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Śląskiego 2020+.

Cel (nr 3)	Kierunek	Działania
Przestrzeń – zrównoważone wykorzystywanie zasobów środowiska naturalnego i kulturowego	Kształtowanie krajobrazów kulturowych w obszarach miejskich (nr 3.1).	Zachowanie tożsamości kulturowo-krajobrazowej, w tym zachowanie identyfikatorów krajobrazowych charakterystycznych dla danego obszaru wraz z ich adaptacją do nowych funkcji.
		Kreowanie przestrzeni publicznych.
		Kształtowanie terenów zieleni miejskiej.
		Rewitalizacja zdegradowanej tkanki miejskiej.
	Kształtowanie krajobrazów kulturowych w obszarach wiejskich (nr 3.2).	Zachowanie tożsamości kulturowo-krajobrazowej, w tym zachowanie identyfikatorów krajobrazowych charakterystycznych dla danego obszaru wraz z ich adaptacją do nowych funkcji

		Kreowanie przestrzeni publicznych umożliwiających min. integrację społeczności lokalnych oraz ich wyposażenie w odpowiednia infrastrukturę.
		Rewitalizacja zdegradowanych obszarów zabudowy mieszkaniowej

4.2.5. Strategia rozwoju subregionu północnego województwa śląskiego i regionalnych inwestycji terytorialnych

Postanowienia Strategii opracowanej w kwietniu 2015 r. i przyjętej w imieniu subregionu przez Prezydenta miasta Częstochowy w listopadzie 2015 r., dotyczą zakresu wskazanego w Regionalnym Planie Operacyjnym Województwa Śląskiego na lata 2014-2020. Wskazują na bogactwo dziedzictwa kulturowego i możliwość rozwoju usług turystycznych, zależnego od jakości zachowanego dziedzictwa kulturowego.

Jednym z celów strategii jest wzmocnienie zrównoważonego rozwoju subregionu poprzez efektywne wykorzystanie zasobów, dla którego to celu określono m. in. Priorytet C „Subregion Północny bogaty różnorodnością kulturową i przyrodniczą, chroniący wysoką, jakość środowiska naturalnego”.

4.2.6. Strategia Rozwoju Powiatu Kłobuckiego

Strategia Rozwoju Powiatu Kłobuckiego została przyjęta w dniu 28 sierpnia 2000 r. przez Radę Powiatu Kłobuckiego. W dokumencie tym określono 5 celów strategicznych, wśród których istotnymi dla ochrony dziedzictwa kulturowego są dwa:

- Cel strategiczny 1 – Rozwój potencjału gospodarczego powiatu kłobuckiego
- Cel strategiczny 3 – Poprawa jakości infrastruktury społecznej

W celu strategicznym 1 wyznaczono cel operacyjny 1.4.: *Uczynienie z turystyki i rekreacji dziedziny aktywności gospodarczej* w ramach, którego przyjęto następujące programy i zadania:

- Program 1.4.1: Opracowanie i rozwój produktu turystycznego powiatu

Zadania:

- Zewidencjonowanie potencjału turystycznego powiatu
- Opracowanie kompleksowego produktu turystycznego powiatu kłobuckiego
- Program 1.4.2: Promocja walorów i produktu turystycznego ziemi kłobuckiej

Zadania:

- Instytucjonalizacja obsługi ruchu turystycznego i promocji turystyki na szczeblu powiatu
- Opracowanie i wdrożenie koncepcji promocji turystycznej powiatu
- Prowadzenie monitoringu ruchu turystycznego
- Program 1.4.3: Rozwój i modernizacja bazy turystycznej i infrastruktury towarzyszącej

Zadania:

- Weryfikacja istniejącej bazy i infrastruktury powiatu pod kątem komplementarności wobec produktu turystycznego powiatu
- Tworzenie warunków dla modernizacji i rozbudowy bazy i infrastruktury turystycznej

W celu strategicznym 3 wyznaczono cel operacyjny 3.3.: *Rozwój kultury w powiecie* w ramach, którego przyjęto następujące programy i zadania:

- Program 3.3.1: Wzmocnienie aktywności miejskiego domu kultury w Kłobucku i poszerzenie jego oferty kulturalnej na cały powiat

Zadania:

- Przygotowanie założeń aktywizacji oferty kulturalnej miejskiego domu kultury w Kłobucku
- Przeprowadzenie akcji promocyjnej w zakresie oferty kulturalno-oświatowej kłobuckiego i krzepickiego domu kultury

- Program 3.3.1: Utworzenie biblioteki powiatowej

Zadania:

- Przeprowadzenie analizy dotyczącej kierunku rozwoju księgozbioru biblioteki miejskiej w Kłobucku
- Dokonanie analizy możliwych źródeł finansowania rozwoju księgozbioru w Kłobucku

- Program 3.3.3: Zachowanie walorów historycznych oraz koordynacja działań muzeów w powiecie

Zadania:

- Powołanie zespołu ds. koordynacji działań muzeów w powiecie
- Wydanie informatora o ofercie muzealnej powiatu kłobuckiego
- Utworzenie muzeum im. Jana Długosza w pomieszczeniach wieży kościoła w Kłobucku
- Stała aktualizacja stanu obiektów zabytkowych oraz niematerialnych dóbr kultury
- Propagowanie lokalnych tradycji budowlanych

- Program 3.3.4: Rozwój imprez o charakterze kulturalnym

Zadania:

- Powołanie zespołu koordynującego działania kulturalne w powiecie
- Przygotowanie programu promocji imprez kulturalnych
- Dofinansowanie imprez kulturalnych
- Wspieranie organizacji pozarządowych w zakresie prowadzonych przez nie działań o charakterze kulturalnym
- Wspieranie lokalnych wydawnictw i prasy

5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

5.1. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu

5.1.1. Strategia Rozwoju Gminy Kłobuck na lata 2016-2026.

Strategia Rozwoju Gminy Kłobuck na lata 2016-2026 przyjęta została Uchwałą nr 269/XXIX/2017 Rady Miejskiej w Kłobucku z dnia 7 lutego 2017 r.

Strategia kontynuuje działania strategiczne określone we wcześniejszym Planie Rozwoju Lokalnego Gminy Kłobuck na lata 2004 – 2013¹³. Plan rozwoju identyfikował i diagnozował następujące problemy stanu obiektów dziedzictwa kulturowego:

- zły stan techniczny większości obiektów dziedzictwa kulturowego i brak inwestorów dla ich atrakcyjnego zagospodarowania,
- zagrożenie niekorzystnymi przekształceniami obiektów kulturowych i ich otoczenia w przypadku modernizacji czy podniesienia standardu funkcjonalnego i technicznego.

W Planie Rozwoju Lokalnego przyjęto do realizacji projekty i zadania obejmujące tworzenie warunków do dywersyfikacji działalności gospodarczej, zwiększenia atrakcyjności gospodarczej i inwestycyjnej gminy oraz wzrostu zatrudnienia z uwzględnieniem poprawy stanu środowiska kulturowego polegającego na:

- porządkowaniu „starej tkanki” urbanistycznej poprzez odpowiednie zagospodarowanie pustych przestrzeni w harmonii z otoczeniem,
- restauracji i rewitalizacji obiektów dziedzictwa kulturowego,
- ustanowienie prawnych form ochrony obszarów i obiektów w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego,
- budowie i modernizacji bazy kulturalnej,
- odnowienie infrastruktury urbanistycznej pod kątem jej funkcjonalności,
- rewitalizacji osiedli miejskich,
- rewitalizację Rynku im. Jana Pawła II w Kłobucku,

¹³ Uchwała Nr 222/XVIII/2004 Rady Miejskiej w Kłobucku z dnia 5 sierpnia 2004 r.

- rewitalizację parku przypałacowego w Kłobucku – ul. Zamkowa,
- modernizację budynku MOK w Kłobucku,
- modernizację budynku Biblioteki Publicznej im. Jana Długosza w Kłobucku.

W Strategii zdefiniowano ogólnie zasoby dziedzictwa kulturowego oraz przedstawiono Wykaz zabytków wpisanych do rejestru zabytków (zabytki architektury i budownictwa oraz obszary zabytkowe - 10 obiektów; zabytki archeologiczne – 7 obiektów). Na podkreślenie zasługuje fakt, że zwrócono uwagę na niematerialne dziedzictwo kulturowe w postaci zachowanych nazw historycznych, np. Kopiec, Okólna, Wały, a także heraldyczne tradycje miasta Kłobucka i hołdowanie pamięci osób związanych z Kłobuckiem (jak np. Jan Długosz) oraz wydarzeń historycznych¹⁴.

- bogactwo kulturowe,
- promocja gminy wykorzystująca potencjał krajobrazowy, kulturowy i przyrodniczy
- szanse rozwoju turystyki.

Wśród wytyczonych celów działania wyznaczono następujące cele operacyjne:

Cel operacyjny (nr III.2)	Kierunki działania (Kierunek III.2.2.6)
Rozwój oferty rekreacyjno - sportowej oraz kulturalnej.	Działania w zakresie opieki nad lokalnym i regionalnym dziedzictwem kulturowym i przyrodniczym.
Cel operacyjny (nr IV.1)	Kierunki działania (Kierunek IV.1.9)
Sprawne i efektywne zarządzanie publiczne.	Funkcjonalne zarządzanie przestrzenią, w tym m. in. rewitalizacja obszarów gminy.

Strategia wskazuje na źródła jej finansowania, w tym Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020, gdzie w działaniach: podstawowe usługi i odnowa miejscowości na obszarach wiejskich, wprowadzona jest możliwość dofinansowania inwestycji dotyczących odnawiania obiektów zabytkowych lub charakterystycznych dla tradycji budownictwa.

¹⁴ Art.6 ust.1 pkt. 1 h – ochronie i opiece podlegają zabytki nieruchome będące miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.

Art. 6 ust.2 o ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej.

Wieloletni plan inwestycyjny na lata 2016-2026 przewiduje działania bezpośrednio i pośrednio odnoszące się do zachowania dziedzictwa kulturowego na terenie gminy i poprawy jego jakości,

m. in.:

- rewitalizacja targowiska w Kłobuck,
- poprawa jakości i atrakcyjności przestrzeni publicznej,
- rewitalizacja terenów zielonych,
- budowa, rozbudowa oświetlenia ulicznego,
- budowa, przebudowa, remonty dróg,
- renowacja zabytków i obiektów dziedzictwa kulturowego oraz budownictwa tradycyjnego

5.1.2. Lokalny Program Rewitalizacji Gminy Kłobuck na lata 2016-2023

Lokalny Program Rewitalizacji Gminy Kłobuck przyjęty został Uchwałą nr 280/XXX/2017 Rady Miejskiej w Kłobucku z dnia 21 marca 2017 r.

Rewitalizacja, jako proces wyprowadzania ze stanu kryzysowego obszarów zdegradowanych, prowadzony w sposób kompleksowy, poprzez zintegrowane działania na rzecz społeczności, przestrzeni i gospodarki, określa cele rewitalizacji i kierunki działań.

Cel rewitalizacji (nr II)	Kierunki działań
Rozwój infrastruktury społecznej (urządzenia i instytucje świadczące usługi w zakresie oświaty, edukacji, kultury, zdrowia, opieki społecznej, sportu i rekreacji).	Kierunek II.1 Modernizacja i wyposażenie obiektów publicznej infrastruktury kulturalnej.
	Kierunek II.6 Zagospodarowanie przestrzeni publicznej na funkcjonalne i atrakcyjne dla mieszkańców tereny.

Pośród przedsięwzięć rewitalizacyjnych o charakterze materialnym, mających bezpośredni wpływ na krajobraz kulturowy- jego zachowanie i jakość, wymieniono:

- modernizację oświetlenia ulicznego (Kłobuck),
- wykonanie ścieżki pieszo - rowerowej z oświetleniem, na terenach zielonych, wzdłuż Okszy (Kłobuck),
- rewitalizację targowiska miejskiego (Kłobuck),

- rewitalizację parku przy ul. Zamkowej (Kłobuck) w zespole pałacowo - parkowym Kłobuck
- Zagórze.

5.1.3. Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Kłobuck

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Kłobuck przyjęte zostało Uchwałą Nr 129/XV/2008 Rady Miejskiej w Kłobucku z dnia 12 lutego 2008 r. Zmiany i kolejne edycje Studium przyjmowane były:

- Uchwałą Nr 37/XXXIII/2013 Rady Miejskiej w Kłobucku z dnia 20 sierpnia 2013 r.,
- Uchwałą Nr 52/IX/2015 z 29 kwietnia 2015 r.,
- Uchwałą Nr 393/XXXVIII/2018 z 20 lutego 2018 r.

Studium określa politykę przestrzenną gminy, w tym lokalne zasady Zagospodarowania Przestrzennego. W studium uwzględnia się uwarunkowania wynikające między innymi ze stanu dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej. Następnie określa się obszary i zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej. I tak w Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Kłobuck wyznaczono następujące strefy ochrony konserwatorskiej:

1. Strefę „B” częściowej ochrony konserwatorskiej (ochrona zasadniczych elementów Rozplanowania i wskazanej zabudowy) w miejscowościach: Kłobuck, Kamyk, Kopiec, Nowa Wieś.
2. Strefę „E” ochrony ekspozycji, w tym: „E1” w Kłobucku; „E2” w Kopcu; „E3” w miejscowościach Kamyk, Nowa Wieś, Kopiec.
3. Strefę „W” ochrony archeologicznej w miejscowościach: Kłobuck, Kamyk, Nowa Wieś, Kopiec.
4. Strefę „OW” obserwacji archeologicznej wokół stanowisk archeologicznych.

W granicach poszczególnych stref ochrony konserwatorskiej oraz dla stanowisk archeologicznych, obiektów ujętych w rejestrze zabytków oraz ewidencji zabytków, określono obowiązujące ustalenia w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego.

W syntezie ustaleń studium, z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego, postuluje się adaptacje cennych obiektów na potrzeby turystyki i rekreacji, a także na funkcję mieszkaniową i produkcyjną.

5.1.4. Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego Śródmieścia Kłobucka

Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego Śródmieścia Kłobucka (Uchwała Nr 221/XVIII/2004 Rady Miejskiej w Kłobucku z dnia 5 sierpnia 2004 r.) determinuje działania w zakresie ochrony środowiska kulturowego, historycznych wartości układu urbanistycznego i krajobrazu miejskiego, z uwzględnieniem zasad ochrony środowiska naturalnego. Podstawowym celem miejscowego planu jest zagwarantowanie optymalnego ładu przestrzennego z zachowaniem walorów dziedzictwa kulturowego. Świadczą o tym zapisy rozdziału 2 - Ochrona dóbr kultury.

Wymogi konserwatorskie obowiązujące w poszczególnych strefach i obiektach ochrony konserwatorskiej, zawarte są w § 8 - 14. Zgodnie z nimi, dla terenu śródmieścia miasta Kłobuck wyznaczono cztery strefy ochrony konserwatorskiej:

- Strefę "B" - ochrony konserwatorskiej, obejmującą układ urbanistyczny wpisany do rejestru zabytków oraz otulinę. Granice tego obszaru wyznaczają: wschodnie parcele ul. Mickiewicza, ul. Powstańców Śląskich i ul. Szkolnej poza skrzyżowanie z ul. Targową, północne parcele ul. Targowej i ulicy Długosza, od zachodu zachodnie parcele ul. Parkowej od ul. Długosza do skrzyżowania ul. Nadrzeczej i ul. Wieluńskiej, ul. Wieluńską do rzeki, następnie w kierunku południowym po zachodniej granicy parcel ul. Staszica poza skrzyżowanie z ul. Zakrzewską i od południa do skrzyżowania ul. Ogrodowej z ul. Mickiewicza. W granicach tej strefy ustalono obowiązek każdorazowego uzyskania opinii Śląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków dla projektów budowlanych obiektów nowo wznoszonych i przebudowywanych, projektów elewacji budynków remontowanych, projektów ogrodzeń od strony ulic i placów publicznych, projektów obiektów małej architektury, projektów infrastruktury podziemnej i nadziemnej, projektów reklamy wizualnej na budynkach i reklam wolnostojących oraz projektów nowych nasadzeń zieleni

wysokiej (drzew). Również w przypadku robót rozbiórkowych należy uzyskać zezwolenie Śląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

- Strefę "W" - ochrony archeologicznej. Jej granice wyznaczają: zachodnie parcele ul. 3-go Maja i Rynku im. Jana Pawła II, od północy linia rozgraniczająca północny kwartał Rynku im. Jana Pawła II, od wschodu zachodnia krawędź jezdni ul. 11-go Listopada i wschodnie parcele ul. 3-go Maja, od południa droga krajowa nr 43. W przypadku podejmowania działań związanych z naruszeniem struktury gruntu obowiązkowe jest prowadzenie wyprzedzających badań ratowniczych.
- Strefę "OW" - obserwacji archeologicznej, pokrywającej się z granicami obszaru objętego strefą "B". W granicach obszaru, w przypadku podejmowania działań związanych z naruszeniem struktur gruntu obowiązkowe jest prowadzenie inwestycji pod nadzorem archeologicznym.
- Strefę "E" - ochrony widokowej - obszar, na którym z uwagi na ochronę widoku na zespół kościoła parafialnego p.w. śś. Marcina i Małgorzaty w części obowiązuje zakaz zabudowy oraz zakaz wznoszenia obiektów wyższych niż jedna kondygnacja i poddasze użytkowe, zakaz nowych nasadzeń drzew o znacznej wysokości oraz niezbędne jest używanie materiałów wykończenia zewnętrznego o kolorystyce uzgadnianej ze Śląskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

Śródmieście Kłobucka swym zasięgiem obejmuje całościowo w dużym stopniu zachowany średniowieczny układ planistyczny. Teren ten został ukształtowany w długotrwałym procesie historycznym. Zachowana została historyczna kompozycja przestrzenna, w której dużą rolę odgrywa rozplanowanie, zabytkowa zabudowa wraz z dobrze zachowanymi pozostałościami dawnego ukształtowania terenu.

Plan wymienia 6 obiektów zabytkowych wpisanych do rejestru zabytków i usytuowanych w granicach śródmieścia Kłobucka. Zalicza się tu przede wszystkim:

- Zespół klasztorny kanoników regularnych - obecnie parafia p.w. śś. Marcina i Małgorzaty, wraz z kościołem, klasztorem, spichlerzem, wikarówką, ogrodzeniem z pozostałością ośmiobocznej baszty,
- "Łaźnię miejską" – budynek przy ul. Wieluńskiej.

Odnosnie wyżej wymienionych obiektów obowiązuje wymóg zachowania ich w niezmienionym kształcie oraz obowiązek uzyskania decyzji Śląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków zezwalającej na wszelkie roboty przy obiektach.

Ponadto na obszarze śródmieścia Kłobucka wskazuje się 6 obiektów zabytkowych wpisanych do ewidencji dóbr kultury i postulowanych do wpisu do rejestru zabytków. Są to:

- kaplica przy ul. Długosza,
- kaplica przy ul. Okólnej,
- dom przy ul. 3-go Maja 31,
- dom przy ul. Staszica 34,
- dom przy ul. Rynek im. Jana Pawła II 1,
- oficyny przy ul. 3-go Maja 38/40.

W przypadku tych obiektów narzucono wymóg uzgadniania ze Śląskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków projektów budowlanych przebudowy, zakresu i formy remontu oraz zmiany wyglądu.

5.2. Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy

5.2.1. Zarys historii obszaru gminy

Przeszłość gminy Kłobuck od dawna jest przedmiotem zainteresowania badaczy historii i historyków. Pierwsze próby opracowań tego tematu powstały w drugiej połowie XIX w. i są autorstwa F. M. Sobieszczańskiego i B. Chlebowskiego¹⁵. Bardziej szczegółowe prace pojawiają się na początku XX wieku. Ważnymi są tu artykuły M. R. Witanowskiego oraz książeczki ks. Borka, zawierające cenne informacje o parafii p.w. śś. Marcina i Małgorzaty w Kłobucku, czy też tekst J. Gajzlera. Po drugiej wojnie światowej Kłobuck doczekał się solidnego i rzetelnego opracowania autorstwa Z. Perzanowskiego (1958 r.), w którym główny nacisk położono na przedrozbiorowe dzieje Kłobucka i uwzględniono problematykę związaną z najstarszą historią miejscowości. Nowych informacji na temat funkcjonowania klasztoru w Kłobucku dostarczyła kolejna publikacja Z. Perzanowskiego z 1985 r., pt. Spominki klasztoru kłobuckiego. Problematykę początków osadnictwa na tym terenie poruszają publikacje

¹⁵ Lista publikacji z zakresu historii gminy Kłobuck znajduje się m.in. w: J. Laberschek, *W czasach piastowskich i jagiellońskich [w:] Kłobuck. Dzieje miasta i gminy*, red. F. Kiryk, Kraków 1998, s. 87-89.

archeologów: A. Kraussa z 1959 r., M. Gedla z 1962 r. Pierwotną architekturą kościoła parafialnego oraz innymi zabytkami budownictwa i sztuki zajmowała się H. Hohensee-Ciszewska (1965 r.) oraz A. Jaśkiewicz (1967 i 1976 r.). Istotnymi są również prace A. Trepki z roku 1969 na temat historii parafii kłobuckiej oraz A. Wyczańskiego z 1983 roku, analizujące sytuację społeczności przedmieść Kłobucka. Na uwagę zasługują pozycje poświęcone wybitnym postaciom z Kłobucka: Januszowi Kropaczowi, autorstwa Cz. Erbera (1983 r.); Pawłowi z Kłobucka, autorstwa M. Zwiercana (1983 r.); Janowi Kłobuckiemu, pióra W. Urbana (1967 r.) oraz praca J. Wolnego z roku 1969 o obecności młodzieży z Kłobucka na Uniwersytecie Jagiellońskim. Miasto Kłobuck było wielokrotnie omawiane w pracach z zakresu historii urbanistyki. Zaliczyć tu można artykuły S. Krakowskiego z 1974 r. oraz F. Kiryka z 1982 r., czy też książkę A. Berdeckiej z 1982 r. Najnowszą publikacją o tej tematyce jest praca B. Krasnowolskiego Lokacyjne układy urbanistyczne na obszarze ziemi krakowskiej w XIII i XIV wieku, część I i II, wydana w Krakowie w 2004 r. Zawarto w niej szczegółowy opis z rozwarstwieniem na fazy zagospodarowania przestrzennego miasta. Warto zwrócić uwagę na prace znakomitego mediewisty - J. Laberscheka z 1985, 1993, 1994 r. Analizę heraldyki tego regionu przeprowadził A. Antoniewicz w swojej książce z 1984 r. Pochodzenie nazwy miejscowości stało się tematem rozważań naukowych dwóch specjalistów: S. Rosponda (1984 r.) i K. Rymuta (1987 r.). Zbiór literatury historycznej odnośnie Kłobucka, dopełnia Słownik historyczno-geograficzny województwa krakowskiego w średniowieczu, zawierający wydane drukiem średniowieczne wzmianki źródłowe. Do spopularyzowania wiedzy historycznej o mieście i okolicy, w dużym stopniu przyczyniły się prace A. Brzuski: Kartki z historii Kłobucka i Historia parafii i kościoła w Kłobucku z 1995 r. oraz Cz. Trośniaka Rzecz o Janie Długoszu. Wzrost zainteresowania przeszłością Kłobucka w ostatnich latach, zaowocował obszerną monografią Kłobucka pod redakcją F. Kiryka. Część pierwsza obejmuje dzieje miasta i gminy do roku 1939. Natomiast w 2010 r. ukazała się część druga monografii pod redakcją W. Suleji i dotyczy historii współczesnej tego terenu.

Najstarsze ślady pobytu człowieka w gminie Kłobuck sięgają okresu schyłkowego paleolitu i wiążą się z odkryciami archeologicznymi na tym terenie. Pojedyncze znaleziska kultury materialnej pochodzą z neolitu i wczesnej epoki brązu. Natomiast ich niewielka ilość sugeruje, że w tych okresach było to miejsce słabo zaludnione. Dopiero u schyłku epoki brązu (IX - VIII w. p.n.e.), obszar dorzecza Liswarty wraz z terenami obecnej gminy Kłobuck został zasiedlony na dużą skalę. Czasy te były związane z ekspansywnym rozwojem osadnictwa pradziejowego, związanego z ludnością kultury łużyckiej. Na tym terenie wykształciła się

tzw. podgrupa częstochowsko-gliwicka grupy górnośląsko-małopolskiej kultury łużyckiej, wydzielona przez prof. Marka Gedla¹⁶. Wzrost liczby ludności, wymusił kolonizację nowych miejsc. Część osadników z ośrodka opatowsko-dankowskiego przesunęła się na wschód, nad prawobrzeżne dopływy dolnej Liswarty, Białą Okszę i Kocinkę z Czarną Okszą¹⁷. Od tego momentu można mówić o obecności kultury łużyckiej na terenach obecnego Kłobucka. Trwało to do początków wczesnej epoki żelaza (ok. VII w. p.n.e.), kiedy to pojawiają się pierwsze oznaki zahamowania osadnictwa i następuje stopniowe wyludnienie. Ponowny rozwój osadnictwa na tym terenie, miał miejsce w późnym okresie wpływów rzymskich (ok. II - III w. n.e.) i wiązał się z ludnością kultury przeworskiej¹⁸. Około V w. n.e. tereny Kłobucka wyludniły się ponownie. Początki historyczne Kłobucka, leżącego na pograniczu Wielkopolski, Śląska i Małopolski, przypadają na czasy średniowiecza i prawdopodobnie były związane z regionem małopolskim. Na chwilę obecną istnieją trzy hipotezy na temat przynależności tych ziem w okresie plemiennym. Pierwsza zakłada, że obszar ten był zamieszkały przez plemię Wiślan i na przełomie XII i XIII w. wszedł do senioralnej dzielnicy krakowskiej. Inna hipoteza mówi, iż teren ten znajdował się w strefie wpływów plemienia Polan. W związku z tym nie wszedł w skład państwa wielkomorawskiego w IX w. a później czeskiego, w przeciwieństwie do ziemi Wiślan, uzależnianej od naszych południowych sąsiadów. Ostatnia hipoteza przyjmuje przynależność tych terenów do odrębnego i niezależnego plemienia Wierczan.¹⁹ Pewnym jest, że w XII wieku tereny kłobuckie związane były z Krakowem. W okresie rozbicia dzielnicowego, było to miejsce spotkań i zjazdów książęcych oraz synodów kościelnych. Funkcjonował tu również ośrodek łowiecki książąt krakowskich. Być może siedzibą wielkiego łowczego - zarządcy tego terenu, był właśnie gród warowny w sąsiednim Grodzisku. Pod koniec XIII w. ziemie kłobuckie na krótko uzależnione zostały od Śląska Opolskiego. Prawdopodobnie odzyskanie tych terenów nastąpiło wraz z opanowaniem przez Władysława Łokietka ziemi wieluńskiej.

Dokładne odtworzenie początków miejscowości Kłobuck jest kwestią dyskusyjną, bowiem nie zachował się tzw. kontrakt lokacyjny. Z pewnością można stwierdzić, że w wieku XIV Kłobuck był miastem funkcjonującym na prawie niemieckim. Najprawdopodobniej za panowania Kazimierza Wielkiego nastąpiła relokacja miasta i centrum życia ówczesnego społeczeństwa przesunięto ze starej osady targowej tzw. Staromieścia (na południe od

¹⁶ M. Gedl, *Kultura łużycka*, Kraków 1975, s. 126-128.

¹⁷ M. Gedl, *Kultura łużycka*, Kraków 1975, s. 126-128

¹⁸ I. Młodkowska-Przepiórowska, *W pradziejach i we wczesnym średniowieczu [w:] Kłobuck. Dzieje miasta i gminy*, red. F. Kiryk, Kraków 1998, s. 77.

¹⁹ J. Laberschek, *W czasach piastowskich i jagiellońskich [w:] Kłobuck. Dzieje miasta i gminy*, red. F. Kiryk, Kraków 1998, s. 93

kościół) na tereny dogodniejsze – w rejon obecnego rynku.²⁰ W bliskim sąsiedztwie, na lewym brzegu Białej Okszy lokalizuje się średniowieczną wieś, a potem przedmieście - zwane Zawadą. Przed napaścią miasto bronił szeroki wał z palisadą, który w związku z rozrostem miasta w II połowie XVI wieku został pokryty zabudową mieszkalną.

Parafia w Kłobucku, która konsolidowała okoliczne tereny, należy do jednych z najstarszych - jej historia sięga XIII, a być może nawet XII wieku. Niestety, co do tego okresu nie zachowały się żadne źródła zawierające informujące o funkcjonowaniu ówczesnego kościoła. Na początku XV wieku proboszczem kłobuckim był ksiądz Bartłomiej Długosz, który w 1434 roku przekazał parafię swojemu bratankowi Janowi – autorowi dziejów Polski. W 1454 roku Jan Długosz ufundował klasztor, do którego z Krakowa sprowadził Kanoników Regularnych. Obszar podległy zarządowi plebana kłobuckiego, czyli okręg parafialny był znacznej wielkości i obejmował Kłobuck, Staromieście, Zawadę, Opatów, Waleńczów, Zagórze, Zakrzew, Libidzę, Pierzchno, Kamyk, Lgotę, Grodzisko, Wręczycę, Mokrá, Łobodno, Kalej, Szarlejkę, Kopiec, Truskolasy, Iwanowice, Rębielice Królewskie, Dankowice, Złochowice, młyn Mierzanów, kuźnię Herbołtowską, kuźnicę Piłę i kuźnicę Hankową. Wcześniej wydzielono z niej Wilkowiecko, Krzepice, Białą Górą oraz Przystajń.

Trudne chwile przypadają na wiek XV. Kilkakrotnie to nękały kłobuczán nieprzyjacielskie najazdy, a w 1469 r. pożar zniszczył całe miasto. Znaczne zmiany przychodzą na przełomie XVI i XVII i wiążą się z rozwojem przemysłu żelaznego. Starosta krzepicki, marszałek wielki koronny Mikołaj Wolski, zmodernizował w okolicach Kłobucka hutnictwo. Jemu też zawdzięcza Kłobuck przebudowę klasztoru oraz prawdopodobnie budowę pierwszego pałacu w Zagórze. Wokół zakładów powstawały nowe osady, rozwijało się rzemiosło i handel. W wieku XVII w mieście istniały cechy: szewski, kuśnierski, rzeźnicki, piekarski, krawiecki, kowalski i sukienniczy. Rozwinęła się produkcja wina i gorzałki, a także piwowarstwo.

W 1658 roku Sejm Warszawski ustanowił Kłobuck siedzibą starostwa, które następnie nadał w wieczyste posiadanie klasztorowi paulinów na Jasnej Górze. Po "potopie szwedzkim" miasto podupadało ekonomicznie. W 1689 r. zostało całkowicie spalone. W wyniku drugiego rozbioru Polski Kłobuck znalazł się w zaborze pruskim. Władze pruskie odebrały starostwo paulinom i włączyły je do dóbr rządowych. Po 1815 roku Kłobuck wszedł w skład Królestwa Polskiego i wraz z przyległymi ziemiami należał do uposażenia carskiego. Były to kolejne lata stagnacji dla miasta. Wskutek postępującej agraryzacji w 1870 roku utracił prawa

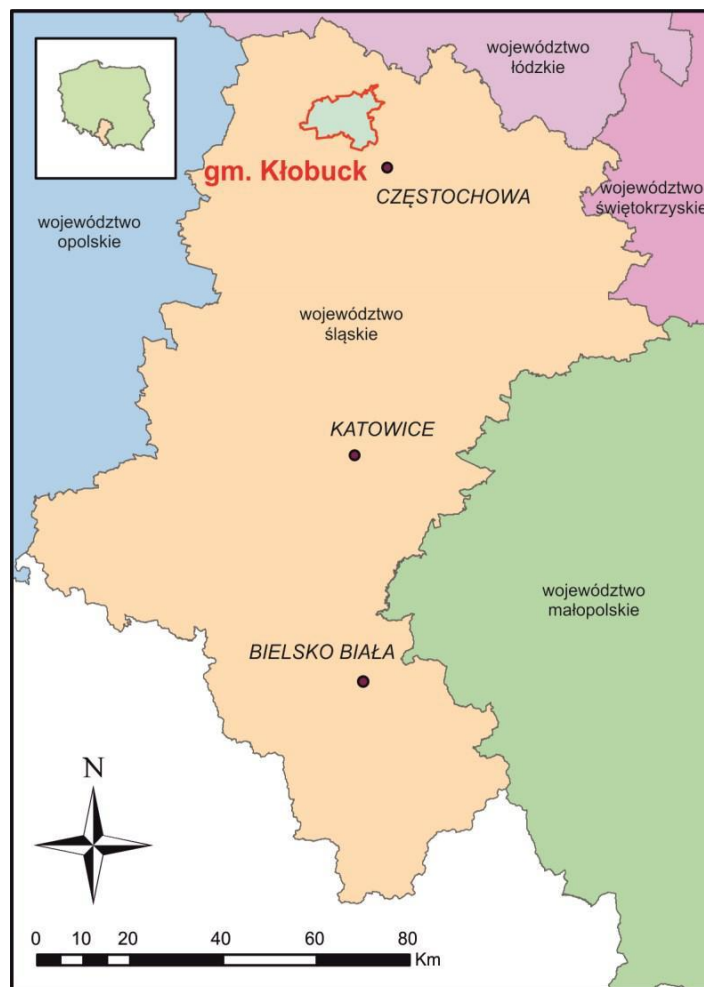
²⁰ J. Laberschek, dz. cyt., s. 104-107; Z. Perzanowski, *Zarys dziejów miasta Kłobuck*, Kraków 1958, s. 28.

miejskie, które odzyskał w 1917 roku. Stan miasta był jednak zły, a poprawa gospodarcza nastąpiła dopiero po II Wojnie Światowej.

W 1952 roku Kłobuck stał się siedzibą władz powiatowych. Na te lata przypada rozwój przemysłowy całego regionu. W sąsiednich gminach powstały kopalnie rud żelaza, a na przedmieściach Kłobucka zakład wzbogacania rudy. Uruchomiono wówczas między innymi Zakład Przetwórstwa Tworzyw Sztucznych "ERG". Równolegle z rozwojem przemysłu postępował rozrost miasta. Powstały nowe dzielnice mieszkaniowe oraz centrum administracyjno - kulturalne. Po reformie administracyjnej kraju w 1975 roku oraz likwidacji przemysłu ciężkiego, rozbudowa Kłobucka została zahamowana. Wówczas to zakłady górniczo – hutnicze przekształcono w Zakłady Budowy Maszyn, w których to produkowano maszyny i urządzenia dla przemysłu wydobywczego i hutniczego. W ostatnich latach rozpoczęto rewitalizację miasta oraz jego rozbudowę. Powstały liczne, nowe osiedla zabudowy jednorodzinnej. Dziś Kłobuck jest miastem powiatowym i stanowi centrum administracyjne regionu, w skład, którego wchodzi 9 gmin. Tym samym stał się ważnym węzłem handlowo – usługowym oraz ośrodkiem administracyjno – gospodarczym.

5.2.2. Krajobraz kulturowy

Gmina Kłobuck położona jest w północno-zachodniej części województwa śląskiego. Graniczy z pięcioma innymi gminami: od południa z Wręczycą Wielką, Opatowem na północnym-zachodzie, Miedźnem na północy, Mykanowem na wschodzie oraz miastem Częstochową na południowym-wschodzie. Miasto Kłobuck jest siedzibą gminy, w skład której wchodzi 10 sołectw: Biała, Borowianka, Gruszewnia, Kamyk, Kopiec, Lgota, Libidza, Nowa Wieś i Rybno. Obszar ten zamieszkuje ok. 21 tys. mieszkańców, w tym Kłobuck ma ich ok. 14 tys. Centralnym i historycznym ośrodkiem tego regionu jest miasto Kłobuck. Jego też dzieje w głównej mierze nadają ton historii i dziedzictwu gminy.

Mapa 1. Lokalizacja gminy Kłobuck w województwie śląskim (wg GPOnZ 2014-2017).

Gmina w obecnym kształcie terytorialnym jest tworem sztucznym. Zajmuje część obszaru nad Białą i Czarną Okszą - dopływami Liswarty, który można nazwać umownie "ziemią kłobucką". Od początków teren ten związany był z regionem małopolski i wchodził w skład starostwa krzepickiego. Wzmianki o odrębności terytorialnej Kłobucka i okolic pochodzą z XVII w., kiedy to powstało starostwo kłobuckie. Pod panowaniem pruskim, mimo demograficznego i gospodarczego rozwoju, ziemia kłobucka utraciła samodzielność i została włączona do powiatu częstochowskiego. Stan ten trwał przez kolejne okresy funkcjonowania Księstwa Warszawskiego, Królestwa Polskiego, Rzeczypospolitej Polskiej oraz przez okresy wojenne. Na mapy administracyjne ziemia kłobucka, jako odrębna jednostka powróciła dopiero w latach pięćdziesiątych XX wieku.

Według regionalizacji fizyczno-geograficznej, gmina znajduje się na pograniczu dwóch makroregionów: Wyżyny Krakowsko-Częstochowskiej i Wyżyny Śląskiej, oraz w obrębie Wyżyny Wieluńskiej i Obniżenia Warciańsko - Prośnieńskiego. Jest to obszar zbudowany z utworów czwartorzędowych, pokrywających wapienie margliste, piaskowce,

ili. Dominującym typem gleb rejonu Kłobucka są bielice. Bliskość rozbudowanej sieci rzecznej oraz względna żyzność tego obszaru, zawsze sprzyjały procesom osadniczym. Również czynniki takie jak: łagodne ukształtowanie powierzchni terenu gminy - niewielkie różnice rzędnych oraz małe nachylenia, czyniły go dostępnym dla działalności gospodarczej.

Historyczne początki Kłobucka sięgają czasów średniowiecza. Pozytywny wpływ na rozwój terenów kłobuckich wywarło dogodne położenie przy dawnym trakcie handlowym z Krakowa na Śląsk i do Wielkopolski, idącym m.in. przez Częstochowę i Krzepice. Z tą drogą krzyżowały się w Kłobucku inne ważne drogi, jak wielka droga do Sieradza, czy też droga do Brzeźnicy. Pierwotnie osada kłobucka miała charakter ulicówki z poszerzeniem drogi nawsiem, spełniającym rolę placu targowego w miejscu rozwidlenia dróg. W tym okresie musiały także powstać wsie Zawada i Zagórze. We wsi Zawada do dziś zachował się układ przypominający łańcuchówkę. Centralnym punktem nowego miasta lokacyjnego był czworokątny rynek, ograniczony ze wszystkich stron zabudową oraz z ulicami odchodzącymi od każdego naroża. Stara osada z czasem stała się przedmieściem, ale praktycznie nigdy nie straciła swojego znaczenia. Równocześnie z lokacją powstał obok wsi Zagórze folwark królewski, a w późniejszym okresie pałac i dwór. Miasto początkowo otaczał szeroki wał z palisadą, który został zabudowany w II połowie XVI wieku. Po II wojnie światowej powstało osiedle zabudowy wielorodzinnej na północ od dotychczasowego centrum. W późniejszym czasie pojawiła się zabudowa jednorodzinna na północnym-wschodzie i zachodzie miasta. Do czasów obecnych zachowały się: układ przedkolacyjny, tj. ulica 3 Maja – obustronnie obudowana z ul. Staszica, układ śródmieścia z rynkiem z czasów lokacji miasta przez Kazimierza Wielkiego, ul. Wały i ul. Okólna oraz fragmenty dawnej wsi Zawada i wsi Zagórze z dawnym folwarkiem. Wymienione fragmenty można określić, jako „Stare Miasto” i „Przedmieścia”. Poza tym zachowała się bogata sieć dróg i ulic z różnych okresów.

Osadnictwo na terenach wiejskich można zaliczyć do typu rozproszonego. Początkowo, prawdopodobnie wsie były lokowane, jako typowe, średniowieczne ulicówki, owalnice, a także łańcuchówki, jak wieś Zawada, Biała oraz Łobodno. Jednak późniejszy rozwój osadnictwa typowy dla XIX wiecznego Królestwa Polskiego spowodował rozproszenie zabudowy wiejskiej, która obecnie swym układem przestrzennym przypomina raczej wielodrożnice. Z punktu widzenia konsekwencji dla krajobrazu kulturowego gminy Kłobuck, istotne znaczenie ma funkcjonowanie przez pierwsze wieki w ścisłych związkach z Małopolską. Zawdzięcza mu się m.in. zabytkowy układ urbanistyczny Kłobucka, czy też architekturę sakralną. Pod względem etnicznym obszar Kłobucka i okolic zamieszkiwany

był przez ludność polską. Mniejszość stanowili koloniści niemieccy. Duże znaczenie w historii gminy miała ludność żydowska. Jej obecność została utrwalona w pozostałościach cmentarza żydowskiego w Kłobucku.

Kłobuck i okolice są obszarem ukształtowanym w wielowiekowym procesie historycznym a ślady tego dziedzictwa są obecne w lokalnym krajobrazie kulturowym. Niestety znaczna część substancji zabytkowej (np. most na rzece Białej Okszy w Kłobucku Zagórzu) została zniszczona w wyniku błędnych decyzji za czasów Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej.

5.2.3. Zabytki nieruchome

Zgodnie z art. 6 Ustawy o Ochronie Zabytków i Opiece nad Zabytkami do zabytków nieruchomych można zaliczyć w szczególności obiekty należące do następujących grup: krajobrazy kulturowe: układy urbanistyczne, ruralistyczne, zespoły budowli: dzieła architektury i budownictwa, dzieła budownictwa obronnego, obiekty techniki, a zwłaszcza kopalnie, huty, elektrownie i inne zakłady przemysłowe, cmentarze, parki, ogrody i inne formy zaprojektowanej zieleni oraz miejsca upamiętniające wydarzenia historyczne, bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.

Na terenie gminy Kłobuck zinwentaryzowano w czasie badań terenowych 45 zabytków nieruchomych w postaci: układów i założeń przestrzennych, budynków o funkcji sakralnej, rezydencjonalnej, mieszkalnej, przemysłowej oraz małej architektury i parków. Największe ich skupiska znajdują się w historycznym ośrodku miejskim – Kłobucku, pozostałe rozrzucone są na terenie całej gminy. Stanowią one materialne świadectwo historii gminy i posiadają nierzadko wybitne wartości artystyczne.

Zabytki zostały uporządkowane w 9 kategorii. Szczegółowe informacje zawierają poniższe tabele, w których podsumowano liczby zabytków z danych miejscowości i w poszczególnych kategoriach oraz wyszczególniono zabytki wpisane do rejestru zabytków.

Tabela III. Zestawienie liczbowe zabytków nieruchomych w poszczególnych miejscowościach gminy Kłobuck.

Miejscowość/część miejscowości:	Liczba zabytków:
Biała Górna	5
Kamyk	4
Kłobuck	27
Kopiec	3
Lgota	1
Libidza	1
Łobodno	2
Nowa Wieś	2
Razem:	45

Tabela IV. Zabytki nieruchome z terenu gminy Kłobuck wpisane do rejestru zabytków.

Lp.	Nazwa:	Lokalizacja:	Nr rej. zabytków:	Datowanie:
1	Dzwonnica przy kościele parafialnym św. Stanisława	Biała Górna, ul. Kościelna	A/50/76	1746 r.
2	Dwór	Kamyk, Pl. Witosa 2	A/53/76	1840 r.
3	Układ urbanistyczny w ramach historycznego założenia	Kłobuck, śródmieście	A/49/78	XII - XIII w., XIV w.
4	Kościół parafialny p.w. św. Marcina i Małgorzaty	Kłobuck, ul. 3 Maja 42	A/42/78	XIII w., XV, XVII, XVIII - XIX w.
5	Klasztor, ob. plebania parafii p.w. św. Marcina i Małgorzaty	Kłobuck, ul. 3 Maja 42	A/43/78	XV, XVII w.
6	Wikarówka parafii p.w. św. Marcina i Małgorzaty	Kłobuck, ul. 3 Maja 42	A/44/78	XV, XIX w.

7	Spichlerz w zespole kościoła parafialnego p.w. śś. Marcina i Małgorzaty	Kłobuck, ul. 3 Maja 42	A/45/78	XV, XIX w.
8	Budynek "łaźnia miejska"	Kłobuck, ul. Wieluńska 11	A/47/78	XVIII/XIX w.
9	Pałac i park	Kłobuck, ul. Zamkowa	A/46/78	1795 r., 1891 r.
10	Kaplica p.w. św. Anny	Łobodno, w lesie	B/174/10	1 poł. XIX w.

Tabela V. Zabytki nieruchome w ewidencji zabytków gminy Kłobuck w poszczególnych kategoriach.

Kategoria:	Liczba zabytków:
1. Układy i zespoły przestrzenne	2
2. Architektura sakralna	
Kościoły	2
Klasztory	1
Kaplice	6
Inne obiekty sakralne lub związane z obiektami sakralnymi	6
Cmentarze chrześcijańskie	2
Cmentarze niechrześcijańskie	1
3. Architektura rezydencjonalna	
Pałace i zespoły pałacowo-parkowe	1

Dwory i zespoły dworsko-parkowe	5
4. Zabudowa mieszkalna	14
5. Zabudowa gospodarcza	3
6. Zespoły i budynki przemysłowe	2
Razem:	45

Układy i zespoły przestrzenne

Zespół urbanistyczny rozumieć można, jako grupę powiązanych przestrzennie budynków, wyodrębnioną, ze względu na formę architektoniczną, styl, zastosowane materiały, funkcję, czas powstania lub związek z wydarzeniami historycznymi, która wraz z otaczającym ją krajobrazem tworzy kompozycyjną całość na konkretnym obszarze. W Gminnej ewidencji zabytków dla gminy Kłobuck wyróżniono jeden układ urbanistyczny w ramach historycznego założenia miasta Kłobucka oraz jeden zespół przestrzenny - utworzony przez zabudowania poklasztorne Kanoników Regularnych w Kłobucku.

Na szczególną uwagę zasługuje centrum osadnicze miasta Kłobuck, które ukształtowało się na wzniesieniu, ponad szkarpą rozlewisk doliny rzeki Białej Okszy, opływającej miasto od zachodu. W rozwoju układu przestrzennego Kłobucka można wyróżnić kilka charakterystycznych faz. Faza przedlokacyjna (XII-XIII w.) związana była z okresem funkcjonowania gródka, na terenie późniejszej wsi Grodzisko. Wtedy to nastąpił rozwój osady łowieckiej w obrębie późniejszego Staromieścia (tereny na południe od kościoła parafialnego), wzdłuż drogi prowadzącej do grodu. Kolejnym okresem, który można wyróżnić jest faza lokacyjna - wczesna, przypadająca na drugą połowę XIII wieku. Być może były to czasy lokacji wsi i erygowania parafii dokonane przez Bolesława Wstydlivego lub Leszka Czarnego. Osada ta, uformowała się na przestrzeni ok. 71 łąnów (teren miasta i przedmieść Zawady i Staromieścia). Posiadała wytyczone wiejskie centrum w formie nawsia, rozciągniętego w linii północ-południe (wspomnianej drogi prowadzącej do gródka) oraz działki siedliskowe ulokowane prostopadle do tej osi. Kościół zlokalizowano po stronie północnej oraz wytyczono role o rozłogu łąnowo-leśnym, wraz z uposażeniami sołeckim i plebańskim. Następna faza przypada na moment lokacji miasta na prawie magdeburskim (ok. 1339-1344 r.), zapewne na podstawie niezachowanego przywileju Kazimierza Wielkiego. Wytyczono wówczas rynek po północnej stronie kościoła parafialnego i nawsia, które w

rezultacie staje się przedmieściem (tzw. Staromieście). Na podstawie zachowanych materiałów kartograficznych (Mapa Gilly'ego z 1802 - 1803 r.²¹; Plan miasta z 1790 r.²²) można stwierdzić, iż Kłobuck otrzymał typowy układ szachownicowy z czworobocznym rynkiem w centrum, osią północ-południe i blokami zabudowy przy rynku.²³ Niestety wobec licznych przekształceń układu urbanistycznego w latach późniejszych (tzn. regulacji przeprowadzonych na przełomie XVIII i XIX w. oraz wyburzenia bloku przyrynkowego po 1945 r.) nie jest możliwym przeprowadzenie szczegółowej analizy metrologicznej i tym samym rekonstrukcji średniowiecznego planu miasta. Jednakże z dużym prawdopodobieństwem możemy założyć, że bloki zabudowy były jednofrontowe, skierowane ku rynkowi lub drodze, z ogrodami i zabudową gospodarczą na zapleczach. Jako przedmieścia funkcjonowały dwie wsie: Staromieście oraz Zawada zlokalizowana po zachodniej stronie rzeki.

Miasto lokacyjne posiadało fortyfikacje²⁴. Pod pojęciem fortyfikacji, należy rozumieć wał ziemny, być może z drewnianą palisadą w jego wczesnej fazie użytkowania, wpasowany w naturalne ukształtowanie tego terenu. Linia obronna miasta zamkniętego od południa Staromieściem, opierała się o wypiętrzenie skalne od północy i wschodu oraz biegła krawędzią stromego stoku doliny Białej Okszy od zachodu. Do miasta prawdopodobnie prowadziły dwie bramy.

Nierozzerwalną częścią układu miasta Kłobuck, związaną z jego historią, jest zespół poklasztorny Kanoników Regularnych, obecnie Parafia p.w. św. Marcina i Małgorzaty. Wezwanie św. Marcina jest uważane za typowe dla podgrodzi oraz fundacji rycerskich i wskazuje na wczesną genezę parafii. Pierwszą, większą rozbudowę zespołu należy jednak wiązać z wiekiem XV i postacią Jana Długosza. Ewolucja zespołu kościelnego została opisana szerzej w rozdziale 5.5.

Architektura sakralna

W kategorii *Architektura sakralna*, wpisane są do Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Kłobuck dwa kościoły - kościół parafialny p.w. św. Marcina i Małgorzaty w Kłobucku oraz kościół parafialny p.w. MB Wspomożenia Wiernych w Kamyku. W kompleksie

²¹ A. Berdecka, *Lokacje i zagospodarowanie miast królewskich w Małopolsce za Kazimierza Wielkiego (1333-1370)*, Wrocław 1982, ryc. 22.

²² AJG, Mapa rozległości miasta Kłobucka... i ściany wsiów go otaczających wyrażająca... w r. 1789 udziałana... z delineacji J. P. Majewskiego... w r. 1790... przez J. Kromera geometrę zrysowana, sygn. 1137; publ. m.in.: F. Kiryk (red.),

dz. cyt., s. 238.

²³ B. Krasnowolski, *dz. cyt.*, cz. II, s. 93.

²⁴ Z. Perzanowski, *dz. cyt.*, s. 28

obiektów kościoła w Kłobucku, poza głównym budynkiem, znajduje się także zabytkowy klasztor, wikarówka i spichlerz. Całość otoczona jest kamiennym murem, w którego północno-wschodnim narożu zachowały się ślady po ośmiobocznej baszcie. Zespół ten należy do najznakomitszych obiektów tej kategorii i odgrywał olbrzymią rolę kulturotwórczą nie tylko w życiu Kłobucka, ale i całego regionu (zob. rozdział 5.5).

Parafia w Kamyku ma znacznie krótszą historię. Choć w rejonie obecnego kościoła lokalizuje się kaplicę, zapewne funkcjonującą przy dworze już w XIX wieku, początki duszpasterstwa w Kamyku sięgają czasów II Wojny Światowej. W 1940 roku w miejscowości powstał wikariat uzależniony od parafii w Kłobucku. Urzędował on w małej kaplicy, wybudowanej przez mieszkańców w 1936 roku przy obecnej ul. W. Reymonta. Dopiero w 1951 roku z inicjatywy księdza Antoniego Lichoty przystąpiono do budowy kościoła, polegającej na rozbudowie istniejącej kaplicy. Parafię Kamyk erygowano w 1955 roku. Wkrótce po tym zbudowano nową plebanię, a potem dom katechetyczny. Kościół był wielokrotnie remontowany, między innymi w ostatnich latach. Posiada znaczne walory architektoniczne, jest systematycznie użytkowany i zadbany. Pomimo to na ścianach i posadce pojawiły się niedawno spękania. Powodem może być bezpośrednie sąsiedztwo ruchliwego skrzyżowania oraz wadliwie przeprowadzona rozbudowa kościoła. Za sprawę pilną należy uznać określenie przyczyny spękań. Postuluje się również o wykonanie inwentaryzacji obiektu oraz o rozszerzenie jego ochrony poprzez wpis do wojewódzkiej ewidencji zabytków.

Gminna ewidencja zabytków gminy Kłobuck obejmuje ponadto zbiór 6 kaplic. Najstarszymi z nich jest kaplica przy ul. Okólnej, kaplica przy ul. J. Długosza w Kłobucku oraz kaplica p.w. św. Anny w Łobodnie. Kaplica przy ul. Okólnej w Kłobucku datowana jest na XIX w. W czasach późniejszych była wielokrotnie odnawiana: m.in. w 1901 r. i 1948 r. Wykonana została na planie prostokąta, w technice murowanej, a ściany potynkowano. W fasadzie otrzymała wejście zamknięte łukiem segmentowym, a powyżej profilowany gzymś. W ścianie szczytowej i po bokach wejścia umieszczono wnęki na figury. Stan utrzymania kapliczki jest zadowalający, pomimo lekkiego zawilgocenia ścian i podłogi. Kaplicę przy ul. Długosza w Kłobucku wybudowano zapewne w XIX w., a odnowiono gruntownie w 1889 i 1950 r. Jest murowana i potynkowana. Jej zewnętrzne ściany posiadają szerokie wnęki, zamknięte półkoliście powyżej zwieńczenia profilowanym gzymsem, na którym opiera się trójspadowy dach. Stan kaplicy oceniono na dobry. Wyjątkową jest kaplica p.w. św. Anny w Łobodnie, usytuowana w lesie przy starym szlaku z Łobodna do Kocina. Została wymurowana z łamanego kamienia wapiennego i cegły. Posiada wejście umieszczone w

fasadzie w nieregularnej wnęce zwieńczonej gzymsem. Całość została potynkowana i pobielona. Legenda głosi, że pobudował ją mieszkaniec pobliskiej osady i ojciec chorej córki. Dzięki jego staraniom i modlitwom córka wyzdrowiała. Mieszkańcy osady, często ograbiani przez rabusiów postanowili opuścić to miejsce po latach. Jedynym śladem po osadzie jest właśnie kapliczka, do dziś uznawana za szczególne miejsce. Ponadto na terenie gminy znajdują się zabytkowe kaplice w Kłobucku, przy skrzyżowaniu ul. Długosza z Ogrójcową, przy ul. 11 Listopada - kapliczka słupowa z grobem powstańców oraz w Lgocie i w Libidzy, przy drodze krajowej Nr 43. Do tego zbioru zaklasyfikowano również kaplicę w zespole klasztornym Salezjanów w Kopcu, która prawdopodobnie powstała na miejscu jednego z dwóch budynków po starej papierni.

W kategorii *Architektura sakralna*, mieszczą się także: *Inne obiekty sakralne lub związane z obiektami sakralnymi*. Są to: dzwonnica przy kościele parafialnym p.w. św. Stanisława w Białej Górnej, klasztor, wikarówka, domy parafialne (np. dawna "sala katechetyczna" przy ul. Kościelnej 2a w Białej Górnej). Stwierdzić należy, że wymienione obiekty na tym terenie są wyjątkowe i w pełni zasługują na ochronę.

Cmentarze

Założenia cmentarne należą do kategorii *Architektura sakralna*, ale wymagają osobnego omówienia. Na obszarze gminy Kłobuck funkcjonują dwa cmentarze grzebalne rzymskokatolickie - w Kłobucku i w Białej Górnej, założone prawdopodobnie w XIX w. Są to dość rozległe założenia, prawie w całości ogrodzone murem z kamienia wapiennego. Nie zachowały się nagrobki z XIX wieku, natomiast dość licznie występują nagrobki z początku XX stulecia. Niestety ich stan zachowania nie jest zadowalający. Niewiele też wiadomo o tych miejscach. Cmentarz przy ul. Częstochowskiej w Kłobucku został powiększony w roku 1924 staraniem proboszcza ks. Antoniego Zagrzejewskiego. Nie jasne są informacje o powstaniu kaplicy cmentarnej murowanej z cegły w stylu neogotyckim. Być może wybudowano ją w 1928 roku. Inna hipoteza głosi, że na cmentarzu w I połowie XIX wieku wystawiono murowaną kapliczkę staraniem dziedziczki Pierzchna Klary Kamieńskiej. W 1851 roku ksiądz Jarnuszkiewicz wystąpił do konsystorza o poświęcenie kaplicy, by mógł w niej odprawiać msze w intencji zmarłych. Kaplica istnieje do dziś, podobnie jak jej pierwotne wyposażenie.

Po społeczności żydowskiej, stanowiącej dość liczną grupę wśród mieszkańców Kłobucka aż do II Wojny Światowej, pozostał nieczynny cmentarz przy ul. Sadowej. Cmentarz założono prawdopodobnie w XIX w. Do dnia dzisiejszego zachował się jedynie

jeden mocno zniszczony nagrobek. Obecnie nawet trudno uchwycić granice cmentarza, a jego teren jest bardzo zaniedbany i wymaga uporządkowania. Brakuje również odpowiedniego oznakowania założenia, np. w postaci tablicy informacyjnej.

Architektura rezydencjonalna

Architekturę rezydencjonalną reprezentuje 6 obiektów. W jej ramach można wyróżnić dwie główne grupy: pałace i zespoły pałacowo - parkowe oraz dwory i zespoły dworsko - parkowe, stanowiące obiekty charakterystyczne dla obszarów miejsko - wiejskich. Przykładami zachowanej architektury rezydencjonalnej z terenu gminy Kłobuck są: zespół pałacowo - parkowy w Kłobucku Zagórze, zespół dworski w Kamyku, zespół dworski w Kopcu oraz pozostałości po zespole dworskim w Nowej Wsi. Na uwagę zasługuje również dwór usytuowany w pobliżu pałacu w Kłobucku Zagórze.

Przykłady architektury rezydencjonalnej z Kłobucka Zagórze i z Kamyka zostały opisane w rozdziale poniżej - 5.5. *Zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy*. Posiadłość dworska w Kopcu należała do Heleny i Władysława Babickich. Po ich śmierci (lata 30-te XX w.) majątek przeszedł w posiadanie Towarzystwa Salezjańskiego. W skład zespołu wchodzi budynek starej papierni (przypisany do kategorii *Zespoły i budynki przemysłowe*), willa (budynek główny - dwór) wzniesiona w 1905 roku, kaplica oraz współczesna zabudowa gospodarcza. Mniej okazałe prezentował się murowany dwór z drewnianym, ażurowym gankiem w Nowej Wsi. Wraz z czworakami oraz zabudową gospodarczą i otaczającym go parkiem, datowany jest na XIX wiek. W wyniku ostatniej przebudowy budynek dworu stracił wartości zabytkowe. Natomiast nic prawie niewiadomo na temat budynku dworu w pobliżu pałacu w Kłobucku Zagórze (ul. Zamkowa 10), co czyni go wyjątkowo intrygującym. Na podstawie cech stylistycznych datowano go na przełom XIX i XX wieku.

Szczególnym przypadkiem w omawianej kategorii są zabytkowe założenia zieleni, czyli parki, będące nierozdzielalną częścią zespołów pałacowych i założeń dworskich. Wyróżniono dwa parki. Pierwszym jest park przypałacowy w Kłobucku Zagórze, objęty najwyższą formą ochrony konserwatorskiej, jaką jest wpis do rejestru zabytków. Kolejnym jest park podworski w Kamyku. Obecnie słabo czytelny i mocno zaniedbany, stanowi część założenia dworskiego z XIX w. i pocz. XX wieku. Wskazuje się również, na zabytkowe założenia zieleni w zespołach podworskich w Kopcu oraz Nowej Wsi. Pierwsze z nich, to park funkcjonujący przy dworze w Kopcu, a obecnie w zespole klasztornym Salezjanów. Zapewne został

założony na początku XX w. Powstanie parku dworskiego w Nowej Wsi należy wiązać z okresem powstania dworu, przypadającym na XIX wiek. Parki te, wydają się być dobrze utrzymane, ale wymagają inwentaryzacji i przemyślanej ochrony. W tym celu należy wykonać pełną dokumentację w postaci studium architektoniczno-historycznego, stanowiącego podstawę do dalszych działań konserwatorskich. Postuluje się również o wpisanie powyższych parków do gminnej oraz wojewódzkiej ewidencji zabytków.

Zabudowa mieszkalna

Najobszerniejsza z kategorii wyodrębnionych w spisie Gminnej ewidencji zabytków gminy Kłobuck, licząca bowiem 12 jednostek, obejmuje zabudowę o funkcji mieszkalnej, poczynając od kamienic, domów przyrynkowych, oficyn i willi podmiejskich do wiejskich chałup. W tej grupie zdecydowana większość obiektów jest usytuowana na terenie miasta Kłobucka. Dominuje zabudowa XIX i XX wieczna. Charakterystyczny dla tych obiektów jest historyzm. Murowana zabudowa rynku w Kłobucku powstała na miejscu dawnej drewnianej, spalonej m.in. podczas pożaru w 1832 roku. Zachowane przykłady są budynkami murowanymi z kamienia wapiennego. Obecnie w większości nie posiadają lub mają znikome cechy zabytkowe. Wielokrotnie jednak są sadowione na starszych fundamentach i piwnicach, tak jak np. dom nr 9 (obecnie nie istnieje). Dobrze zachowanym, z nową aranżacją na cele gastronomiczne jest dom narożny nr 1. Zbudowany zapewne w XVIII wieku. W XIX wieku nabudowano doń piętro. W elewacji frontowej kondygnacje zaznaczono profilowanym gzymsem. Na piętrze podziały akcentują płaskie lizeny. Ciekawymi przykładami zabudowy podmiejskiej mogą być: neobarokowy budynek przy ul. Wieluńskiej 11 i dom 22 przy tej samej ulicy oraz willa przy ul. Staszica 53 i drewniana willa przy ul. J. Długosza 62. Unikatowym jest dom przy ul. Staszica 34. Pozostałe budynki stanowią przykłady architektury wiejskiej. Są to budynki drewniane, usytuowane wzdłuż dróg przecinających wieś Łobodno oraz w centrum historycznej Białej.

Zespoły i budynki przemysłowe

Zespoły i budynki poprzemysłowe z terenu gminy Kłobuck prezentują się nader skromnie. Wynika to głównie z tego, iż był to teren rolniczy a przemysł zaczął się rozwijać na dużą skalę dopiero po II Wojnie Światowej. Zatem faza industrialna miasta przypada na drugą połowę XX wieku i wiąże się z rozbudową kompleksu przemysłowego w Zagórzcu,

powstaniem strefy przemysłowej poza miastem przy drodze krajowej Nr 43 - tzw. "Prażaki" oraz rozwojem magistrali kolejowej Śląsk - Gdynia. Trzecim skupiskiem podmiotów gospodarczych jest teren u zbiegu ulic Korczaka i Kołłątaja i ma on stosunkowo wczesną historię powstania. Najbardziej zaniedbanymi są obiekty przemysłowe w Kłobucku – Zagórze, m.in. destylarnia żywicy oraz tartak z okresu międzywojennego. Na chwilę obecną wymagają ogólnego zagospodarowania oraz remontów. Postuluje się o zachowanie ich pierwotnych funkcji, form i dekoracji architektonicznej. Obiektem przyporządkowanym do tej kategorii jest jedyny pozostały budynek starej papierni paulińskiej w Kopcu, zajmowany przez nowicjat Towarzystwa Salezjańskiego. Metryka budynku sięga zapewne drugiej połowy XVIII w. Od 1796 r. był on użytkowany, jako fabryka papieru. Później w wieku XIX został przystosowany na młyn. W wyniku licznych remontów i przebudowań po 1945 r. oraz w latach obecnych, stracił swoją pierwotną formę. Obecnie jest na planie prostokąta, z dostawionymi w narożniku zachodnim i przy elewacji wschodniej prostokątnymi przybudówkami. Posiada dwie kondygnacje oraz pomieszczenia na poddaszu w części środkowej. Budynek znajduje się w doskonałym stanie technicznym, ostatnio został poddany termomodernizacji.

Zabudowa gospodarcza

Ostatnią kategorią obiektów zabytkowych z terenu gminy Kłobuck jest *Zabudowa gospodarcza*. Nie licząc spichlerza w zespole kościoła parafialnego w Kłobucku, kategorię reprezentują jedynie trzy kompleksy. Wszystkie zostały wzniesione w XIX wieku. Są to: zagroda: obora i stodoły przy ul. Kościelnej 2 w Białej Górnej, spichlerz w Kamyku, obora i stodoły w Nowej Wsi. Wszystkie stanowią części składowe założeń kościelnych lub dworskich. Zagroda przy ul. Kościelnej 2 w Białej Górnej stanowi zespół z plebanią i inną zabudową kościelną Parafii p.w. św. Stanisława. Spichlerz w Kamyku jest elementem folwarku działającego przy dworze. Zabudowa gospodarcza w Nowej Wsi wraz z budynkiem czworaków i parkiem, również stanowi relikty zespołu podworskiego. Obiekty te są w złym stanie technicznym i wymagają pilnych prac remontowych i konserwatorskich.

5.2.4. Zabytki ruchome

Ustawa o Ochronie Zabytków i Opiece nad Zabytkami definiuje pojęcie zabytku ruchomego następująco: zabytek ruchomy to rzecz ruchoma, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, będących dziełem człowieka lub związanych z jego działalnością, stanowiących świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość artystyczną, historyczną lub naukową. Do zabytków ruchomych zalicza się w szczególności: dzieła sztuk plastycznych; kolekcje stanowiące zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje; numizmaty oraz pamiątki historyczne, a zwłaszcza militaria, sztandary, pieczęcie, odznaki, medale, i order; wytwory techniki, a zwłaszcza urządzenia, środki transportu, oraz maszyny i narzędzia świadczące o kulturze materialnej, charakterystyczne dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentujące poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego, niektóre materiały biblioteczne; instrumenty muzyczne, wytwory dzieła sztuki ludowej i rękodzieła, a także inne obiekty etnograficzne, instrumenty muzyczne, przedmioty upamiętniające wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.

Na terenie gminy Kłobuck znajdują się cenne zbiory zabytków ruchomych, stanowiące wyposażenie obiektów sakralnych. Wszystkie te zabytki objęte są ścisłą ochroną i opieką konserwatorską. Największy zespół zabytków ruchomych stanowi wyposażenie kościoła parafialnego śś. Marcina i Małgorzaty. Są to przede wszystkim ołtarze, chrzcielnice, obrazy, rzeźby, krucyfiksy, epitafia, monstrancje i inne elementy wyposażenia. Zbiory te opisały - Teresa Małkowska-Holcerowa i Jadwiga Mańkowska-Jurczakowa. Za autorkami:

Ołtarze

- Główny ołtarz pseudobarokowy (1), wykonany w 1911 roku na wzór starego Pawła Turbasa;
- Dwa ołtarze boczne rokokowe (2–3), wykonane w 1772 roku przez snycerza Jana Jaworskiego, odnowione w 1896 i 1958 roku, lewy z rzeźbami nieokreślonego

świętego i świętej, św. Stanisława bpa oraz Boga Ojca w otoczeniu aniołów i puttów w zwieńczeniu, w nim obraz Matki Boskiej z Dzieciątkiem, gotycki, zapewne z 1 poł. XV w., przemalowany, w sukience srebrnej, barokowej, trybowanej, 1 poł. XVIII w.; prawy sygn. przez Jaworskiego, z rzeźbami św. Jana Chrzciciela i Ludwika oraz grupą Matki Boskiej Niepokalanie Poczętej w otoczeniu aniołów i puttów w zwieńczeniu; w nim obraz św. Anny Samotrzeć z 1 poł. XVIII w. (?), w metalowej, trybowanej sukience;

- Tron eucharystyczny późnobarokowy z 1782 roku sygnowany przez Jaworskiego;
- Ołtarz w oratorium, rokokowy z 2 poł. XVIII w., z obrazem św. Wincentego Ferreriusza - w. XVIII, fundacji Zaremby (?);
- Pozostałe ołtarze pseudobarokowe z 1920 roku.

Zabytkami ruchomymi na wyposażeniu kościoła są również:

- środkowa część późnobarokowego tabernakulum z płaskorzeźbą Ukrzyżowania (2 poł. XVIII w.),
- chór muzyczny wsparty na czterech kolumnach oraz organy o formach późnobarokowych,
- ambona późnobarokowa z 2 poł. XVIII w kształcie łodzi Piotrowej z rzeźbami syren i delfinów, płaskorzeźbionymi symbolami czterech ewangelistów na parapecie oraz ozdobną bramką przy schodach, odnowiona w 1896 i 1961 roku.

Chrzcielnice

- Późnogotycka z 1492 roku (?), kamienna, ośmioboczna, o bogatej dekoracji maswerkowej, z przedstawieniami symbolicznymi oraz herbami: Orzeł Jagielloński, Nieczuja, Poraj, Leliwa, Dębno, Starża, Janina; ponadto dwie tarcze z literą W i znakiem kamieniarza;
- Późnobarokowa z XVIII w., drewniana, z czarą podtrzymywaną przez klęczącego aniołka, zniszczona;
- Stalle po obu stronach prezbiterium, rokokowe z 4 ćw. XVIII w. (w 1787 roku wzmiankowane, jako nieukończone), jednorzędowe, dziesięcioosiowe, o przedpiersiach lekko wybrzuszonych, z bogatą ornamentacją; na zapleckach malowane sceny z życia świętych papieży, kardynałów i biskupów, w zwieńczeniu pośrodku owalne obrazy Chrystusa i Matki Boskiej.

Elementy umeblowania

- Szafa biblioteczna późnorenesansowa z 1 poł. XVII w., z partiami rokokowymi;
- W skarbcu II trzy szafki ścienne, z nich dwie późnorenesansowe z XVI/XVII w., polichromowane;
- Skrzynia drewniana, okuta, (XVIII w.);
- Komoda, zapewne z XVIII w.

Feretry ludowo-barokowe z obrazami

- Matki Boskiej Kodeńskiej i św. Stanisława bpa.;
- Matki Boskiej i Chrystusa Ubiczowanego z ludową rzeźbą Chrystusa Frasobliwego;
- Świecznik wiszący w kształcie głowy jelenia, z rzeźbą Herkulesa (?) XVII w.

Obrazy barokowe

- Apostołowie i Chrystus Zmartwychwstały (1-13) z 1754 roku, fundacji Józefa Praskiego, miejscowego proboszcza, gruntownie odnowione w XIX i XX w.;
- Św. Jan (14) w Oleju ze scenami męczeństwa w tle, na odwrocie Matka Boska z Dzieciątkiem, XVIII w.;
- Św. Franciszek z Asyżu (15), XIX w.;
- Stacje Męki Pańskiej (16 – 25), barokowo-ludowe z XIX w.

Krucyfiksy barokowe

- Jeden nad kruchtą zachodnią, prawdopodobnie z XVII/XVIII w. (?);
- Dwa na szafie w zakrystii, być może z XVII w.;
- Trzy w oratorium, barokowo-ludowe;
- Rzeźba św. Rocha, barokowa, zapewne w XVII/XVIII.,
- Szereg rzeźb pochodzących z dawnego ołtarza głównego, późno-barokowego z 1796 (?), m.in. i krucyfiks, Matka Boska, Chrystus Zmartwychwstały, św. Michał Archanioł, Jan Ewangelista, dwaj biskupi, dwaj nieokreśleni święci, anioły i putta oraz fragmenty dekoracji - XVIII w.,
- krzyż ołtarzowy, późno-barokowy - druga poł. XVIII w., z Matką Boską i św. Janem.

Epitafia

- Dwa identyczne, późno-renesansowe w skromnych obramieniach: Barbary z Rożniatowskich Trepki (zmarłej 1570 r.), z herbem Topór, fundacji syna, Jana Trepki, 1579 r.;
- Piotra Nekandy Trepki, dziedzica Czapli i Kamyka (zm. 1584 r.), z herbem Topór, fundacji Jana Trepki, sędziego ziemi krakowskiej 1597 r.;
- Mikołaja Wolskiego, marszałka wielkiego koronnego, starosty krzepickiego, z owalnym portretem zmarłego, fundacji Jacka Michałowskiego, starosty krzepickiego i kłobuckiego, ok. poł. XVII w.;
- Stanisława Makowskiego, przełożonego klasztoru kłobuckiego (zm. 1630 r.), w obramieniu z festonami;
- Krzysztofa Horlemusa (zm. 1647 r.), pokojowca królewskiego, fundacji żony Anny z Pytowic Pytowskiej, z portretem zmarłego malowanym na blasze;
- Zarębów: Floriana (z 1806 r.) oraz Kazimierza Leona i Edmunda (zm. 1831 r.), na zewnątrz zakrystii;
- Daniela Ząbkowskiego (zm. 1843 r.), z herbem Odyniec;
- Apolonii z Rafałowskich Ząbkowskiej (zm. 1849 r.);
- Ignacego Ząbkowskiego (zm. 1846 r.).

Dwie monstrancje

- Gotycka o dekoracji późno-renesansowej z 1626 r., fundacji Tomasza Krzepickiego proboszcza kłobuckiego, odnowiona w 1961 r.; wieżyczkowa, z literami IS TPC i słabo czytelnym podpisem wykonawcy (?) oraz posążkami Matki Boskiej z Dzieciątkiem, aniołów z emblematami, Męki Pańskiej i grupą Ukrzyżowania;
- Ze stopą rokokową z drugiej poł. XVIII w., silnie przerobiona i uzupełniona.

Kielichy

- Według tradycji Jana Długosza, złożony z różnych czasowo części, odnowiony po 1950 r.: stopa wczesno-gotycka z około poł. XIV w., dekorowana powtarzającym się motywem gałązki z liśćmi i laną plakietką z Ukrzyżowaniem, nodus i tarcza na stopie z rytym herbem Wieniawa XV w., czara o formach gotyckich, trzon nowszy;

- Późno-gotycki z XV - XVI w., niewątpliwie roboty krakowskiej, fundacji kustosa Jana z Zagórza, z herbem Krzyż (?), o rytej dekoracji maswerkowej na stopie;
- Późno-renesansowy z XVII w., z nową czarą;
- Zapewne wczesno-barokowy z 1 poł. XVII w., Patten 1761 r.

Inne zabytki ruchome

- Pacyfikał gotycki (1456 r. - data na dokumencie), odnowiony w 1961 r., o kapliczkowym nodusie, z laną postacią Chrystusa i symbolami ewangelistów, stopa w dolnej części późno-barokowa XVIII w., górna część nowa.
- Relikwiarz Krzyża Świętego o dekoracji w stylu regencji - 1 poł. XVIII w.
- Łódka na kadzidło późno-renesansowa z 1596 r., z rytą dekoracją i przedstawieniem św. Małgorzaty.
- Ampułki późno-renesansowe, zapewne z 1 poł. XVII w.
- Pudełko na hostie - 1694 r.
- Misa brązowa, gotycka XV w. z przedstawieniem Wenus (?).
- Kłódka żelazna, gotycka, trójkątna.

Ornaty

- Białe: 1 z kolumną o hafcie wypukłym, 2 poł. XVII w.; 2 - 3 z kolumnami o hafcie płaskim; 4. z kolumną, pocz. XVIII w.; 5. z kolumną, XVIII w.;
- Czerwone: 1) gotycki XV w., fundacji Jana Długosza, z tkaniny włoskiej, z haftowaną pretekstą; na części tylnej Chrystus Ukrzyżowany z Marią i św. Janem u stóp krzyża oraz ojcowie kościoła św. Hieronim, Grzegorz i Augustyn, na części przedniej św. Jan Chrzciel i Ambroży oraz herb Wieniawa; 2) z haftem przeszytym, zapewne z 1 poł. XVII w.; 3) z kolumną z brokatu XVI w., boki 2 poł. XVIII w.; 4) z kolumną brokatową XVI - XVII w.; 5) z bokami z aksamitu, być może XVII w.;
- Zielone: 1 - 3 z haftem płaskim, z pocz. XVIII w.; 4 z kolumną o hafcie płaskim, pocz. XVIII w. (?); 5 z kolumną, XVIII w., boki XIX w.; niebieski z aksamitu XVII w. (?).

Dalmatyki

- 1) Para białych XIX w.;
- 2) Para niebieskich z fragmentami XIX w. Stuła zielona, aksamitna XV w. (?), przy
ornacie Długosza. Mały dzwon XVII - XVIII w.²⁵

Kapliczki i krzyże przydrożne

Na rozstajach dróg, czy też w miejscach historycznych gminy Kłobuck, znajdują się liczne kapliczki oraz krzyże przydrożne, niejednokrotnie o walorach zabytkowych. Większość z nich jest współczesnymi replikami pierwotnych, drewnianych obiektów sakralnych. Pozostałe pochodzą z końca XIX i początku XX wieku, przetrwały do czasów obecnych w niezmienionej formie. Na szczególną uwagę zasługują:

- kapliczka słupowa przy ul. 11 Listopada w Kłobucku,
- kapliczka "biały krzyż" przy ul. Częstochowskiej w Lgocie,
- krzyż przy ul. Kłobuckiej w Gruszewni.

Powstanie kapliczki słupowej z grobem w Kłobucku datuje się na XIX wiek. Została odremontowana w ostatnich latach. Kapliczkę z czterech stron zdobią nisze, w których ustawiono figurki Matki Boskiej. Osobną podgrupę stanowią krzyże murowane. Dobrym przykładem jest kapliczka tzw. "biały krzyż", stojąca przy ul. Częstochowskiej (droga krajowa Nr 43) w Lgocie. Z zachowanej na niej inskrypcji wynika, że jej fundatorami byli Franciszek i Ewa Grabarowie w 1932 roku. Jest to miejsce otoczone stałą opieką mieszkańców wsi. Prostą, aczkolwiek wyjątkową formę ma krzyż przy ul. Kłobuckiej (droga krajowa Nr 43) w Gruszewni. Unikatowe jest jego zdobienie płaskorzeźbionymi emblematami Męki Pańskiej. Datowany jest na 1776 rok. Według legendy upamiętnia śmierć Ułanów z Częstochowy, którzy utonęli w trakcie manewrów wojskowych w pobliskich bagnach. Krzyż został w latach 30-tych XX wieku przeniesiony i ustawiony przy drodze, gdzie stoi do dziś. Ze względu na swe walory zabytkowe i historyczne, wszystkie te obiekty zasługują na ochronę przed zniszczeniem.

²⁵ Opr. na podstawie: Katalog zabytków sztuki w Polsce, t. VI, Województwo katowickie, Powiat kłobucki, z. 7, red. I. Rejduch-Samkowa, J. Samek, Warszawa 1973.

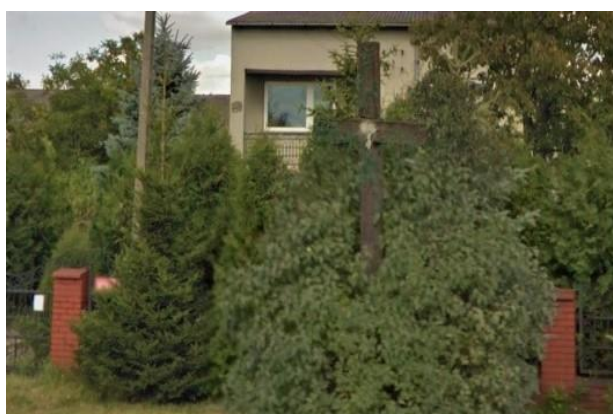

Fotografia 1. Kapliczka słupowa przy ul. 11 Listopada w Kłobucku.

Fotografia 2. Kapliczka "biały krzyż" w Lgocie, w nowej lokalizacji, po translokacji.

Przesunięto ją o ok. 150 m w związku z pracami przy budowie autostrady A-1.

Fotografia 3. Krzyż przy ul. Kłobuckiej w Gruszewni.

5.2.5. Zabytki archeologiczne

Zgodnie z *Ustawą o Ochronie Zabytków i Opiece nad Zabytkami* zabytek archeologiczny to zabytek nieruchomy, będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów, bądź ich śladów, albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem.

Obszar gminy Kłobuck należy do jednego z lepiej rozpoznanych pod względem archeologicznym regionów w Polsce. Najstarsze ślady obecności ludzi na tym terenie to pojedyncze znaleziska z epoki kamienia. Jednak najliczniejszą grupę stanowisk archeologicznych stanowią relikty osadnictwa z epoki brązu oraz z okresu wpływów rzymskich. Powstała w tych okresach sieć osadnicza ludności kultury łużyckiej i przeworskiej ma znaczenie ponadregionalne i była przedmiotem zainteresowania poszukiwaczy od początku XX wieku. Systematyczne badania rozpoznawcze rozpoczął tu w latach 50-dziesiątych Uniwersytet Jagielloński. Na trzech stanowiskach: 1, 2, 3 w Kłobucku-Zakrzewie odkrytych w trakcie badań powierzchniowych, przeprowadzono badania wykopaliskowe. Stanowisko nr 1 w Kłobucku Zakrzewie, będące cmentarzyskiem kultury łużyckiej, zostało przebadane ratowniczo przez A. Kraussa w 1957 roku. Stanowisko 2, które stanowiła schyłkowo-paleolityczna krzemienica i posadowione na niej cmentarzysko kultury przeworskiej, przebadano wykopaliskowo w latach 1957, 1964, 1966, 1967 przez zespół archeologów w składzie: R. Borowska, M. Gedl, A. Krauss, K. Godłowski. Natomiast stanowisko 3, które tworzyły osady kultury łużyckiej i przeworskiej, odkryte również w 1957 roku, było przedmiotem badań wykopaliskowych prowadzonych w tym samym roku pod kierownictwem A. Kraussa. W roku 1966 badania na stanowisku kontynuował K. Godłowski i P. Kaczanowski. Efekty tych wieloletnich prac poszukiwawczych zostały opisane m. in. w monografii archeologicznej dorzecza Liswarty (M. Gedl, B. Ginter, K. Godłowski, *Pradzieje i wczesne średniowiecze dorzecza Liswarty*, cz. I, Katowice 1970, cz. II, Katowice 1971).

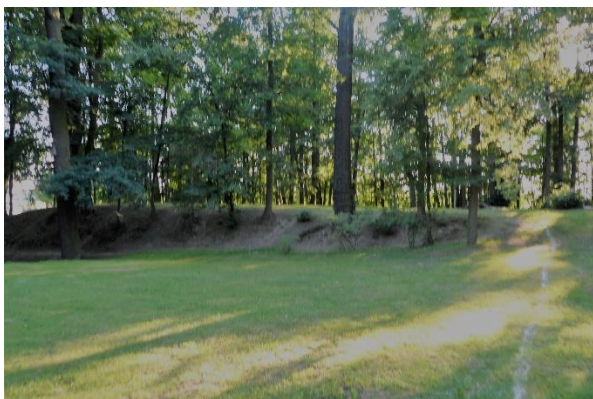
Rejon miasta Kłobucka był w ostatnich latach wielokrotnie poddawany obserwacjom w formie tzw. nadzorów archeologicznych przy inwestycjach budowlanych, jak również w formie regularnych wykopalisk prowadzonych w obrębie rynku oraz bloków zabudowy przyrynkowej. Niewielkie badania sondażowe odbyły się również przy kościele parafialnym śś. Marcina i Małgorzaty w Kłobucku. Liczne nadzory archeologiczne przeprowadzono na

terenach miejscowości: Biała Górna, Biała Dolna, Łobodno. Dokumentacja z tych badań, w formie sprawozdań, dostępna jest w archiwum Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków, Delegatura w Częstochowie.

Zewidencjonowanie stanowisk archeologicznych nastąpiło poprzez realizację ogólnopolskiego programu badawczo-konserwatorskiego o nazwie Archeologiczne Zdjęcie Polski (AZP), prowadzonego od 1978 roku. Jego celem jest rozpoznanie metodą badań powierzchniowych i przeprowadzonych kwerend archiwalnych zasobów dziedzictwa archeologicznego i stanowisk archeologicznych na terenie całego kraju. Realizacja programu umożliwia budowę archiwum informacji o zabytkach archeologicznych rozpoznanych tą metodą.

Dla potrzeb AZP obszar kraju został podzielony na prostokątne obszary o powierzchni ok. 37,5 km kwadratowych oznaczane liczbami arabskimi w systemie nr pasa - nr słupa. Teren gminy Kłobuck objęty jest obszarami lub fragmentami obszarów nr: 83-47; 83-48; 84-46; 84-47; 84-48; 85-46; 85-47; 85-48; 86-47; 86-48. Realizacja programu AZP zaowocowała jak dotąd, odkryciem szeregu nowych stanowisk archeologicznych, przy równoczesnej weryfikacji stanowisk znanych z poprzednich lat. Większość to punkty i ślady osadnicze, czyli miejsca, w których natrafiono na bardzo niewielką koncentrację substancji zabytkowej. Reszta to stanowiska archeologiczne o charakterze osadniczym, obronnym, produkcyjnym, kultowym oraz stanowiska, które są użytkowane do dzisiaj - na terenach miast historycznych. Tereny gminy Kłobuck badaniami powierzchniowymi w ramach Archeologicznego Zdjęcia Polski objęte zostały w latach 1990- 1997. Dokumentacja z badań rozpoznawczych (AZP) w formie sprawozdania tekstowego z badań na obszarze oraz załączonych Kart Ewidencji Stanowisk Archeologicznych (KESA) sporządzonych dla każdego stanowiska, jest przechowywana w Wojewódzkich Urzędach Ochrony Zabytków. Kopia tych materiałów jest dostępna w Dziale Archeologii Narodowego Instytutu Dziedzictwa.

Obecnie z terenu gminy Kłobuck znanych jest **151** zabytków archeologicznych nieruchomych, będących stanowiskami archeologicznymi. Wszystkie stanowiska posiadają dokładnie określoną lokalizację i są przyporządkowane do danych miejscowości. Ich wartość poznawcza jest znacznie zróżnicowana, jedynie 7 stanowisk zostało ujętych w rejestrze zabytków.

Fotografie nr 4 - 5. Grodzisko „zamek” w Kopcu. Widok na północny wał oraz majdan z czytelnym fragmentem murowanej budowli.

Tabela VI. Stanowiska archeologiczne na terenie miejscowości i gruntach należących do miejscowości w gminie Kłobuck.

Miejscowość/część miejscowości:	Liczba zarejestrowanych stanowisk:
Biała Dolna	20
Biała Górna	8
Borowianka	5
Gruszewnia	4
Kamyk	9
Kłobuck	17
Kłobuck - Brody Malina	1
Kłobuck - Niwa Skrzyszów	4
Kłobuck - Przybyłów	7
Kłobuck - Zagórze	17
Kłobuck - Zakrzew	5
Kłobuck - Smugi	4
Kopiec	7
Lgota	3
Libidza	10
Łobodno	28
Nowa Wieś	1
Rybno	1
Razem:	151

Tabela VII. Stanowiska archeologiczne z terenu gminy Kłobuck wpisane do rejestru zabytków.

Lp.	Nazwa stanowiska:	Nr obszaru Nr stanowiska na obszarze:	Nr rej. zabytków:	Funkcja/chronologia:
1	Biała Dolna 11	85-48/17	A/241/78	średniowieczny gród stożkowaty (zameczysko)
2	Biała Górna 6	85-48/25	A/254/78	ślady osadnictwa z epoki kamienia, okresu prehistorycznego i okresu nowożytnego
3	Kamyk 1	84-47/5	A/278/78	ślad osadnictwa kultury łużyckiej; ślad osadnictwa z okresu wpływów rzymskich
4	Kłobuck 1	84-47/1	A/279/78	osada (?) kultury łużyckiej; osada (?) wczesnośredniowieczna
5	Kłobuck 18 (d. Kłobuck - Zakrzew 1)	85-46/11	A/280/78	cmentarzysko z epoki brązu/wczesnej epoki żelaza
6	Kłobuck - Zakrzew 2	84-46/20	A/332/78	osada z epoki kamienia; cmentarzysko z okresu wpływów rzymskich
7	Rybno 2	85-46/5	A/333/78	osada kultury łużyckiej z epoki brązu

Wśród wszystkich zabytków archeologicznych – nieruchomości, zlokalizowanych w granicach administracyjnych gminy Kłobuck, przeważają stanowiska datowane na epokę brązu, będące relikami osad i cmentarzysk kultury łużyckiej. Z samego Kłobucka znamy kilkanaście stanowisk archeologicznych przypisanych do kultury łużyckiej. Są to: Kłobuck 1, 2; Kłobuck-Zagórze 1, 2, 3, 4, 5, 6, 13, 14, 15; Kłobuck-Zakrzew 1, 2; Kłobuck-Przybyłów 1,

2, 3, 4. Osadnictwo łużyckie gromadzi się głównie w zachodniej części gminy, ale nie tylko. Na uwagę zasługują także stanowiska rozlokowane na obszarze Łobodna (st. 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 16, 17, 18, 19, 20, 26, 27), Kamyka (st. 1, 3, 4, 7), Białej Dolnej (st. 1) oraz stanowisko Rybno 2, na których to również odnaleziono wytwory ludności kultury łużyckiej, najczęściej w postaci ceramiki naczyniowej.

Ślady pobytu na tym terenie ludności kultury przeworskiej koncentrują się wzdłuż rzeki Czarnej Okszy, powyżej jej ujścia do Kocinki, obejmując Kłobuck-Zakrzew (st. 2, 4), Kłobuck-Zagórze (st. 2, 4, 6), Kłobuck-Przybyłów (st. 1, 2, 3) oraz Kamyk (st. 1, 2, 8, Podpapiernia st. 1), Kopiec (st. 2, 4, Podpapiernia st. 3, 4) i Borowiankę (st. 1, 2, 3, 4, 5). Drugie skupisko osadnicze funkcjonowało nad Białą Okszą, prawdopodobnie w rejonie Łobodna (st. 1, 9, 24, 25, 26, 27, 28). Ślady działalności ludności z okresu wpływów rzymskich odkryto także na terenie dzisiejszej Białej Dolnej (st. 2, 3, 4, 5, 6). Większość z nich to relikty niewielkich i krótkotrwałych osiedli/ obozowisk. Natomiast ślady osadnictwa z okresu wczesnego średniowiecza występujące na terenie gminy są stosunkowo ubogie. W samym mieście Kłobuck materiały wczesno średniowieczne, w postaci fragmentów ceramiki naczyniowej, znaleziono na stanowiskach 1 i 2 oraz w dzielnicy Kłobuck-Zagórze (st. 1, 4). Istotne są tutaj stanowiska posiadające tzw. własną formę krajobrazową — grodziska (grodzisko stożkowate w Białej Dolnej - st. 11, grodzisko w Kopcu - st. 1). Znaczną ilość stanowisk archeologicznych datowanych na okres średniowiecza zarejestrowano w Lgocie (st. 1, 2, 3), Libidzy (st. 2, 3, 4, 5, 6) oraz Łobodnie (st. 4, 8, 10, 11, 12, 23, 24, 25, 26, 27). Miejscowości te mają rodowód średniowieczny, co potwierdzają również zachowane źródła pisane. Natomiast ślady osadnictwa późno średniowiecznego i wczesno nowożytnego są zdecydowanie bardziej liczne. Pochodzą m.in. ze stanowisk 8 i 12 w centrum Kłobucka oraz z Kłobucka-Zagórza (st. 1, 2, 6, 11, 15, 16). Są to pozostałości dużych osadach w typie wiejskim, jak również krótkotrwałych obozowisk czy też ślady doraźnej działalności gospodarczej. Znaczna ilość stanowisk z terenu gminy Kłobuck z chronologią nowożytną to miejsca przemysłowe i poprodukcyjne. Część z nich to wapienniki powstałe pod koniec XIX lub na początku XX w., takie jak np. w miejscowościach Libidza (st. 7, 8, 9, 10), czy też Biała Dolna (st. 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20). Szczegółowe dane dotyczące zabytków archeologicznych umieszczonych w Gminnej ewidencji zabytków gminy Kłobuck przedstawiono w Załączniku 2.

5.2.6. Zabytki w zbiorach muzealnych i innych

Art. 1 Ustawy z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (Dz. U. z 2012 r., poz. 987, tj.) mówi, że: Muzeum jest jednostką organizacyjną nienastawioną na osiągnięcie zysku, której celem jest gromadzenie i trwała ochrona dóbr naturalnego i kulturalnego dziedzictwa ludzkości o charakterze materialnym i niematerialnym, informowanie o wartościach i treściach gromadzonych zbiorów, upowszechnianie podstawowych wartości historii, nauki i kultury polskiej oraz światowej, kształtowanie wrażliwości poznawczej i estetycznej oraz umożliwianie korzystania ze zgromadzonych zbiorów.

Niestety na terenie gminy Kłobuck nie ma żadnych placówek muzealnych. Część zabytków pozyskanych z wykopalisk i innych badań archeologicznych, znajduje się w zbiorach Muzeum Częstochowskiego i w Muzeum Archeologicznym w Krakowie.

W fazie projektu nadal pozostaje utworzenie Muzeum Długoszowskiego, we współpracy z Parafią p.w. śś. Marcina i Małgorzaty w Kłobucku. W latach ubiegłych zakładano utworzenie muzeum wraz z pomieszczeniami na cele socjalne, sanitarne, biurowe i informacyjne na terenie zespołu poklasztorne w Kłobucku. W budynku kościoła parafialnego prace modernizacyjne przewidywały utworzenie osobnego wejścia do muzeum dzięki wykutemu otworowi i odpowiedniej zabudowie (bryła ze szkła i aluminium). W pomieszczeniu nad dzwonnica, ze względu na jego wysokość, projektowano wykonanie antresoli o konstrukcji stalowej. Na antresolę miały prowadzić, usytuowane centralnie w pomieszczeniu okrągłe schody. W pozostałych dwóch pomieszczeniach planowano odtworzyć układ i zagospodarowanie z czasów, kiedy wykorzystywane były, jako izby mieszkalne dla zakonników, ze zrekonstruowanym sklepieniem klasztornym, wyeksponowanym paleniskiem, odtworzonym kominkiem. Istniejące wnętrza w murach planowano wykorzystać, jako gabloty ekspozycyjne. W budynku gospodarczym miały być wykonane prace modernizacyjne mające na celu przystosowanie go na cele socjalne, sanitarne, biurowe i informacyjne. W wyniku tych prac remontowo - budowlanych powierzchnia obiektów na cele kulturalne łącznie miała wynosić 231,47 m².

Brak Muzeum na terenie Kłobucka, a nawet na terenie całego powiatu kłobuckiego jest słabą stroną możliwości zwiększenia atrakcyjności turystycznej gminy. Postuluje się o ponowne rozpatrzenie tych planów oraz podjęcie czynności zmierzających do ich realizacji.

5.2.7. Zabytki niematerialne

Zabytki niematerialne są istotną częścią dziedzictwa kulturowego, która jest najbardziej narażona na zapomnienie. Należą do nich m.in.:

1. Nazwy geograficzne, historyczne i tradycyjne.

Na terenie gminy Kłobuck przetrwały liczne przykłady starych, historycznych nazw osad, czy też nazw lokalnych części miejscowości (dzielnic), np.: Kopiec, Kamyk, Gruszeźnia, "Wały" w Kłobucku, Zagórze. Wskazane przykłady przenoszą ważne informacje o przeszłości i ukształtowaniu terenu:

- nazwy ulic, np. ul. Okólna i Wały, stanowią one prawdopodobnie pozostałości po średniowiecznych fortyfikacjach Kłobucka;
- nazwa "Kopiec" sugeruje istnienie średniowiecznego grodu warownego w typie grodów stożkowatych;
- nazwy związane z tradycyjnym gospodarką, jak np. Prażaki, Podpapiernia;
- nazwy geograficzne, jak np. Zakrzew, Zagórze, Borowianka.

2. Dziedzictwo kulinarne - lokalne produkty spożywcze np.:

- chleb kłobucki,
- rogaliki drożdżowe,
- kluski żelazne.

3. Tańce i pieśni ludowe.

Te ostatnie są pielęgnowane przez działalność organizacji takich jak np.: Koło Gospodyń Wiejskich w Łobodnie. Z niej to wyłonił się aktywnie działający Zespół Śpiewaczy "Łobodzianki". Zespół kultywuje i rozpowszechnia autentyczne zwyczaje i obrzędy, zwłaszcza te charakterystyczne dla środowiska lokalnego. W wokalnym repertuarze posiada szereg pieśni rodem z Łobodna.

We wszystkich pozostałych miejscowościach gminy Kłobuck odbywają się coroczne uroczystości: odpusty, festyny, dożynki, w których czynny udział bierze lokalna społeczność. Zachowały się tu również, niektóre tradycje i obrzędy, np.: topienie marzanny, strojenie gaika w Niedzielę Gajową oraz odwiedzanie domów w okresie Bożego Narodzenia przez kolędników.

Równie istotną w sprawie zachowania tożsamości i przynależności społeczeństwa gminy jest tradycja heraldyczna Kłobucka. Pieczęcie i zrekonstruowany na ich podstawie herb miasta Kłobucka należą do ciekawych przykładów zabytków sfragistyki i heraldyki municypalnej w Polsce. Na tarczy herbowej miasta przedstawiono element uzbrojenia - hełm kapalinowy. Ponadto znajdują się tam - sugerowana data powstania oraz nazwa miejscowości. Dopełnieniem jest legenda mówiąca o znalezieniu w okolicy hełmu żelaznego, który nazywano "kłobuczek", stąd powstała nazwa "Kłobucko".

Duże znaczenie ma hołdowanie pamięci osobistości związanych z historią gminy Kłobuck, np. Jana Długosza - byłego proboszcza parafii kłobuckiej oraz największego kronikarza Polski. Ważna dla miasta jest także działalność organizacji, np. Ponadregionalnego Stowarzyszenia Edukacyjnego "Wieniawa", które np. poprzez organizowanie corocznych Dni Długoszowskich, upamiętniających postać Jana Długosza. Ważna jest także działalność Towarzystwa Przyjaciół Kłobucka, które realizuje zadania mające na celu ocalenie od zapomnienia ważnych zdarzeń z przeszłości i teraźniejszości Kłobucka, a także współdziałanie na rzecz lokalnych zabytków. Stan badań nad problematyką zabytków niematerialnych jest niestety, bardzo skromny i wymaga zinwentaryzowania i szczegółowych studiów interdyscyplinarnych.

5.3. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony

Rejestr zabytków jest prowadzony przez Generalnego Konserwatora Zabytków na mocy Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. oraz Rozporządzenia Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem. Wpis do rejestru zabytków, dokonywany jest decyzją wojewódzkiego konserwatora zabytków i ujawnia się w księdze wieczystej danej nieruchomości i w katastrze nieruchomości. Decyzja taka ogłaszana jest w wojewódzkim dzienniku urzędowym. Rejestr zabytków obejmuje obiekty nieruchome (Rejestr A), ruchome (Rejestr B) i archeologiczne (Rejestr C). Listy obiektów znajdujących się w rejestrze dla gminy Kłobuck są systematycznie uzupełniane.

Wykaz zabytków wpisanych do rejestru zabytków z terenu gminy Kłobuck zawierają Tabele: III i VI.

5.4. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków

Ewidencja zabytków jest ustawowo podstawą sporządzania programów opieki nad zabytkami. Na poziomie krajowym prowadzi ją, podobnie jak rejestr, Generalny Konserwator Zabytków. Gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych prowadzi wójt/burmistrz/prezydent miasta. Ewidencja zabytków zawiera znacznie więcej zespołów obiektów i pojedynczych obiektów niż rejestr. Zgodnie z *Ustawą* do gminnej ewidencji zabytków wpisuje się: obiekty wpisane do rejestru zabytków, obiekty ujęte w wojewódzkiej ewidencji zabytków oraz inne obiekty wyznaczone przez wójta, burmistrza, prezydenta miasta, w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Szereg zmian wprowadziła nowelizacja *Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* z dnia 5 czerwca 2010 r. Rozszerzyła możliwości ochrony zabytków, określone w art. 7 ust. 4 o ustalenia ochrony w decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego. Ponadto do art. 19 *Ustawy* dodany został ust. 1a wskazujący zabytki, których ochrona musi być bezwarunkowo uwzględniana w decyzjach, o których mowa powyżej. Są to zabytki wpisane do rejestru zabytków i ich otoczenie oraz inne zabytki nieruchome znajdujące się w gminnej ewidencji zabytków. Jednocześnie *Ustawa* nie przewiduje możliwości odwołania się od włączenia obiektu nieruchomego do gminnej ewidencji zabytków.

W 2013 roku została sporządzona inwentaryzacja zabytków z terenu gminy Kłobuck do celów gminnej ewidencji zabytków. Ujęto w niej obiekty wpisane do rejestru zabytków oraz obiekty proponowane do ujęcia w wojewódzkiej ewidencji zabytków, wytypowane na podstawie dostępnych materiałów archiwalnych oraz lustracji terenu gminy. Wybór i delimitacja obszarów, zespołów i obiektów do Gminnej ewidencji zabytków gminy Kłobuck przeprowadzony został na podstawie rozpoznania specyfiki zasobów zabytkowych gminy i jego znaczenia w regionie.

Kwalifikowanie obiektów do ujęcia w ewidencji oparto na następujących kryteriach:

- data powstania,
- wartości artystyczne, rozumiane, jako wartości przestrzenne, będące owocem twórczości architektonicznej i urbanistycznej oraz wszelkie wartości estetyczne oddziałujące emocjonalnie, czyli cechy plastyczne, stylistyczne, dekoracyjne, ale też

funkcjonalne, konstrukcyjne, materiałowe, oraz sytuacyjne (urbanistyczne/krajobrazowe),

- wartości historyczne,
- wartości naukowe, czyli wynikające z siły dowodowej zabytku, jako dokumentu minionej epoki,
- stan zachowania (stopnia destrukcji, skali dokonanych przekształceń) – dobierano obiekty stosunkowo najmniej przekształcone, o możliwie niezmienionej formie architektonicznej.

Uwzględniono przy tym badania dotyczące etapów kształtowania się układu przestrzennego miasta Kłobucka od formowania się zespołu osadniczego we wczesnym średniowieczu po ukształtowanie się rozplanowania i struktury zabudowy w pierwszej połowie XX w. Starano się również wyodrębnić pozostałości starszych historycznych składników krajobrazu kulturowego gminy, które znalazły się w obrębie intensywnych regulacji i przekształceń przestrzennych zaistniałych po 1945 r.

Gminna Ewidencja Zabytków wprowadzona została Zarządzeniem Nr 2/GOR/2014 Burmistrza Kłobucka z dnia 6 lutego 2014 r., zmiany w ewidencji Zarządzeniami: Nr GPN.0050.159.2015 z dnia 6 października 2015 r. i Nr GPN.0050.230.2016 z 16 listopada 2016 r.

Wykaz zabytków nieruchomych ujętych w Gminnej ewidencji zabytków gminy Kłobuck zawierają załączniki 1 i 2.

Fotografie nr 6 - 7. Zespół budynków kolejowych (dworzec, budynek mieszkalny) przy ul. Kolejowej w Kłobucku, wprowadzonych do ewidencji zabytków w 2016 r.

5.5. Zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy

Na obszarze gminy Kłobuck wyróżnić można kilka obiektów o szczególnych, bądź o dużych walorach zabytkowych. Należą do nich:

1. ZESPÓŁ POKLASZTORNY KANONIKÓW REGULARNYCH W KŁOBUCKU – obecnie Parafia p.w. śś. Marcina i Małgorzaty

Zespół budynków kościelnych parafii, stanowi założenie poklasztorne Kanoników Regularnych sprowadzonych do Kłobucka w XV wieku. Zlokalizowany jest na wzniesieniu przy południowej pierzei rynku (Placu im. Jana Pawła II), pomiędzy ulicami: 11 Listopada, Szkolną i 3 Maja. W skład zespołu wchodzi: budynek kościoła parafialnego p.w. śś. Marcina i Małgorzaty, do którego prezbiterium od południa przylega łącznik pomiędzy oratorium a pomieszczeniami dawnego klasztoru. W części południowej usytuowane są budynki dawnego klasztoru, obecnej plebanii, spichlerza i wikarówki z organistówką. Obiekty te, wraz z ogrodzeniem sadu, wyznaczają przestrzeń wewnętrznego dziedzińca z figurką św. Marcina. Na zapleczu wikarówki i spichlerza znajdują się zabudowania gospodarcze i ogród. W części północno-zachodniej zespołu wybudowano w 1993-1994 r. budynek domu przedpogrzebowego.

Wyjątkowym obiektem w tym zespole jest późnogotycki **kościół parafialny**. Według przekazów J. Długosza pierwotny kościół w Kłobucku powstał prawdopodobnie z początkiem XII w. (1135 r. lub 1144 r.) staraniem ówczesnego starosty wrocławskiego Piotra Dunina ze Skrzynna. Kościół ten był niewielki, zapewne w stylu romańskim, wzniesiony z kamienia ciosowego, jednonawowy z wydłużonym prezbiterium i być może z wieżą. Śladów dawnej budowli doszukuje się w najstarszej części – prezbiterium, w postaci wątku muru z pełnych ciosów kamienia granitowego, później nadbudowanego kamieniem wapiennym i cegłą. Kościół wzmiankowany był w 1287 roku. Od początku XIV w. parafia regularnie występuje w spisach świętopietrza. W 1410 r. proboszczem parafii był Bartłomiej herbu Wieniawa, kapelan królewski, który tuż przed swą śmiercią w 1434 r. przekazał godność Janowi Długoszowi. Długosz dopiero dwa lata później otrzymał z rąk kardynała Zbigniewa Oleśnickiego święcenia i tytuł kanonika krakowskiego. W roku 1448 odstąpił probostwo swemu młodszemu bratu, również Janowi. W 1454 r. staraniem Długosza sprowadzono z Krakowa do Kłobucka Kanoników Regularnych Laterańskich reguły św. Augusta, którym nadano probostwo - co potwierdza dokument króla Kazimierza Jagiellończyka z tegoż roku,

wystawiony w Toruniu. Oprócz kościoła parafialnego zakon otrzymał w posiadanie wybudowany obok drewniany klasztor. Z inicjatywy Długosza rozpoczęto prace przy rozbudowie kościoła jeszcze przed rokiem 1466, częściowa rozbudowa musiała mieć już miejsce w latach 1434-1448, kolejne prace wzmiankowane są w latach 1477, 1479 - założenie fundamentów pod kościół. W 1480 roku prace przy budowie prowadzone były przez mistrza Jana Muratora sprowadzonego do Kłobucka przez Długosza. W tym czasie powstała prawdopodobnie zakrystia od strony północnej prezbiterium (z wykorzystaniem części starych murów?), skarbiec oraz usytuowane na piętrze nad zakrystią i skarbcem pomieszczenia biblioteki, przebudowano wieżę (?). Powstało również oratorium łączące kościół z klasztorem. Z tego czasu pochodzą oszkarpowania prezbiterium. Ponowna, znaczna rozbudowa miała miejsce na początku XVII w. z inicjatywy ówczesnego starosty krzepickiego i marszałka wielkiego koronnego Mikołaja Wolskiego, przy udziale architekta Valentego von Sabisch. Wolski rozbudował kościół wydłużając jego nawę główną, dobudowując boczne i dodając sklepienia. Rozbudował również klasztor i wraz z cmentarzem otoczył zespół wspólnym murem. Po ukończeniu tych prac kościół ponownie konsekrowano w dniu 3 listopada 1623 r. Konsekracji dokonał biskup Tomasz Oborski sufragan krakowski. W XVIII w. kościół ulegał wielokrotnym pożarom; odnawiany był po pożarze w 1743 r. - otrzymał wtedy m.in. wieżę z zegarem i rokokowe wnętrze. Następnie uległ katastrofie pożaru w latach 1772 r. i 1796 r., w czasie, którego spaliła się m.in. wieża z zegarem i biblioteka. Odnawiany był staraniem ówczesnego przełożonego ks. Wybranowskiego w latach 1796-1810 i w 1815 r., przy udziale architekta pruskiego Karola Jurie. W międzyczasie, w 1810 r. zlikwidowano zakon a proboszczem został ks. Sadowski. Na przełomie wieków dobudowano czwartą nawę od strony północnej. W latach 1925 i 1947 kościół był remontowany.

Dawny **klasztor** stanowi obecnie plebanię. Pierwotnie mógł to być budynek drewniany, wystawiony staraniem Długosza. Klasztor murowany z kamienia wniesiono w drugiej poł. XV w. Około 1601 r. został rozszerzony przez Mikołaja Wolskiego. Był odnawiany wielokrotnie w XIX w. Na przełomie XIX i XX wieku, przerobiono pierwsze piętro i m.in. częściowo zniesiono sklepienia. Budynek klasztorny dwukondygnacyjny, o wysoko założonym parterze, wzniesiono na rzucie litery T, z dłuższym skrzydłem usytuowanym prostopadle do kościoła, połączonym z nim poprzez oratorium. Przyziemie spełnia funkcję pomieszczeń gospodarczych, piwnice są zasklepione kolebkowo. Układ wnętrz jest jednotraktowy, w skrzydle głównym z korytarzem od zachodu. W przyziemiu, w głównym skrzydle znajduje się sień przelotowa, przykryta sklepieniem kolebkowym z lunetami. W

korytarzu jest sklepienie krzyżowo-kolebkowe, w izbach krzyżowo-kolebkowe, kolebkowe z lunetami i kolebkowe. Na zewnątrz narożniki zaakcentowano boniowaniem, ściany są zwieńczone profilowanym gzymsem. Okna są prostokątne i nieregularnie rozmieszczone. Dach jest dwuspadowy z lukarnami, kryty dachówką.

Niestety nieznana jest data powstania **wikarówki**. Być może pochodzi ona z okresu przebudowy zespołu klasztornego w XV w. Jednak na podstawie cech stylistycznych budynku można datować najwcześniej na połowę XIX w. Prawdopodobnie wtedy to obiekt został gruntownie przebudowany, z wykorzystaniem starszych piwnic zbudowanych z użyciem ciosu kamienia wapiennego i sklepionych kolebkowo.

Następnym elementem w zespole jest **spichlerz**, zbudowany być może w XV w. i przebudowany w wieku XIX. Określenie daty powstania budynku utrudnia brak cech stylowych, zatartych w trakcie licznych przekształceń. W najlepszym stanie zachowania są piwnice złożone z kilku komór, sklepione kolebkowo z kamienia wapiennego. Z pewnością stanowią one najstarszą część budynku.

Całość zespołu otoczona jest wspólnym **ogrodzeniem**. Od południa w postaci muru kamienno-ceglanego ze ślepymi arkadami, od zachodu murem oporowym z kamienia granitowego, od północy częściowo murem pełnym, częściowo ażurowym ogrodzeniem ze stali na podmurówce, od wschodu pełnym murem otynkowanym i fragmentem ogrodzenia ze stalowych przęsł. W północno - wschodnim narożniku muru zespołu poklasztornego zachowała się część niewielkiej, ośmiobocznej baszty zbudowanej z kamienia wapiennego, prawdopodobnie w XVII w.

Zarówno budynek kościoła, jak i klasztoru obecnej plebanii, spichlerza i wikarówki, są chronione przez wpis do rejestru zabytków. Zespół poklasztorny pozostaje cały czas użytkowany i utrzymany w dobrym stanie. Czyszczenia i remontu wymagają elewacje kościoła (łuszcząca się farba) oraz dach. We wnętrzach oraz na zewnątrz budynków zespołu widać ślady zawilgocenia murów. Wyposażenie jest w dobrym stanie, zostało szczegółowo zadokumentowane. Zabudowania wymagają jednak ogólnego przeglądu technicznego i bieżących remontów.

adres:	Kłobuck, ul. 3 Maja 42
nr ew. działki:	1349/1; 1349/2
właściciel:	Parafia p.w. śś. Marcina i Małgorzaty w Kłobucku
funkcja obiektu:	sakralna
materiał ścian:	kamień i cegła
datowanie:	XIII, XV, XVII, XIX w.
stan zachowania:	dobry

Fotografie nr 8 - 10. Widoki na kościół p.w. św. Marcina w Kłobucku od strony południowej, południowo-wschodniej i zachodniej oraz daleka panorama od strony zachodniej (z ul. Armii Krajowej) z wieżą kościelną – jako dominantą krajobrazową.

2. ZESPÓŁ PAŁACOWO - PARKOWY w Kłobucku - Zagórze

Pierwsze informacje na temat tego założenia pochodzą z XIV/XV wieku. W tym czasie we wsi Zagórze znajdował się folwark królewski, przy którym zbudowano dworek. Zatrzymał się w nim król Kazimierz Jagiellończyk podczas przejazdu przez Kłobuck. Z folwarku zagórzeńskiego płacono klasztorowi Kanoników Regularnych w Kłobucku dziesięcinę snopową i pieniężną. Z początkiem XVII w. w miejscu dworku ówczesny starosta krzepicki Mikołaj Wolski, wybudował prawdopodobnie w tym miejscu pałac i założył ogród włoski. Projektował go architekt Jerzy German. W drugiej poł. XVII w. wieś Zagórze łącznie z folwarkiem i całym starostwem kłobuckim została nadana w wieczystą posesję klasztorowi paulinów na Jasnej Górze. Pod koniec XVIII w. pałac popada w ruinę. Po rozbiórze Polski, starostwo kłobuckie wraz z Zagórzem zostało przejęte przez rząd pruski. Z nadania króla otrzymał je Christian hr. Luttichau, a następnie przeszło w ręce ministra pruskiego Christiana von Haugwitza. On to właśnie w latach 1795 (1796?) - 1800 wybudował pałac na wzór posiadanego w Berlinie. Obok pałacu, na przełomie XVIII i XIX wieku został założony park angielski oraz ogród. Z początkiem XIX wieku majątek zagórski przeszedł w ręce Benedykta Lemańskiego, a od 1876 roku w ręce księcia z domu carskiego Aleksandra Michajłowicza, który w końcu XIX wieku gruntownie przebudował pałac.

Pałac wybudowano w stylu neogotyckim z elewacją frontową skierowaną na południowy - zachód. Jest murowany i potynkowany, w planie o kształcie zbliżonym do litery L, z

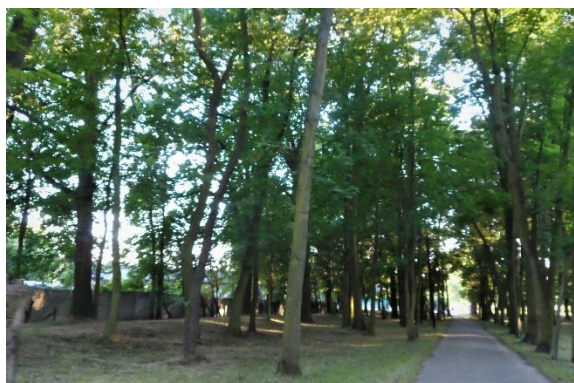
ryzalitami bocznymi oraz środkowym na rzucie pięcioboku przy elewacji frontowej, piętrowy z wyższą, ośmioboczną basztą ponad środkowym ryzalitem. Skrzydło boczne zostało podpiwniczone. Układ wnętrz jest dwutraktowy. Elewacje zewnętrzne w części parteru pokryto neurustyką. Na osi bocznych ryzalitów ganki wsparto na dwóch kolumnach, ściany zwieńczono balustradą z pseudoblankami na narożnikach. Dach jest dwuspadowy i kryty dachówką. W tej formie pałac pozostał do dnia dzisiejszego. Od strony północno - zachodniej postawiono parterowy budynek z poddaszem i z gankiem w elewacji frontowej skierowanej jak pałac.

Budynek ten był siedzibą kolejnych rządców majątku. Pałac w tym czasie spełniał funkcję czasowej rezydencji. Po I Wojnie Światowej ziemie majątku zostały rozparcelowane przez rząd polski. W 1932 roku w pałacu założono szkołę leśniczych. Mieścił się też tutaj zarząd dużego tartaku. W trakcie II Wojny Światowej pałac zajmowała administracja niemiecka. W 1952 roku, kiedy Kłobuck został siedzibą powiatu, pałac stał się siedzibą Starostwa (później P.R.N.) i później także Pogotowia Ratunkowego. W 1975 roku zakupiło go P.P Elegancja na oddział produkcyjny. W latach następnych rozpoczęto remonty i przebudowy dostosowując budynek do celów biurowo - produkcyjnych. Obecnie znajduje się w rękach prywatnych i przeszedł szereg remontów. Jego stan oceniono na bardzo dobry. Pomimo to zdaje się nie być użytkowany.

Wyjątkowo cennym zabytkiem jest również **park przypałacowy** o historii sięgającej prawdopodobnie pocz. XVII wieku. Wraz z budynkiem pałacu, towarzyszącą zabudową gospodarczą, budynkiem mieszkalnym dworu oraz szopami, tworzy zespół o powierzchni ok. 6, 31 ha, w kształcie zbliżonym do prostokąta. Park jest ogrodzony od strony ul. Zamkowej i posiada dwie bramy wjazdowe. Układ parku nosi ślady założenia geometrycznego z pocz. XIX wieku, widoczny w ukształtowaniu wnętrza parkowych, drzewostanu i nieznacznie zmienionych alejek. Park pozostał w granicach pierwotnych, za wyjątkiem fragmentu w części południowo-zachodniej, na którym ustawiono budynek, obecnie użytkowany przez Urząd Miejski w Kłobucku. Drzewostan zachował się w stanie znacznego zniszczenia w dwóch wyraźnych fragmentach o regularnym kształcie w części północnej i północno-wschodniej. Zachowały się też pojedyncze dęby w części centralnej. Zmiany spowodowane są brakiem pielęgnacji oraz chaotycznymi nasadzeniami. Jedynym zachowanym elementem małej architektury jest fragment fontanny przed pałacem. Po roku 1945 wybudowano amfiteatr ze sceną, obecnie pozostający w stanie ruiny. Skutkiem takich działań, oraz braku odpowiedniej opieki, kompozycja założenia uległa zatarciu. W celu zahamowania dalszej dewastacji parku proponuje się ustalić granicę ochrony ekologicznej w odległości 100 m od

granicy obecnego parku. Jednocześnie sugeruje się przywrócenie parku do stanu z okresu zaboru rosyjskiego, z którego to zachowało się najwięcej substancji zabytkowej. Podstawowym postulatem w kwestii ochrony i wydzielenia parku jest przeprowadzenie rewaloryzacji parku, w tym m.in. odtworzenie ogrodzenia po stronie północnej, remont fragmentów istniejących ogrodzenia oraz wykonanie oświetlenia i remontu alejek.

adres:	42-100 Kłobuck, ul. Zamkowa 8a-10
nr ewid. działki:	pałac - 372/3; park - 371/4; 372/1; 372/2;
właściciel:	pałac - użytkownik wieczysty - Spółka SCAPOL, Częstochowa, ul. Kopalniana 10, 42-271 Częstochowa; park - 371/4; 372/1 - Gmina Kłobuck; 372/2 - Skarb Państwa
funkcja obiektu:	rezydencja z parkiem
materiał ścian:	cegła
datowanie:	1795 r., 1891 r.
stan zachowania:	bardzo dobry

Fotografie nr 11-13. Pałac i park w Kłobucku - Zagórze.

3. BUDYNEK przy ul. Wieluńskiej 11 w Kłobucku.

Budynek wybudowany prawdopodobnie na przełomie XVIII/XIX w. Potocznie nazywany jest "łaznią miejską". Jedną z hipotez głosi, że zachowany budynek pochodzi

dopiero z 1930 roku. Przeszedł gruntowny remont, w 1961 r. i w czasach niedawnych. Wykonany został w technice tradycyjnej, na planie prostokąta z ryzalitami przy dłuższych bokach, parterowy, ale ze strychem użytkowym, przykrytym dachem siodłowym. Posiada unikatową dekorację architektoniczną w stylu neobarokowym. Elewacja frontowa została podzielona na części za pomocą lizen, całość zwieńczono gzymsem. Ryzalitty i krótsze boki opatrzone szczytami o wykroju falistym, z esownicami po bokach. Budynek "łazni miejskiej" podlega ścisłej ochronie konserwatorskiej poprzez wpis do rejestru zabytków.

adres:	42-100 Kłobuck, ul. Wieluńska 11
nr ewid. działki:	908/2
właściciel:	Starostwo powiatowe w Kłobucku
funkcja obiektu:	mieszkalna
materiał ścian:	cegła
datowanie	XVIII/XX w.
stan zachowania	bardzo dobry

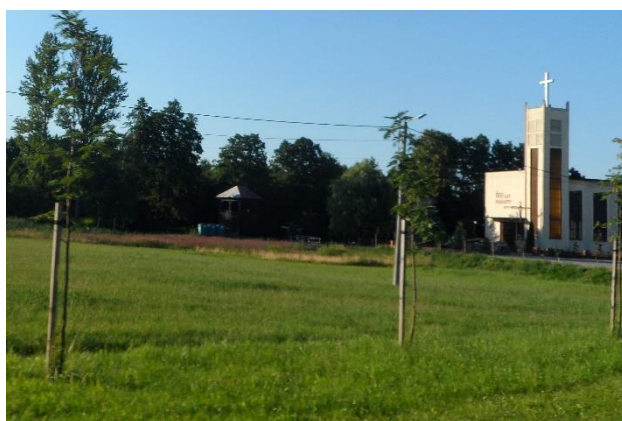
Fotografie nr 14 - 15. Budynek przy ul. Wieluńskiej 11 w Kłobucku, tzw. „łaznia miejska”.

4. DZWONNICA przy kościele parafialnym p.w św. Stanisława w Białej Górze

Historia parafii w Białej rozpoczyna się w 1407 roku, kiedy to zostaje wydzielona z parafii Kłobuck. Dzwonnica jest jedynym elementem zespołu kościelnego p.w. św. Stanisława BM wybudowanym w 1746 roku, przetrwałym po tragicznym pożarze w dniu 20 października 1962 r. Położona jest na wschód od drogi Łobodno - Częstochowa, przy nowym kościele parafialnym. Zbudowana została z drewna, na planie kwadratu. Pierwotnie posiadała dwie kondygnacje połączone drewnianymi schodami drabiniastymi. Elewacje zostały odeskowane do wysokości 2/3 budynku. Powyżej ściany są ażurowe, otwarte z podwójnymi arkadami. Wejście usytuowano od strony wschodniej. Dzwonnica podlega ochronie na podstawie wpisu do rejestru zabytków. Obecnie obiekt jest zaniedbany i wymaga prac zabezpieczających oraz kompleksowej konserwacji. Przede wszystkim

brakuje instalacji przeciwpożarowej, co stanowi podstawowe zagrożenie dla drewnianego zabytku, jakim jest dzwonnica.

adres:	42-100 Biała Góra, ul. Kościelna
nr ewid. działki:	533/2
właściciel:	Parafia św. Stanisława BM w Białej Górze
funkcja obiektu:	dzwonnica w zespole kościelnym
materiał ścian:	drewno
datowanie:	ok. 1746 r.
stan zachowania:	dobry

Fotografie nr 16 - 17. Dzwonnica przy nowym kościele parafialnym p.w. św. Stanisława w Białej Górze.

5. ZESPÓŁ DWORSKI W KAMYKU

Centralnym obiektem zespołu jest **budynek dworu klasycystycznego**, wzniesiony w 1840 roku przez rodzinę Kołaczkowskich. Bryła dworu na rzucie prostokąta z portykiem przy elewacji frontowej posiada ganek od wschodu. Portyk wejściowy tworzą cztery tokańskie kolumny, przytrzymujące belkowanie dekorowane fryzem tryglifowym i rozetami. Całość wieńczy trójkątny przyczółek. Budynek jest parterowy, ale z wysokim podpiwniczeniem. Podział wnętrza dwutraktowy. Ściany zewnętrzne dzielone są boniowaniem i pilastrami w narożnikach. Okna prostokątne zwieńczono profilowanymi gzymsami. W zwieńczeniu ścian znajduje się belkowanie z dekoracyjnym fryzem. Budynek przykryty jest dachem czterospadowym, z blachy. Obiekt przeszedł gruntowny remont w 1950 roku. W tym okresie użytkowany był, jako szkoła, później został zaadoptowany na potrzeby gastronomii. Obecnie pozostaje nieużytkowany, a jego stan pogarsza się z każdym rokiem. Wymaga bieżących remontów i napraw. Podlega ścisłej ochronie konserwatorskiej wynikającej z wpisu obiektu

do rejestru zabytków, w związku z tym należałoby określić, jakie funkcje może on pełnić w przyszłości.

Kolejnym obiektem składniowym zespołu podworskiego w Kamyku jest również klasycyzujący w swej formie - **spichlerz**, usytuowany przy budynku dworu. Jest dwukondygnacyjny, zbudowany w technologii murowanej, z dwuspadowym dachem. Parter uległ przebudowie na pomieszczenia mieszkalne. W górnej części ścian zewnętrznych zachowały się podziały ramowe. Obecnie dwór zmienił właściciela (własność prywatna) i przygotowywany jest do remontu i nowego sposobu użytkowania.

Zabudowę dworską otaczał park. **Park podworski** w Kamyku obecnie stanowi centrum wsi i składa się z dwóch odrębnych i różniących się między sobą części o niezupełnie czytelnym układzie kompozycyjnym. Zasadniczy podział stanowi rzeka Czarna Oksza oraz szosa. Część północna zachowała charakter i walory parku naturalistycznego z pocz. XX wieku. W obrębie tej części znajduje się budynek kościoła (1945-47 r.) zbudowanego na miejscu dawnej kaplicy oraz budynek plebanii. Część południową założenia, w otoczeniu budynku dworu i spichlerza, należy uznać za silnie zdewastowaną. Jedynym zachowanym elementem dawnego założenia jest wyschnięty staw z wyspą porośniętą olchami, pochodzący być może z okresu budowy dworu. Dalsza zabudowa w najbliższym sąsiedztwie dworu przekreśla całkowicie wartości architektoniczne tego miejsca. Natomiast część północna wymaga pielęgnacji i stopniowej rekonstrukcji powiązanej z zagospodarowaniem terenów brzegowych rzeki.

adres:	Kamyk, Pl. Wincentego Witosa 1 - 2
nr ew. działki:	budynek dworu - 747/20 spichlerz - 746/8
właściciel:	budynek dworu - Gmina Kłobuck spichlerz - użytkownik wieczysty - MSZiZ w Kłobucku
funkcja obiektu:	rezydencja z zabudową gospodarczą i parkiem
materiał ścian:	cegła
datowanie:	1840 r., pocz. XX w.
stan zachowania:	dobry

Fotografie nr 18-21. Zespół dworski w Kamyku (dwór i d. spichlerz).

6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy. Analiza szans i zagrożeń

Dla potrzeb lepszej diagnozy stanu istniejącego dziedzictwa kulturowego i uwarunkowań jego ochrony oraz w celu sformułowania priorytetów działań, opracowano analizę mocnych i słabych stron, a także szans i zagrożeń (SWOT) dla gminy Kłobuck.

Mocne strony

- bogata historia miasta Kłobucka i okolic,
- duże zróżnicowanie zabytków (układ urbanistyczny, obiekty sakralne, pałac, dwory, parki) w stosunku do małej ilości zabytków,
- położenie gminy na trasach pielgrzymek na Jasną Górę w Częstochowie, uznaną za Pomnik Historii wraz z parkami jasnogórskimi,
- utrzymanie w dobrym stanie większości obiektów sakralnych,
- odbywające się imprezy kulturalne o zasięgu regionalnym i krajowym,
- lokalne tradycje i zwyczaje kultywowane przez mieszkańców,
- bogactwo przyrodnicze i czystość powietrza,
- atrakcyjne przyrodniczo i kulturowo tereny dla rozwoju turystyki,
- uchwalony Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego dla Śródmieścia Kłobucka,
- opracowany Lokalny Program Rewitalizacji Miasta Kłobucka,
- podjęta przez Radę Miejską w Kłobucku uchwała Nr 64/VIII/2007 w dniu 12 czerwca 2007 r. w sprawie zasad i trybu udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, rozliczania i kontroli wykorzystania dotacji,
- wykonana rewitalizacja Rynku im. Jana Pawła II w Kłobucku,
- realizacja (w fazie końcowej) rewitalizacji targowiska miejskiego w Kłobucku
- podjęcie budowy ciągu pieszo-rowerowego wzdłuż Okszy
- promocja zabytków na stronach internetowych, wydawnictwo folderów i kalendarzy z uwzględnieniem obiektów zabytkowych,
- wydanie monografii Kłobucka.

Słabe strony

- brak obiektów o najwyższym znaczeniu (pomników historii) przyciągających większą liczbę turystów,
- mała liczba zachowanych obiektów dziedzictwa kulturowego wpisanych do rejestru zabytków,
- brak muzeum, izby pamięci,
- nienajlepszy stan techniczny części obiektów zabytkowych,
- brak planu zagospodarowania przestrzennego dla terenu całej gminy,
- niekontrolowane przebudowy i rozbiórki obiektów zabytkowych,
- brak archeologicznych i historyczno-archeologicznych projektów badawczych,
- słabe zrozumienie społeczne dla problematyki ochrony dziedzictwa kulturowego,
- niewielka popularyzacja wiedzy z zakresu ochrony zabytków,
- słaba ekspozycja i niedostateczne oznakowanie obiektów zabytkowych,
- brak ścieżek rowerowych,
- zbyt niskie środki budżetowe i prywatne przeznaczane na remonty i konserwację obiektów zabytkowych,
- stosunkowo słaba integracja środowisk działających w obszarze dziedzictwa kulturowego (projektanckich, konserwatorskich, archeologicznych).

Szanse

- możliwość pozyskiwania środków finansowych z różnych źródeł,
- zwiększenie środków budżetowych gminy,
- podniesienie poziomu wiedzy w zakresie ochrony zabytków,
- wzrost poszanowania dla obiektów posiadających walory historyczne,
- współpraca regionalna w zakresie dobrych praktyk,
- tworzenie nowych produktów turystycznych w oparciu o istniejące zasoby dziedzictwa kulturowego,
- wykorzystanie bliskości Częstochowy i aglomeracji śląskiej dla rozwoju turystyki weekendowej,
- włączenie obiektów zabytkowych w obieg gospodarczy,
- dalsza realizacja rewitalizacji wybranych obszarów Kłobucka,
- szersza promocja walorów kulturowych z wykorzystaniem nowych technologii,
- utworzenie muzeum lub izby pamięci.

Zagrożenia

- brak spójności przepisów różnych ustaw związanych z ochroną zabytków,
- dominacja zamierzeń inwestorskich nad ochroną krajobrazu kulturowego, skutkująca powstawaniem obiektów pozostających w ogromnej dysharmonii z otoczeniem,
- niewłaściwe działania inwestycyjne lub ich brak, przyczyniające się do dalszej degradacji obiektów zabytkowych,
- zacieranie walorów historycznych obiektów poprzez przypadkowe, a często bezprawne przebudowy i modernizacje powodujące ich dewaloryzację,
- niezbyt skuteczna egzekucja prawa w zakresie samowoli budowlanych oraz dewastacji obiektów zabytkowych,
- nielegalne poszukiwania z użyciem wykrywacza metali i penetrowanie stanowisk archeologicznych,
- zanieczyszczenie środowiska, głównie powietrza,
- zbyt wolne tempo rewitalizacji wybranych obszarów Kłobucka,
- wzrost kosztów renowacji i konserwacji zabytków,
- klęski żywiołowe i inne zdarzenia losowe (akty wandalizmu).

7. Założenia programowe

Przy opracowywaniu niniejszego dokumentu przyjęto założenia programowe dotyczące inicjowania, wspierania i koordynowania prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego, zredagowane w pierwszym Gminnym Programie Opieki nad Zabytkami Gminy Kłobuck na lata 2013-2017.

W znacznej części bieżący program bazuje na wcześniejszym, wykorzystując dane w nim zawarte, które nie uległy zmianie (jak np. starsze podstawy prawne, historia gminy, dane dotyczące zabytków i ich opisy, historia badań archeologicznych i in.) lub wskazane zadania nie zostały zrealizowane (nie podjęto realizacji lub nie zakończono rozpoczętej realizacji). Dokument ten dotyczy całej gminy, jako jednostki podziału administracyjnego, a nie odnosi się jedynie do władz gminy, których bezpośredni wpływ na działalność instytucji sprawujących w różnej formie opiekę nad zabytkami jest ograniczony tylko do nielicznych. Stanowi podwalinę współpracy między samorządem gminy, właścicielami zabytków i Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków. Współdziałanie przynosi, i w kolejnych latach będzie przynosić wymierne korzyści w postaci zachowania dziedzictwa kulturowego dla przyszłych pokoleń. Wskazuje na to nie tylko wypełnienie ustawowego obowiązku, ale przede wszystkim ma służyć rozwojowi gminy poprzez poniższe założenia:

- poprawę stanu zachowania zabytków;
- eksponowanie walorów zabytkowych krajobrazu kulturowego;
- podnoszenie świadomości ochrony dziedzictwa kulturowego wśród społeczeństwa;
- wykorzystanie i udostępnienie zabytków na potrzeby mieszkańców i turystów.

Program określa stan, do którego należy dążyć w zakresie opieki nad zabytkami i wskazuje konieczne do wykonania zadania, sugeruje także sposoby ich realizacji poprzez określenie podstawowych założeń organizacyjnych, finansowych, promocyjnych i ochronnych. Istotnym celem programu jest również dążenie do osiągnięcia odczuwalnej i akceptowanej społecznie poprawy w zakresie stanu zachowania i utrzymania obiektów zabytkowych znajdujących się na terenie Gminy Kłobuck, szeroko pojmowanego zasobu dziedzictwa kulturowego oraz zachowania krajobrazu kulturowego. Istotnym jest, aby poprawa ta dokonywała się przy partycypacji mieszkańców Gminy, w różnych formach ich życiowej aktywności (praca zawodowa, działalność społeczna, działania wynikające z prawa własności lub z użytkowania obiektów zabytkowych) zaangażowanych w opiekę nad zabytkami. Obowiązkiem władz publicznych w tym względzie jest z kolei pobudzanie i

usprawnianie mechanizmów regulujących kwestie tej opieki oraz tworzenie i wspieranie inicjatyw mających taką opiekę na celu.

7.1. Priorytety programu opieki

Celem generalnym Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Kłobuck na lata 2018 – 2022 jest zachowanie dziedzictwa kulturowego, zgodnie z obowiązującą wykładnią prawa, diagnozą stanu zasobu zabytków oraz dokumentami strategicznymi i planistycznymi na szczeblu gminy, w zgodności ze strategią powiatu, regionu, województwa. Realizacja tego celu będzie odbywać się w oparciu o trzy Priorytety (cele strategiczne):

Priorytet I: Rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego, jako element rozwoju społeczno - gospodarczego gminy

Priorytet II: Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego

Priorytet III: Badanie i dokumentacja dziedzictwa kulturowego oraz promocja i edukacja służąca budowaniu tożsamości społeczeństwa

7.2. Kierunki działań programu opieki

Kierunki działań Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Kłobucka na lata 2018 – 2022, wskazują określone narzędzia i sposoby realizacji celu generalnego w oparciu o założone Priorytety.

W ramach Priorytetu I Rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego, jako element rozwoju społeczno-gospodarczego gminy, wyróżniono następujące kierunki działań:

1. Zahamowanie procesu degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania.
2. Podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków na potrzeby społeczne, turystyczne, kulturalne i edukacyjne.

W ramach Priorytetu II Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego, wyróżniono następujące kierunki działań:

1. Zintegrowane zarządzanie dziedzictwem kulturowym i jego kompleksowa ochrona.
2. Rozszerzenie zasobu i ochrony dziedzictwa kulturowego gminy.
3. Ochrona układu urbanistycznego miasta Kłobucka i układów ruralistycznych na obszarach wiejskich.

W ramach Priorytetu III Badanie i dokumentacja dziedzictwa kulturowego oraz promocja i edukacja służąca budowaniu tożsamości społeczeństwa, wyróżniono następujące kierunki działań:

1. Popularyzacja poprzez szeroki i łatwy dostęp do informacji o dziedzictwie kulturowym gminy.
2. Wzmocnienie edukacji na rzecz regionalnego dziedzictwa kulturowego.
3. Rozpoznanie badawcze poszczególnych obiektów, zespołów oraz obszarów zabytkowych związane z przygotowywanym lub realizowanym procesem inwestycyjnym.
4. Tworzenie ofert turystycznych oraz kulturalnych w oparciu o zasoby dziedzictwa kulturowego.

7.3. Zadania programu opieki

Program Opieki nad Zabytkami Gminy Kłobuck wyznacza podejmowane zadania dotyczące inicjowania, wspierania i koordynowania prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego. Zadania te określone są w odniesieniu do przyjętych Priorytetów oraz Kierunków działań do realizacji w okresie obowiązywania niniejszego Programu, tzn. na lata 2018 - 2022.

W ramach Priorytetu I Rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego, jako element rozwoju społeczno-gospodarczego gminy, Kierunek działania 1: Zahamowanie procesu degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania, wyznaczono do realizacji poniższe zadania:

1. Kontynuacja realizacji wcześniej przyjętych strategii i programów, które znalazły odzwierciedlenie w bieżących dokumentach: Rewitalizacji terenów nad rzeką Białą Okszą w sąsiedztwie Rynku im. Jana Pawła II i Rewitalizacja targowiska miejskiego w Kłobucku.
2. Rewitalizacja zespołów zabytkowej zieleni, miejsc pamięci, obszarów przemysłowych (parków i cmentarzy, stref przemysłowych), w tym: Rewitalizacja parku w Zespole Pałacowo - Parkowym w Kłobucku Zagórz.
3. Określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków. Pomoc w przygotowaniu właścicieli i dysponentów obiektów zabytkowych do wykorzystania w opiece nad zabytkami funduszy unijnych, ministerialnych i samorządowych.

4. Podejmowanie starań o utworzenie mechanizmu finansowego wspierającego renowację zabytków stanowiących własność prywatną, przy użyciu dostępnych źródeł finansowania (pożyczki, dotacje).
5. Podejmowanie starań o uzyskanie środków zewnętrznych na rewaloryzację zabytków będących własnością gminy.
6. Ochrona zabytków stanowiących mienie gminy przed sytuacjami kryzysowymi (instalacja systemów przeciwpożarowych, systemów antywłamaniowych, znakowanie i zewidencjonowanie zabytków z terenu gminy).
7. Opracowanie programu renowacji kapliczek i krzyży przydrożnych na terenie gminy.
8. Zainicjowanie działań nad opracowaniem planu ochrony i konserwacji zabytków ruchomych stanowiących wyposażenie i wystrój obiektów Parafii p.w. św. Marcina i Małgorzaty.

W ramach Priorytetu I Rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego, jako element rozwoju społeczno-gospodarczego gminy, Kierunek działania 2: Podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków na potrzeby społeczne, turystyczne, kulturalne i edukacyjne wyznaczono do realizacji poniższe zadania lub kontynuacji zadań już rozpoczętych:

1. Uregulowanie zasad i konsekwentne ich wdrażanie w zakresie umieszczania szyldów i reklam na obiektach zabytkowych oraz w przestrzeni zabytkowego układu urbanistycznego miasta Kłobuck - Śródmieście.
2. Prowadzenie bieżących prac porządkowych na terenie zabytkowego centrum miasta Kłobuck oraz przy zabytkowych zespołach zieleni (parkach, cmentarzach).
3. Konsekwentne stosowanie wytycznych konserwatorskich szczególnie na terenach objętych ochroną konserwatorską, strefą ochrony ekspozycji, strefą ochrony archeologicznej.
4. Wykonanie zaplanowanych remontów ulic, chodników, poprawy stanu miejskich skwerów i budowy małej architektury w granicach zabytkowego centrum miasta Kłobuck.

W ramach Priorytetu II Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego, Kierunek działania 1: Zintegrowane zarządzanie dziedzictwem kulturowym i jego kompleksowa ochrona - wyznaczono do realizacji poniższe zadania:

1. Opracowywanie i uchwalanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.

2. Uwzględnienie problematyki ochrony i opieki nad zabytkami w systemie planowania przestrzennego.
3. Konsekwentne egzekwowanie zapisów dotyczących działalności inwestycyjnej na obszarach objętych ochroną, określonych w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego i w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy.

W ramach Priorytetu II Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego, Kierunek działania 2: Rozszerzenie zasobu i ochrony dziedzictwa kulturowego gminy - wyznaczono do realizacji poniższe zadania:

1. Wystąpienie do Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków z wnioskami o wpisanie do rejestru zabytków cennych obszarów, obiektów i zespołów zabytkowych (np. Kopiecgrodzisko i park krajobrazowy, teren d. cmentarza żydowskiego w Kłobucku)
2. Aktualizacja Gminnej Ewidencji Zabytków.
3. Rozszerzanie współpracy z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków w zakresie problematyki ochrony i opieki nad zabytkami.

W ramach Priorytetu II Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego, Kierunek działania 3: Ochrona układu urbanistycznego miasta Kłobucka i układów ruralistycznych na obszarach wiejskich - wyznaczono do realizacji poniższe zadania:

1. Poprawa ładu przestrzennego miasta Kłobucka oraz miejscowości wiejskich, poprzez:
 - ochronę historycznie ukształtowanego układu komunikacyjnego (dróg), historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych oraz relacji przestrzennych pomiędzy zespołami zabytkowej zabudowy,
 - racjonalne wypełnianie zabudową wolnych działek budowlanych w obszarach centrów miasta i wsi, w zgodzie z historyczną kompozycją danego układu oraz formą architektoniczną tworzącej go zabudowy,
 - wyznaczanie w planach miejscowych nowych terenów pod zabudowę na zasadzie kontynuacji kierunków ekspansji historycznych siedlisk.

W ramach Priorytetu III Badanie i dokumentacja dziedzictwa kulturowego oraz promocja i edukacja służąca budowaniu tożsamości społeczeństwa, Kierunek działania 1: Popularyzacja poprzez szeroki i łatwy dostęp do informacji o dziedzictwie kulturowym gminy - wyznaczono do realizacji poniższe zadania:

1. Udostępnienie informacji o zabytkach gminy na stronie internetowej Gminy Kłobuck.
2. Utworzenie systemu informacji i promocji środowiska kulturowego na bazie Gminnej Ewidencji Zabytków oraz Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy.

3. Opracowanie mapy zabytków gminy, jako atrakcyjnej graficznie formy promocji ułatwiającej dotarcie do wszystkich elementów dziedzictwa kulturowego; oznakowanie tablicami informacyjnymi najciekawszych i najcenniejszych zabytków.

W ramach Priorytetu III Badanie i dokumentacja dziedzictwa kulturowego oraz promocja i edukacja służąca budowaniu tożsamości społeczeństwa, Kierunek działania 2: Wzmocnienie edukacji na rzecz regionalnego dziedzictwa kulturowego - wyznaczono do realizacji poniższe zadania:

1. Organizowanie i wspieranie realizacji wystaw, konkursów oraz innych działań edukacyjnych.
2. Wydawanie i wspieranie publikacji (w tym folderów promocyjnych, przewodników) poświęconych problematyce dziedzictwa kulturowego.
3. Prowadzenie współpracy z instytucjami i środowiskami działającymi na rzecz dziedzictwa kulturowego (np. Towarzystwem Przyjaciół Kłobucka, Stowarzyszeniem Wieniawa) w celu stymulowania opracowania nowych programów edukacyjnych dla przedszkoli i szkół.
4. Patronat i współorganizowanie Dni Długoszowskich - imprezy mającej na celu upamiętnienie postaci Jana Długosza - słynnego dziejopisarza i proboszcza parafii Kłobuckiej.
5. Promowanie dobrych realizacji konserwatorskich i budowlanych przy zabytkach, popularyzacja obecnie obowiązujących trendów i praktyk projektowych przy zabytkach i zagospodarowaniu obszarów i terenów cennych kulturowo, poprzez np.: organizację konkursów na najlepszego użytkownika obiektu zabytkowego.

W ramach Priorytetu III Badanie i dokumentacja dziedzictwa kulturowego oraz promocja i edukacja służąca budowaniu tożsamości społeczeństwa, Kierunek działania 3: Rozpoznanie badawcze poszczególnych obiektów, zespołów oraz obszarów zabytkowych związane z przygotowywanymi lub realizowanym procesem inwestycyjnym - wyznaczono do realizacji poniższe zadania:

1. Prowadzenie monitoringu i weryfikacji obiektów oraz terenów uwzględnionych w Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Kłobuck, w tym: wykonywanie przeglądów zasobów zabytkowych w sołectwach z udziałem sołtysów i radnych, rozpoznanie i wprowadzenie do ewidencji zmian powstałych w wyniku rozbiórek, modernizacji i remontów obiektów, określenie stanu technicznego obiektów i uzupełnienie kart adresowych zabytków w gminnej ewidencji o nowe dane i dokumentację

fotograficzną, zbieranie informacji od właścicieli obiektów wpisanych do ewidencji zabytków nt. przeprowadzonych remontów.

2. Wykonanie opracowania studialnego dokumentującego realizację wielkiej inwestycji (autostrada A-1) i jej wpływ na środowisko kulturowe (zarówno w trakcie budowy autostrady jak i po jej oddaniu do użytkowania).
3. Wykonywanie prac studialnych i finansowanie badań (studia historyczno-urbanistyczne, studia krajobrazowe, badania architektoniczno-archeologiczne) zagrożonych obiektów i terenów zabytkowych.
4. Inwentaryzacja obiektów małej architektury sakralnej (kapliczki i krzyże przydrożne).

W ramach Priorytetu III Badanie i dokumentacja dziedzictwa kulturowego oraz promocja i edukacja służąca budowaniu tożsamości społeczeństwa, Kierunek działania 4: Tworzenie ofert turystycznych oraz kulturalnych w oparciu o zasoby dziedzictwa kulturowego - wyznaczono do realizacji poniższe zadania:

1. Opracowanie oraz utrzymywanie szlaków turystycznych (np. pieszych, rowerowych, samochodowych) wykorzystujących walory dziedzictwa kulturowego, w powiązaniu z terenami gmin sąsiadujących.
2. Utworzenie i modernizacja elementów infrastruktury służących funkcjonowaniu i rozwojowi turystyki kulturowej.
3. Wspieranie działania Miejskiego Punktu Informacji Turystycznej (Rynek im. Jana Pawła II) oraz rozszerzenie jego oferty o informacje z zakresu dziedzictwa kulturowego gminy.
4. Powiązanie problematyki promocji dziedzictwa kulturowego z innymi miejskimi inicjatywami o charakterze kulturalnym (np. obchody Dni Kłobucka).
5. Kontynuacja prowadzenia i wspierania działalności kulturalnej oraz imprez okolicznościowych propagujących tradycje lokalne, w historycznej przestrzeni miasta i wsi Gminny Kłobuck.
6. Wprowadzenie systemu informacji wizualnej (m.in. za pomocą tablic informacyjnych) obejmującego zasoby i wartości dziedzictwa kulturowego gminy.
7. Instrumentarium realizacji programu opieki nad zabytkami

Zgodnie z obowiązującymi przepisami prawa i zawartymi w nich regulacjami w realizacji Gminnego programu opieki nad zabytkami gminy Kłobuck na lata 2018 – 2022 wykorzystane zostaną następujące planowane i istniejące instrumenty:

- instrumenty prawne – wynikające z przepisów ustawowych - uchwalanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, wnioskowanie o wpis do rejestru zabytków obiektów o wartościach artystycznych i historycznych, prowadzenie gminnej ewidencji zabytków, wykonywanie decyzji administracyjnych, np. wojewódzkiego konserwatora zabytków,
- instrumenty finansowe - udzielane dotacji na prace remontowe, konserwatorskie i roboty budowlane przy zabytku, środki budżetowe przeznaczone na utrzymanie i remonty obiektów należących do gminy, korzystanie z funduszy unijnych i programów krajowych, nagrody, ulgi finansowe,
- instrumenty koordynacji - realizacja projektów i programów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego zapisanych w wojewódzkiej, powiatowej i gminnej strategii i innych dokumentach polityki rozwoju, współpraca z wojewódzkim konserwatorem zabytków, gminami sąsiednimi, ośrodkami naukowymi i akademickimi w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami),
- instrumenty społeczne - działania edukacyjne, promocyjne, współdziałanie z organizacjami społecznymi,
- instrumenty kontrolne – aktualizacja gminnej ewidencji zabytków, monitorowanie stanu zachowania dziedzictwa kulturowego.

Tabl. VIII. Działania administracyjne z zakresu ochrony zabytków dotyczące gminy Kłobuck – w kompetencji Śląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków realizowane poprzez Delegaturę w Częstochowie Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków.²⁶

Rok	Uzgodnienia decyzji o warunkach zabudowy dla terenów nie objętych planami zagospodarowania przestrzennego, na których występują obiekty zabytkowe	Opinie, zalecenia, wytyczne konserwatorskie	Decyzje - pozwolenia konserwatorskie na prace przy zabytkach i w obszarze zabytkowym	Decyzje – pozwolenia na prace archeologiczne (tzw. nadzór archeologiczny przy inwestycjach/ badania wykopaliskowe)
2014	5	11	15	9 w tym 1 ratownicze badania wykopaliskowe
2015	3	4	14	8 w tym 2 sondażowe badania wykopaliskowe
2016	4	23	14	11
2017	5	19	17	9 w tym 1 sondażowe badania wykopaliskowe i 1 badania powierzchniowe-rozpoznawcze
Razem	17	57	60	37

Zgłoszenia odkryć zabytków archeologicznych ruchomych w latach 2013 - 2017 - 2.

²⁶ Dane uzyskano w Delegaturze WUOZ w Częstochowie

9. Zasady oceny realizacji programu opieki nad zabytkami

Obowiązek monitorowania realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami wynika z art., 87 ust. 5 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Zgodnie z ustawowymi zapisami, co 2 lata Burmistrz Kłobucka będzie przedkładał Radzie Miejskiej sprawozdanie z jego realizacji. Następnie sprawozdanie przekazane powinno być do Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Sprawozdanie powinno określać poziom realizacji gminnego programu oraz efektywność wykonania planowanych zadań, w tym między innymi poziom (w % lub liczbach):

- wydatków budżetu gminy na opiekę nad zabytkami,
- wartość finansową wykonanych/dofinansowanych prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytkach,
- liczbę obiektów poddanych tym pracom,
- wielkość objętego terenu gminy miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego,
- ilość obiektów wpisanych do gminnej ewidencji zabytków lub wykreślonych z gminnej ewidencji zabytków,
- ilość wniosków o wpis do rejestru zabytków obszarów, obiektów i zespołów zabytkowych,
- ilość opracowanych, wydanych wydawnictw (w tym folderów promocyjnych, przewodników itp.),
- ilość zrealizowanych konkursów, wystaw, działań edukacyjnych na terenie gminy,

W sprawozdaniu powinien być opisany zakres współpracy z organizacjami społecznymi dotyczący dziedzictwa kulturowego.

10. Źródła finansowania gminnego programu opieki nad zabytkami

Źródła finansowania ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce można podzielić na:

- źródła publiczne – budżet państwa, budżety jednostek samorządu terytorialnego wszystkich szczebli, środki Unii Europejskiej, inne źródła zagraniczne,
- źródła prywatne – środki osób fizycznych, organizacji społecznych, podmiotów gospodarczych, kościelnych osób prawnych.

Do źródeł publicznych pochodzących z budżetu państwa należą dotacje celowe udzielane przez:

- Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego ze środków finansowych z części budżetu państwa Kultura i Ochrona Dziedzictwa Narodowego;
- Śląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Katowicach ze środków finansowych z budżetu państwa w części, której dysponentem jest Wojewoda Śląski.

Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego ogłasza corocznie programy na dofinansowanie działań związanych z ochroną i opieką nad zabytkami. W programach określone zostają obowiązujące na dany rok priorytety.

Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków²⁷ jest państwowym funduszem celowym, którego przychodem są wpływy z administracyjnych kar pieniężnych wprowadzonych od 1 stycznia 2018 r. Środki Funduszu są przeznaczone na dofinansowanie nakładów koniecznych na wykonanie prac konserwatorskich lub restauratorskich przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa (dotyczy zabytków ruchomych) oraz nakładów koniecznych na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków.

Śląski Wojewódzki Konserwator Zabytków w Katowicach może udzielić dofinansowania na prowadzenie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków. Dofinansowanie może obejmować nakłady konieczne na:

- sporządzenie ekspertyz technicznych i konserwatorskich;
- przeprowadzenie badań konserwatorskich lub archeologicznych;
- wykonanie dokumentacji konserwatorskiej;
- opracowanie programu prac konserwatorskich i restauratorskich;

²⁷ Powołany art. 1 ust. 11 ustawy z dnia 22 czerwca 2017 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, z wejściem w życie od 1 stycznia 2018 r. (art. 83 b ustawy).

- wykonanie projektu budowlanego zgodnie z przepisami Prawa budowlanego;
- sporządzenie projektu odtworzenia kompozycji wnętrz;
- zabezpieczenie, zachowanie i utrwalenie substancji zabytku;
- stabilizację konstrukcyjną części składowych zabytku lub ich odtworzenie w zakresie niezbędnym dla zachowania tego zabytku;
- odnowienie lub uzupełnienie tynków i okładzin architektonicznych albo ich całkowite odtworzenie, z uwzględnieniem charakterystycznej dla tego zabytku kolorystyki;
- odtworzenie zniszczonej przynależności zabytku, jeżeli odtworzenie to nie przekracza 50% oryginalnej substancji tej przynależności;
- odnowienie lub całkowite odtworzenie okien, w tym ościeżnic i okiennic, zewnętrznych odrzewi i drzwi, więźby dachowej, pokrycia dachowego, rynien i rur spustowych;
- modernizację instalacji elektrycznej w zabytkach drewnianych lub w zabytkach, które posiadają oryginalne, wykonane z drewna części składowe i przynależności;
- wykonanie instalacji przeciwwilgociowej;
- uzupełnienie narysów ziemnych dzieł architektury obronnej oraz zabytków archeologicznych nieruchomości o własnych formach krajobrazowych;
- działania zmierzające do wyeksponowania istniejących, oryginalnych elementów zabytkowego układu parku lub ogrodu;
- zakup materiałów konserwatorskich i budowlanych, niezbędnych do wykonania prac i robót przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków;
- z zakresu dziedzictwa kulturowego mogą być środki z budżetu:
- Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego;
- Europejskiego Funduszu Społecznego;
- Funduszu Spójności;
- Europejskiego Funduszu Rolnego Rozwoju Obszarów Wiejskich.

Środki te dystrybuowane są na poszczególne programy operacyjne na poziomie krajowym i województw. Programy operacyjne przygotowywane w celu wykorzystania środków z ww. funduszy, z uwagi na nowy okres programowania funduszy europejskich na lata 2014-2020, są na etapie projektów.

Źródłem finansowania projektów z zakresu dziedzictwa kulturowego mogą być też takie instrumenty jak:

- Mechanizm Finansowy Europejskiego Obszaru Gospodarczego
- Norweski Mechanizm Finansowy

Środki te pochodzą z trzech krajów Europejskiego Stowarzyszenia Wolnego Handlu, będących zarazem członkami Europejskiego Obszaru Gospodarczego, tj. Norwegii, Islandii i Liechtensteinu.

Wśród innych źródeł finansowania projektów z zakresu dziedzictwa kulturowego można wymienić takie jak:

- Międzynarodowy Fundusz Wyszehradzki
- Fundusz Kościelny ze środków MSWiA (remonty i konserwacja tylko obiektów sakralnych o wartości zabytkowej).

Finansowanie gminnego programu opieki nad zabytkami będzie realizowane z wykorzystaniem środków z wielu źródeł. Będą to zarówno środki publiczne jak i prywatne.

11. Realizacja i finansowanie przez gminę zadań z zakresu ochrony zabytków

Obowiązek dbania o zabytek zgodnie z ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami spoczywa na jego właścicielu i użytkowniku. Wsparciem w realizacji tego ustawowego obowiązku mogą być środki publiczne pochodzące z budżetu państwa, budżetów samorządów terytorialnych, funduszy celowych, w tym funduszy Unii Europejskiej.

Gminny program opieki nad zabytkami opracowany był po raz pierwszy dla gminy Kłobuck na lata 2014-2017. Gmina Kłobuck w latach wcześniejszych realizowała zadania z zakresu ochrony zabytków. W budżetach gminy w rozdziale Ochrona zabytków i opieka nad zabytkami wydatkowano następujące środki:

- 2015 – 25 000,00 zł
- 2012 – 52 033,54 zł
- 2010 – 2 260 883,55 zł
- 2009 – 4 996 959,12 zł
- 2008 – 21 782,60 zł

W latach 2009-2010 został zrealizowany projekt Zagospodarowanie Rynku im. Jana Pawła II w Kłobucku wraz z przyległym otoczeniem w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego na lata 2007-2013, w zakresie Priorytetu VI „Zrównoważony rozwój miast”, Działania 6.2 Rewitalizacja obszarów zdegradowanych, Poddziałanie 6.2.2 Rewitalizacja – „małe miasta”. Zadanie było dofinansowane z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w wysokości 78,23% kosztów kwalifikowanych, co stanowiło kwotę 5 571 685,25 zł. Kompleksowa przebudowa rynku wraz z przyległymi drogami i ciągami pieszymi w zabytkowym układzie urbanistycznym pozwoliła na zachowanie dziedzictwa kulturowego oraz nadała temu obszarowi nową jakość funkcjonalną. W 2010 roku wykonano nowe ogrodzenie parku przypałacowego od ulicy Zamkowej w Kłobucku, a w roku 2012 zabudowano wiaty przystankowe na Rynku im. Jana Pawła II. W latach 2015-2017 na Rynku zrealizowano budowę pomnika Jana Długosza (wraz z tablicą pamiątkową), którą to realizację Gmina Kłobuck wsparła łączną kwotą ok. 37 000 zł. W 2014 roku sfinansowano bieżące odnowienie kapliczki słupowej przy ul. 11 Listopada oraz wykonano prace związane z ochroną cmentarzy i miejsca po cmentarzu przy ul. Zakrzewskiej/Staszica na kwotę ok. 2 500 zł. W ramach działalności informacyjno-dydaktycznej wydano folder „Miejsca pamięci w gminie Kłobuck” (kwota ok. 5 000 zł). W

2015 roku prace związane z ochroną cmentarzy (mogiły wojenne i mogiła żołnierzy napoleońskich z 1813 r.) wydatkowano ok. 4 500 zł.

Należy zaznaczyć, że w przeciągu lat 2014 - 2017 wykonywano liczne działania związane z szeroko pojętą rewitalizacją, mające duży wpływ na zachowanie przestrzeni kulturowej i poprawienie jej stanu zachowania. Wymienić tu można np. przebudowę ulicy Długosza, rozpoczęcie budowy ciągu pieszo-rowerowego wzdłuż Okszy, rozpoczęcie rewitalizacji targowiska miejskiego – wszystkie działania w granicy zabytkowego układu przestrzennego Kłobucka. Do zwiększenia atrakcyjności tradycyjnych układów wsi i poprawienia jakości przestrzeni przyczyniają się przebudowy ulic i budowa ich oświetlenia (np. w Kamyku). Działania takie wpisane są w lokalne programy rozwoju poszczególnych miejscowości.

Podmioty posiadające tytuł prawny do zabytku zlokalizowanego na terenie gminy Kłobuck i wpisanego do rejestru zabytków mogą otrzymać dotację z budżetu gminy na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane na podstawie uchwały Nr 64/VII/2007 Rady Miejskiej w Kłobucku z dnia 12 czerwca 2007 r. w sprawie zasad i trybu udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, rozliczenia i kontroli wykorzystania dotacji. Dotacja z budżetu gminy może być udzielona w wysokości do 50% ogółu nakładów.

12. Uwagi końcowe dotyczące zmian w stanie ilościowym zabytków – stanowisk archeologicznych

W latach 2000 - 2001 przeprowadzono archeologiczne powierzchniowe badania weryfikacyjne na terenach objętych planowaną autostradą A1, w tym także na terenach miejscowości i na gruntach należących do miejscowości w gminie Kłobuck. Odkryto nowe stanowiska archeologiczne, o czym WKZ w Częstochowie powiadomił Gminę Kłobuck. Na tej podstawie gmina, Uchwałą Nr 138/XVI/2015 Rady Miejskiej w Kłobucku z dnia 30 listopada 2015 roku, wprowadziła zmiany w Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Kłobuck, zwiększając stan zarejestrowanych stanowisk archeologicznych o sześć kolejnych. Liczba zarejestrowanych stanowisk ze 151 wzrosła do 157. Nowo odkryte stanowiska to: Lgota, stanowiska 52, 59, 60, 61 na obszarze AZP 85-48 i stan. 32 na obszarze 86-48 oraz Biała Dolna stan. 58 na obszarze 85-48.

W trakcie prac ziemnych związanych z budową autostrady, stanowiska te przestały istnieć. Dokumentacja z badań, w tym karty KEZA dla wyżej/wym. stanowisk znajdują się w Archiwum WKZ Delegatura w Częstochowie.

W związku z zaistniałą sytuacją, należy wprowadzić korektę istniejącego spisu Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Kłobuck i pomniejszyć stan zabytków – stanowisk archeologicznych o stanowiska już nieistniejące. W chwili obecnej stan ilościowy stanowisk – zabytków archeologicznych na terenie gminy Kłobuck wynosi 151.

Zmiany te zostały wprowadzone do niniejszego opracowania.

13. Aneksy

Aneks 1. Zestawienie zabytków nieruchomych (architektury i budownictwa) ujętych w Gminnej ewidencji zabytków dla gminy Kłobuck.

Lp.	Nazwa:	Lokalizacja:	Chronologia:
Biała Góra			
1	DZWONNICA przy kościele parafialnym św. Stanisława	ul. Kościelna	1746 r.
2	BUDYNEK NR 2A (d. 88, sala katechetyczna)	ul. Kościelna 2a	pocz. XX w.
3	ZAGRODA NR 2 (d. 88)	ul. Kościelna 2	pocz. XX w.
4	DOM NR 7 (d. 87)	ul. Kościelna 7	1900 r.
5	CMENTARZ rzymsko-katolicki (parafii p.w. św. Stanisława)	ul. Częstochowska	XIX w.
Kamyk			
6	DWÓR	Pl. Wincentego Witosa 2	1840 r.
7	SPICHLERZ	Pl. Wincentego Witosa 1	XIX w.
8	PARK PODWORSKI	ul. Szkolna, Pl. Wincentego Witosa	XIX/XX w.
9	KOŚCIÓŁ parafialny p.w. MB Wspomożenia Wiernych	ul. Reymonta 1	XX w.
Kłobuck			
10	UKŁAD URBANISTYCZNY W RAMACH HISTORYCZNEGO ZAŁOŻENIA	Śródmieście	XII - XIII w. - osada targowa (?) XIV w. - lokacja miasta
11	ZESPÓŁ POKLASZTORNY KANONIKÓW REGÓLARNYCH W KŁOBUCKU ob. Parafia p.w. św. Marcina i Małgorzaty	ul. 3 Maja 42	XII w., rozb.: XV w., przeb.: XVII, XIX, XX w.
12	KOŚCIÓŁ parafialny p.w. św. Marcina i Małgorzaty	ul. 3 Maja 42	XIII w., XV, XVII, XVIII - XIX w.
13	KLASZTOR, ob. plebania parafii p.w. św. Marcina i Małgorzaty	ul. 3 Maja 42	XV, XVII w.
14	WIKARÓWKA parafii p.w. św. Marcina i Małgorzaty	ul. 3 Maja 42	XV, XIX w.
15	SPICHLERZ w zespole kościoła parafialnego p.w. św. Marcina i Małgorzaty	ul. 3 Maja 42	XV, XIX w.
16	OGRODZENIE I BASZTA w zespole kościoła parafialnego p.w. św. Marcina i Małgorzaty	ul. 3 Maja 42	XVII w. (?)
17	DOM NR 29 -31	ul. 3 Maja 29 - 31	pocz. XX w.
18	OFICYNY	ul. 3 Maja 38 - 40	pocz. XX w.
19	DOM NR 1	ul. Rynek im. Jana Pawła II 1	XVIII - XIX w.
20	DOM NR 10/12	ul. Długosza 10/12	lata 20-te XX w.
21	DOM NR 62	ul. Długosza 62	pocz. XX w.

22	DOM NR 66	ul. Długosza 66	pocz. XX w.
23	PAŁAC I PARK	ul. Zamkowa 8a	1795 r., 1891 r.
24	DWÓR	ul. Zamkowa 10	XIX/XX w.
25	DOM NR 34	ul. Staszica 34	pocz. XX w.
26	DOM NR 53	ul. Staszica 53	lata 20-te XX w.
27	BUDYNEK NR 11 "łaznia miejska"	ul. Wieluńska 11	XVIII/XIX w.
28	DOM NR 22	ul. Wieluńska 22	lata 20-te XX w.
29	KAPLICA PRZYDROŻNA	ul. Długosza,	pocz. XIX w.
30	KAPLICA	skrzyżowanie ul. Długosza i Ogrójcowej	pocz. XX w.
31	KAPLICA	ul. Okólna	pocz. XIX w., odnowiona w 1901 i 1948 r.
32	CMENTARZ RZYMSKO - KATOLICKI	ul. Częstochowska	XIX w.
33	CMENTARZ ŻYDOWSKI	ul. Sadowa	XIX w.
34	BUDYNEK DWORCA KOLEJOWEGO	ul. Kolejowa 7	XX w. – okres międzywojenny
35	BUDYNEK MIESZKALNY NR 2	ul. Kolejowa 2	XX w. – okres międzywojenny
36	BUDYNEK MIESZKALNY NR 3	ul. Kolejowa 3	XX w. – okres międzywojenny
Kopiec			
34	PAPIERNIA ob. Nowicjat Towarzystwa Salezjańskiego św. Jana Bosko	ul. Salezjańska 9	1796 r., XIX, 1932 r., rozb. i przebud. po 1945 r.
35	KAPLICA Towarzystwa Salezjańskiego św. Jana Bosko	ul. Salezjańska 9	XIX/XX w.
36	WILLA (dwór) ob. klasztor Towarzystwa Salezjańskiego św. Jana Bosko	ul. Salezjańska 9	1905 r.
Lgota			
37	KAPLICA PRZYDROŻNA	ul. Częstochowska (droga Nr 43)	XIX w.
Libidza			
38	KAPLICA	ul. Główna (droga Nr 43)	XIX w.
Łobodno			
39	KAPLICA p.w. św. Anny	w lesie, ok. 800 m od drogi na Ostrowy, przy dawnym szlaku z Kłobucka do Kocina	1 poł. XIX w.
40	DOM NR 98	ul. Sienkiewicza 98	pocz. XX w.

Nowa Wieś			
41	CZWORAK	ul. Lipowa 62	pocz. XIX w., 1912 r.
42	ZABUDOWA GOSPODARCZA: obora, stodoły	ul. Lipowa 62	XIX w.

Aneks 2. Zestawienie zabytków archeologicznych ujętych w Gminnej ewidencji zabytków dla gminy Kłobuck.

Biała Dolna			
Lp.	Nazwa:	Nr obszaru AZP/Nr stanowiska na obszarze:	Chronologia/funkcja:
1	Stanowisko nr 1	85-48/7	k. łużycka - funkcja nieokreślona
2	Stanowisko nr 2	85-48/8	okr. wpływów rzymskich - funkcja nieokreślona
3	Stanowisko nr 3	85-48/9	schyłkowy paleolit (?) - funkcja nieokreślona
4	Stanowisko nr 4	85-48/10	k. przeworska, okr. wpływów rzymskich (?) - osada
5	Stanowisko nr 5	85-48/11	okr. wpływów rzymskich - osada okr. nowożytny - ślad osadnictwa
6	Stanowisko nr 6	85-48/12	okr. wpływów rzymskich - ślad osadnictwa okr. nowożytny - ślad osadnictwa
7	Stanowisko nr 7	85-48/13	okr. prehistoryczny - osada
8	Stanowisko nr 8	85-48/14	okr. prehistoryczny - ślad osadnictwa
9	Stanowisko nr 9	85-48/15	średniowiecze - osada okr. nowożytny - ślad osadnictwa
10	Stanowisko nr 10	85-48/16	nieokreślona - funkcja nieokreślona
11	Stanowisko nr 11	85-48/17	późne średniowiecze - gród stożkowaty
12	Stanowisko nr 12	85-48/18	okr. prehistoryczny - ślad osadnictwa okr. nowożytny - osada
13	Stanowisko nr 13	85-48/19	średniowiecze - osada okr. nowożytny - osada
14	Stanowisko nr 14	85-48/30	XIX - XX w. - funkcja przemysłowa
15	Stanowisko nr 15	85-48/31	XX w. - funkcja przemysłowa
16	Stanowisko nr 16	85-48/32	XIX - XX w. - funkcja przemysłowa
17	Stanowisko nr 17	85-48/33	XIX - XX w. - funkcja przemysłowa
18	Stanowisko nr 18	85-48/34	XIX - XX w. - funkcja przemysłowa
19	Stanowisko nr 19	85-48/35	XIX - XX w. - funkcja przemysłowa
20	Stanowisko nr 20	85-48/36	XIX - XX w. - funkcja przemysłowa
Biała Górna			
Lp.	Nazwa:	Nr obszaru AZP/Nr stanowiska na obszarze:	Chronologia/funkcja:
21	Stanowisko nr 1	85-48/20	młodsza epoka kamienia - ślad osadnictwa okr. prehistoryczny - ślad osadnictwa

22	Stanowisko nr 2	85-48/21	średniowiecze - ślad osadnictwa okr. nowożytny - osada
23	Stanowisko nr 3	85-48/22	XIX - XX w. funkcja przemysłowa
24	Stanowisko nr 4	85-48/23	nieokreślona - funkcja nieokreślona
25	Stanowisko nr 5	85-48/24	okr. prehistoryczny - funkcja nieokreślona okr. wpływów rzymskich - osada średniowiecze - ślad osadnictwa
26	Stanowisko nr 6	85-48/25	epoka kamienia - ślad osadnictwa okr. prehistoryczny - ślad osadnictwa okr. nowożytny - ślad osadnictwa
27	Stanowisko nr 7	85-48/28	młodsza epoka kamienia (?) - ślad osadnictwa okr. prehistoryczny - ślad osadnictwa okr. nowożytny - ślad osadnictwa
28	Stanowisko nr 8	85-48/29	okr. prehistoryczny - ślad osadnictwa średniowiecze - ślad osadnictwa
Borowianka			
Lp.	Nazwa:	Nr obszaru AZP/Nr stanowiska na obszarze:	Chronologia/funkcja:
29	Stanowisko nr 1	84-48/2	okr. wpływów rzymskich - osada średniowiecze - ślad osadnictwa
30	Stanowisko nr 2	84-48/1	okr. wpływów rzymskich - osada
31	Stanowisko nr 3	84-48/4	okr. wpływów rzymskich - ślad osadnictwa okr. nowożytny - ślad osadnictwa
32	Stanowisko nr 4	84-48/3	okr. wpływów rzymskich - ślad osadnictwa
33	Stanowisko nr 1(5)	85-48/27	okr. wpływów rzymskich - ślad osadnictwa
Gruszewnia			
Lp.	Nazwa:	Nr obszaru AZP/Nr stanowiska na obszarze:	Chronologia/funkcja:
34	Stanowisko nr 1	85-47/41	okr. wpływów rzymskich - osada okr. nowożytny - osada
35	Stanowisko nr 2	85-47/40	okr. wpływów rzymskich - osada okr. nowożytny - ślad osadnictwa
36	Stanowisko nr 3	85-47/39	średniowiecze (?) - ślad osadnictwa
37	Stanowisko nr 4	85-47/53	XIX - XX w. - wapiennik

Kamyk			
Lp.	Nazwa:	Nr obszaru AZP/Nr stanowiska na obszarze:	Chronologia/funkcja:
38	Stanowisko nr 1	84-47/5	k. łużycka - ślad osadnictwa okr. wpływów rzymskich - ślad osadnictwa
39	Stanowisko nr 3	84-47/6	k. łużycka - ślad osadnictwa okr. wpływów rzymskich - ślad osadnictwa
40	Stanowisko nr 4	84-47/50	epoka brązu - ślad osadnictwa okr. nowożytny - osada
41	Stanowisko nr 5	84-47/51	XX w. - wapiennik
42	Stanowisko nr 6	84-47/7	XIX - XX w. - wapiennik
43	Stanowisko nr 7	85-47/20	epoka kamienia - ślad osadnictwa epoka brązu - osada okr. nowożytny - osada
44	Stanowisko nr 8	85-47/21	okr. wpływów rzymskich - osada
45	Stanowisko nr 1 (Podpapiernia)	84-48/57	epoka brązu - ślad osadnictwa okr. wpływów rzymskich - osada średniowiecze - ślad osadnictwa okr. nowożytny - osada
46	Stanowisko nr 2 (Podpapiernia)	84-48/58	nieokreślona - funkcja nieokreślona
Kłobuck			
Lp.	Nazwa:	Nr obszaru AZP/Nr stanowiska na obszarze:	Chronologia/funkcja:
47	Stanowisko nr 1	84-47/1	k. łużycka - osada wczesne średniowiecze - osada
48	Stanowisko nr 2	84-47/2	k. łużycka - ślad osadnictwa wczesne średniowiecze - ślad osadnictwa
49	Stanowisko nr 4	84-46/2	okr. nowożytny - ślad osadnictwa
50	Stanowisko nr 5	84-46/3	okr. nowożytny - ślad osadnictwa
51	Stanowisko nr 6	84-46/4	okr. nowożytny - ślad osadnictwa
52	Stanowisko nr 7,	84-46/5	okr. nowożytny - ślad osadnictwa
53	Stanowisko nr 8	84-46/6	wczesne średniowiecze - ślad osadnictwa późne średniowiecze - ślad osadnictwa

			okr. nowożytny - ślad osadnictwa
54	Stanowisko nr 9	84-46/7	okr. nowożytny - ślad osadnictwa
55	Stanowisko nr 10	84-46/8	okr. nowożytny - ślad osadnictwa
56	Stanowisko nr 11	84-46/9	epoka brązu i wczesna epoka żelaza - osada okr. prehistoryczny - osada okr. nowożytny - ślad osadnictwa
57	Stanowisko nr 12	84-46/10	późne średniowiecze - ślad osadnictwa okr. nowożytny - ślad osadnictwa
58	Stanowisko nr 13	84-46/11	okr. nowożytny - ślad osadnictwa
59	Stanowisko nr 14	84-46/12	okr. nowożytny - ślad osadnictwa
60	Stanowisko nr 15	84-47/52	średniowiecze - cmentarz
61	Stanowisko nr 16 (d.15)	84-46/13	okr. nowożytny - ślad osadnictwa
62	Stanowisko nr 17 (d.16)	85-47/42	okr. prehistoryczny - ślad osadnictwa średniowiecze - osada
63	Stanowisko nr 18 (d. Kłobuck - Zakrzew St. nr 1)	85-46/11	epoka brązu/halsztad - cmentarzysko
Kłobuck - Brody Malina			
Lp.	Nazwa:	Nr obszaru AZP/Nr stanowiska na obszarze:	Chronologia/funkcja:
64	Stanowisko nr 1	84-46/14	okr. prehistoryczny - ślad osadnictwa okr. nowożytny - osada
Kłobuck - Niwa Skrzyszów			
Lp.	Nazwa:	Nr obszaru AZP/Nr stanowiska na obszarze:	Chronologia/funkcja:
65	Stanowisko nr 1	85-47/11	nieokreślona - funkcja nieokreślona
66	Stanowisko nr 2	85-47/12	epoka kamienia osada okr. wpływów rzymskich (k. łużycka) - osada
67	Stanowisko nr 3	85-47/43	epoka brązu - ślad osadnictwa średniowiecze - osada okr. nowożytny - ślad osadnictwa
68	Stanowisko nr 4	85-47/44	średniowiecze - ślad osadnictwa
Kłobuck - Przybyłów			

Lp.	Nazwa:	Nr obszaru AZP/Nr stanowiska na obszarze:	Chronologia/funkcja:	
69	Stanowisko nr 1	85-47/19	okr. wpływów rzymskich - osada średniowiecze - osada okr. nowożytny - ślad osadnictwa	
70	Stanowisko nr 2	85-47/17	epoka brązu - osada średniowiecze - osada	
71	Stanowisko nr 3	85-47/18	epoka kamienia - ślad osadnictwa epoka brązu - osada okr. wpływów rzymskich - ślad osadnictwa średniowiecze (?) - ślad osadnictwa	
72	Stanowisko nr 4	85-47/13	epoka brązu - osada okr. prehistoryczny - osada	
73	Stanowisko nr 5	85-47/14	okr. prehistoryczny - ślad osadnictwa	
74	Stanowisko nr 6	85-47/15	epoka brązu - osada średniowiecze - ślad osadnictwa	
75	Stanowisko nr 7	85-47/16	epoka kamienia - ślad osadnictwa epoka brązu (?) - osada średniowiecze - ślad osadnictwa okr. nowożytny - ślad osadnictwa	
Kłobuck - Smugi				
Lp.	Nazwa:	Nr obszaru AZP/Nr stanowiska na obszarze:	Chronologia/funkcja:	
76	Stanowisko nr 1	84-47/46	okr. pradziejowy - ślad osadnictwa średniowiecze - ślad osadnictwa	
77	Stanowisko nr 2	84-47/47	epoka brązu - ślad osadnictwa okr. nowożytny - ślad osadnictwa	
78	Stanowisko nr 3	84-47/48	epoka kamienia - ślad osadnictwa	
79	Stanowisko nr 4	84-47/8	XIX - XX w. - wapiennik	
Kłobuck - Zagórze				
Lp.	Nazwa:	Nr obszaru AZP/Nr stanowiska na obszarze:	Chronologia/funkcja:	
80	Stanowisko nr 1	84-47/42	okr. pradziejowy - ślad osadnictwa średniowiecze - osada okr. nowożytny - osada	
81	Stanowisko nr 2	84-47/39	epoka brązu - osada	

			okr. wpływów rzymskich - osada średniowiecze - osada okr. nowożytny - osada
82	Stanowisko nr 3	84-47/3	epoka kamienia - ślad osadnictwa k. łużycka - ślad osadnictwa
83	Stanowisko nr 4	84-47/11	epoka brązu - ślad osadnictwa okr. pradziejowy - osada średniowiecze - ślad osadnictwa okr. nowożytny - ślad osadnictwa
84	Stanowisko nr 5 (d. 6)	84-47/12	średniowiecze - osada
85	Stanowisko nr 6	84-46/15	epoka kamienia - ślad osadnictwa epoka brązu - ślad osadnictwa okr. wpływów rzymskich - ślad osadnictwa okr. nowożytny - ślad osadnictwa
86	Stanowisko nr 7	84-46/16	okr. nowożytny - ślad osadnictwa
87	Stanowisko nr 8	84-46/17	okr. nowożytny - ślad osadnictwa
88	Stanowisko nr 9	84-46/18	okr. nowożytny - ślad osadnictwa
89	Stanowisko nr 10	84-46/19	okr. nowożytny - ślad osadnictwa
90	Stanowisko nr 11	84-47/9	późne średniowiecze/okr. nowożytny - ślad osadnictwa okr. nowożytny - osada
91	Stanowisko nr 12	84-47/10	okr. pradziejowy - ślad osadnictwa okr. nowożytny - osada
92	Stanowisko nr 13	84-47/40	epoka brązu - osada okr. pradziejowy - ślad osadnictwa okr. nowożytny - ślad osadnictwa
93	Stanowisko nr 14	84-47/41	epoka brązu - ślad osadnictwa okr. pradziejowy - ślad osadnictwa okr. nowożytny - osada
94	Stanowisko nr 15	84-47/43	epoka brązu - ślad osadnictwa średniowiecze - osada okr. nowożytny - osada
95	Stanowisko nr 16	84-47/44	okr. pradziejowy - ślad osadnictwa

			późne średniowiecze - ślad osadnictwa okr. nowożytny - osada
96	Stanowisko nr 17	84-47/45	okr. nowożytny - osada
Kłobuck - Zakrzew			
Lp.	Nazwa:	Nr obszaru AZP/Nr stanowiska na obszarze:	Chronologia/funkcja:
97	Stanowisko nr 2	84-46/20	paleolit schyłkowy - osada okr. wpływów rzymskich - cmentarzysko
98	Stanowisko nr 3	84-46/21	epoka brązu - osada okr. prehistoryczny - ślad osadnictwa
99	Stanowisko nr 4	84-46/22	okr. wpływów rzymskich - ślad osadnictwa
100	Stanowisko nr 5	84-46/23	okr. nowożytny - ślad osadnictwa
101	Stanowisko nr 6	84-46/24	okr. nowożytny - ślad osadnictwa
Kopiec			
Lp.	Nazwa:	Nr obszaru AZP/Nr stanowiska na obszarze:	Chronologia/funkcja:
102	Stanowisko nr 1	85-48/26	średniowiecze - zamczysko (gród stożkowaty ?)
103	Stanowisko nr 2	84-48/54	okr. wpływów rzymskich - ślad osadnictwa późne średniowiecze - osada okr. nowożytny - osada
104	Stanowisko nr 3	84-48/53	epoka kamienia - ślad osadnictwa okr. nowożytny - ślad osadnictwa
105	Stanowisko nr 4	84-48/52	okr. prehistoryczny - ślad osadnictwa okr. wpływów rzymskich - ślad osadnictwa okr. nowożytny - ślad osadnictwa
106	Stanowisko nr 5	84-48/51	okr. nowożytny - osada
107	Stanowisko nr 3 (Podpapiernia)	84-48/56	epoka kamienia - ślad osadnictwa okr. wpływów rzymskich - ślad osadnictwa okr. nowożytny - osada
108	Stanowisko nr 4 (Podpapiernia)	84-48/55	okr. wpływów rzymskich - ślad osadnictwa okr. nowożytny - osada
Lgota			
Lp.	Nazwa:	Nr obszaru AZP/Nr stanowiska na obszarze:	Chronologia/funkcja:
109	Stanowisko nr 1	85-47/48	średniowiecze - ślad osadnictwa

110	Stanowisko nr 2	85-47/49	średniowiecze - ślad osadnictwa
111	Stanowisko nr 3	85-47/50	okr. pradziejowy - ślad osadnictwa średniowiecze - ślad osadnictwa okr. nowożytny - ślad osadnictwa
Libidza			
Lp.	Nazwa:	Nr obszaru AZP/Nr stanowiska na obszarze:	Chronologia/funkcja:
112	Stanowisko nr 1	85-47/22	epoka kamienia - ślad osadnictwa
113	Stanowisko nr 2	85-47/23	okr. prehistoryczny - ślad osadnictwa średniowiecze - osada okr. nowożytny - ślad osadnictwa
114	Stanowisko nr 3	85-47/24	okr. prehistoryczny - ślad osadnictwa średniowiecze/nowożytność - osada okr. nowożytny - ślad osadnictwa
115	Stanowisko nr 4	85-47/25	średniowiecze/nowożytność - osada okr. nowożytny - osada
116	Stanowisko nr 5	85-47/26	średniowiecze - ślad osadnictwa
117	Stanowisko nr 6	85-47/27	średniowiecze - osada okr. nowożytny - osada
118	Stanowisko nr 7	85-47/46	XIX - XX w. - wapiennik
119	Stanowisko nr 8	85-47/47	XIX - XX w. - wapiennik
120	Stanowisko nr 9	85-47/51	XIX - XX w. - wapiennik
121	Stanowisko nr 10	85-47/52	XIX - XX w. - wapiennik
Łobodno			
Lp.	Nazwa:	Nr obszaru AZP/Nr stanowiska na obszarze:	Chronologia/funkcja:
122	Stanowisko nr 1	84-47/38	epoka brązu - ślad osadnictwa okr. wpływów rzymskich - osada okr. nowożytny - osada
123	Stanowisko nr 2	84-47/30	epoka brązu - ślad osadnictwa okr. pradziejowy - ślad osadnictwa
124	Stanowisko nr 3	84-47/27	epoka brązu - osada
125	Stanowisko nr 4	84-47/14	epoka brązu - osada średniowiecze - osada

			okr. nowożytny - ślad osadnictwa
126	Stanowisko nr 5	84-47/28	epoka brązu - osada okr. pradziejowy - osada okr. nowożytny - osada
127	Stanowisko nr 6	84-47/4	epoka brązu/wczesna epoka żelaza - skarb
128	Stanowisko nr 7	84-47/13	epoka brązu - osada
129	Stanowisko nr 8	84-47/15	średniowiecze - ślad osadnictwa okr. nowożytny - osada
130	Stanowisko nr 9	84-47/16	okr. wpływów rzymskich - ślad osadnictwa okr. pradziejowy - osada okr. nowożytny - osada
131	Stanowisko nr 10	84-47/17	epoka kamienia - ślad osadnictwa okr. pradziejowy - ślad osadnictwa późne średniowiecze/nowożytność - ślad osadnictwa okr. nowożytny - osada
132	Stanowisko nr 11	84-47/18	późne średniowiecze - ślad osadnictwa okr. nowożytny - osada
133	Stanowisko nr 12	84-47/19	późne średniowiecze - osada okr. nowożytny - osada
134	Stanowisko nr 13	84-47/20	epoka brązu - ślad osadnictwa okr. pradziejowy - ślad osadnictwa okr. nowożytny - osada
135	Stanowisko nr 14	84-47/21	okr. nowożytny - osada
136	Stanowisko nr 15	84-47/22	okr. pradziejowy - ślad osadnictwa okr. nowożytny - osada
137	Stanowisko nr 16	84-47/23	epoka brązu - osada okr. pradziejowy - osada okr. nowożytny - osada
138	Stanowisko nr 17	84-47/24	epoka brązu - ślad osadnictwa okr. nowożytny - ślad osadnictwa
139	Stanowisko nr 18	84-47/25	epoka brązu - ślad osadnictwa okr. pradziejowy - osada okr. nowożytny - osada

140	Stanowisko nr 19	84-47/26	epoka brązu - ślad osadnictwa, kr. prądziejowy - osada okr. nowożytny - osada
141	Stanowisko nr 20	84-47/29	epoka brązu - ślad osadnictwa, okr. prądziejowy – osada, okr. nowożytny - osada
142	Stanowisko nr 21	84-47/31	okr. prądziejowy - ślad osadnictwa okr. nowożytny - osada (?)
143	Stanowisko nr 22	84-47/32	XX w. - wapiennik
144	Stanowisko nr 23	84-47/33	okr. prądziejowy - ślad osadnictwa, późne średniowiecze/nowożytność - osada okr. nowożytny - osada
145	Stanowisko nr 24	84-47/34	okr. wpływów rzymskich – osada, średniowiecze - ślad osadnictwa okr. nowożytny - osada
146	Stanowisko nr 25	84-47/35	okr. wpływów rzymskich - ślad osadnictwa, średniowiecze - ślad osadnictwa okr. nowożytny - ślad osadnictwa
147	Stanowisko nr 26	84-47/36	epoka brązu - ślad osadnictwa okr. wpływów rzymskich - ślad osadnictwa okr. nowożytny - osada
148	Stanowisko nr 27	84-47/37	epoka brązu - ślad osadnictwa okr. wpływów rzymskich - osada średniowiecze - ślad osadnictwa
149	Stanowisko nr 28	84-47/49	młodsza epoka kamienia - osada wczesna faza k. łużyckiej - ślad osadnictwa epoka brązu - osada okr. wpływów rzymskich (?) - osada
Nowa Wieś			
Lp.	Nazwa:	Nr obszaru AZP/Nr stanowiska na obszarze:	Chronologia/funkcja:
150	Stanowisko nr 1	84-48/6	okr. nowożytny - osada
Rybno			
Lp.	Nazwa:	Nr obszaru AZP/Nr stanowiska na obszarze:	Chronologia/funkcja:
151	Stanowisko nr 2	85-46/5	epoka brązu - k. łużycka - osada

13. Spisy map, planów, fotografii, tabel, aneksów

Mapy, plany

Mapa 1. Lokalizacja gminy Kłobuck w województwie śląskim (wg GPOnZ 2014-2017).....	38
Mapa 2. Plan gminy Kłobuck z lokalizacją zabytków nieruchomych.....	111
Mapa 3. Plan gminy Kłobuck z lokalizacją z lokalizacją stanowisk archeologicznych.....	112
Mapa 4. Lokalizacja zabytków nieruchomych wpisanych do Gminnej ewidencji zabytków gminy Kłobuck na podkładzie mapy topograficznej.....	113
Mapa 5. Lokalizacja stanowisk archeologicznych wpisanych do Gminnej ewidencji zabytków gminy Kłobuck na podkładzie mapy topograficznej.....	114

Fotografie

Fotografia 1. Kapliczka słupowa przy ul. 11 Listopada w Kłobucku	56
Fotografia 2. Kapliczka "biały krzyż" w Lgocie w nowej lokalizacji, po translokacji o ok. 150 m w wyniku prac przy budowie autostrady A1	56
Fotografia 3. Krzyż przy ul. Kłobuckiej w Gruszewni	56
Fotografie 4-5. Grodzisko „zamek” w Kopcu. Widok na północny wał oraz majdan z czytelnym fragmentem murowanej budowli	59
Fotografie 6-7. Zespół budynków kolejowych (dworzec, bud. mieszkalny) przy ul. Kolejowej w Kłobucku, wprowadzonych do ewidencji zabytków w 2016 r	66
Fotografie 8-10. Widoki na kościół p.w. św. Marcina w Kłobucku od strony południowej, południowo-wschodniej i zachodniej oraz daleka panorama od strony zachodniej (z ul. Armii Krajowej) z wieżą kościelną – jako dominantą krajobrazową	70
Fotografie 11-13. Pałac i park w Kłobucku – Zagórze	72
Fotografie 14-15. Budynek przy ul. Wieluńskiej 11 w Kłobucku, tzw. „łaznia miejska”	73
Fotografie 16-17. Dzwonnica przy nowym kościele parafialnym p.w. św. Stanisława w Białej Górnej.....	74
Fotografie 18-21. Zespół dworski w Kamyku (dwór i d. spichlerz.....	76

Tabele

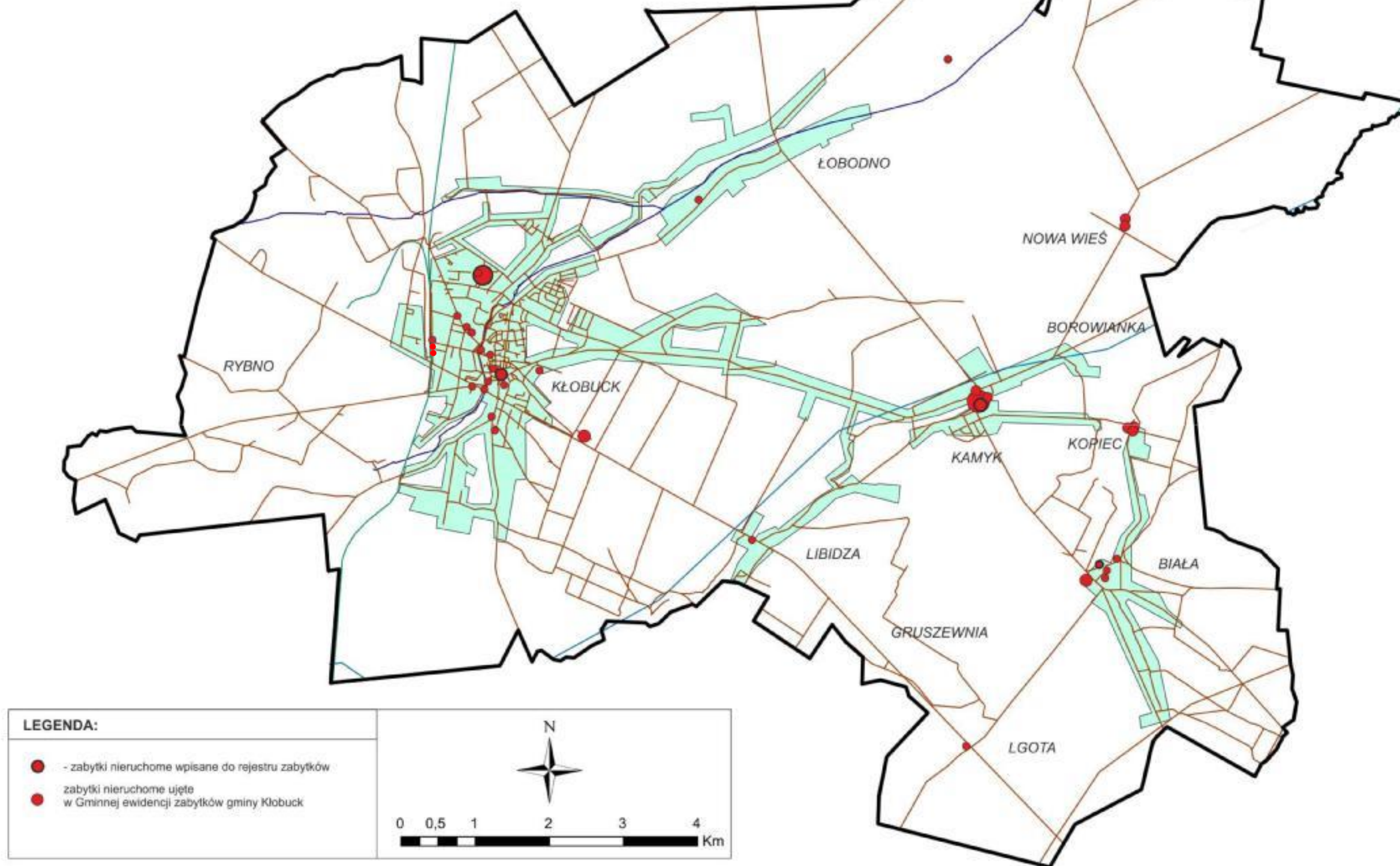
Tabela I. Cele i kierunki działań Wojewódzkiego Programu Opieki nad Zabytkami Województwa Śląskiego	22
Tabela II. Cele i kierunki działań według Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Śląskiego 2020+	23
Tabela III. Zestawienie liczbowe zabytków nieruchomych w poszczególnych miejscowościach gminy Kłobuck.....	41
Tabela IV. Zabytki nieruchome z terenu gminy Kłobuck wpisane do rejestru zabytków.....	41
Tabela V. Zabytki nieruchome w ewidencji zabytków gminy Kłobuck w poszczególnych kategoriach.....	42
Tabela VI. Stanowiska archeologiczne na terenie miejscowości i na gruntach należących do miejscowości w gminie Kłobuck	59
Tabela VII. Stanowiska archeologiczne z terenu gminy Kłobuck wpisane do rejestru zabytków	60

Tabela VIII. Działania administracyjne z zakresu ochrony zabytków dotyczące gminy Kłobuck – w kompetencji Śląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków realizowane poprzez Delegaturę w Częstochowie Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków.....	88
--	----

Aneksy

Aneks 1. Zestawienie zabytków nieruchomych (architektury i budownictwa) ujętych w Gminnej ewidencji zabytków dla gminy Kłobuck	96
Aneks 2. Zestawienie zabytków archeologicznych ujętych w Gminnej ewidencji zabytków dla gminy Kłobuck.....	99

TEMAT OPRACOWANIA:	NR RYSUNKU:
Załącznik graficzny do Programu opieki nad zabytkami dla gminy Kłobuck na lata 2014-2017 - zabytki nieruchome - architektura i budownictwo	Załącznik nr 1
TYTUŁ:	SKALA:
Plan gminy Kłobuck z lokalizacją zabytków nieruchomych	1:50 000

TEMAT OPRACOWANIA:	NR RYSUNKU:
Załącznik graficzny do Programu opieki nad zabytkami dla gminy Kłobuck na lata 2014-2017 - zabytki nieruchome - stanowiska archeologiczne	Załącznik nr 2
TYTUŁ:	SKALA:
Plan gminy Kłobuck z lokalizacją stanowisk archeologicznych	1:50 000

